

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

6x. A S.O.u
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:7
HANDELSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG TILL
LAG MED VISSA BESTÄMMELSER
OM LIVFÖRSÄKRING VID
KRIG M. M.

AVGIVET DEN 30 MARS 1940

AV

1939 ÅRS LIVFÖRSÄKRINGSKOMMITTÉ

S T O C K H O L M

1 9 4 0

Statens offentliga utredningar 1940

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag angående reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. Av T. Wohlin. Hæggström. iv, 167 s. **E.**
2. Betänkande angående omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. Beckman. 77 s. **Fö.**
3. Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. Marcus. 260 s. **Jo.**
4. Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. Norstedt. 84 s. **H.**
5. Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. Norstedt. 32 s. **Ju.**
6. Betänkande angående uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. Beckman. 154 s. 8 pl. **K.**
7. Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. Norstedt. 83 s. **H.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940:7
HANDELSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG TILL
LAG MED VISSA BESTÄMMELSER
OM LIVFÖRSÄKRING VID
KRIG M. M.

AVGIVET DEN 30 MARS 1940

AV

1939 ÅRS LIVFÖRSÄKRINGSKOMMITTÉ

STOCKHOLM 1940
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
400645

STATE OF NEW YORK
JANUARY 1, 1900

RECEIVED

JANUARY 1, 1900

RECEIVED

JANUARY 1, 1900

RECEIVED

JANUARY 1, 1900

RECEIVED

JANUARY 1, 1900

RECEIVED

JANUARY 1, 1900

RECEIVED

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till chefen för handelsdepartementet	5
<i>Förslag till Lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m.</i>	7
<i>Inledning</i>	12
De svenska livförsäkringsbolagens äldre krigsvillkor.....	12
1914 års krigskonsortieavtal	13
Vissa åtgärder under tiden efter förra världskriget	14
Kritik av de svenska livförsäkringsbolagens äldre krigsvillkor	14
De svenska livförsäkringsbolagens nya krigsvillkor	16
Behovet av nya krigsvillkor för det äldre försäkringsbeståndet. Statens med- verkan	20
Försäkringsinspektionens förslag	22
Sociala försvarsberedskapskommitténs yttrande över försäkringsinspektionens förslag.....	23
Direktiven för utredningsarbetet	24
De juridiska experternas utlåtande	25
<i>Motiv</i>	33
Allmän motivering till kommitténs förslag	33
Speciell motivering	59
Särskilt uttalande.....	68
<i>Bilagor</i>	69
Bilaga 1. Förslag till grunder för äldre försäkringar	69
Bilaga 2. Grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst	72
Bilaga 3. Krigsvillkor, som införts hösten 1939	74
Bilaga 4. Vissa främmande länders bestämmelser med avseende å livförsäk- ringens krigsrisk	75

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Handelsdepartementet.

Den 20 oktober 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för handelsdepartementet att *dels* tillkalla högst fem sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om ökat försäkringsskydd för krigsdeltagare m. m., *dels* uppdraga åt en av de sakkunniga att såsom ordförande leda utredningens arbete, *dels* ock ställa erforderliga experter, sekreterare och andra arbetsbiträden till de sakkunnigas förfogande.

På grund av detta bemyndigande tillkallade chefen för handelsdepartementet den 2 november 1939 såsom sakkunniga direktören i Svenska Försäkringsbolags Riksförbund *K. G. Ewerlöf*, direktören i Allmänna Livförsäkringsbolaget *Oden N. J. Ekwall*, ledamoten av riksdagens andra kammare ombudsmannen *J. A. Hermansson*, Norrköping, direktören i Lifförsäkrings-Aktiebolaget De Förenade fil. doktorn *F. Lundberg* och ledamoten av riksdagens andra kammare tändsticksarbetaren *J. A. L. Persson*, Tidaholm. Tillika uppdrogs åt *Ewerlöf* att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Den 13 november 1939 förordnade chefen för handelsdepartementet hovrättsrådet *S. L. Hammarskiöld* att, räknat från och med den 2 november 1939, vara sekreterare hos de sakkunniga.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1939 års livförsäkringskommitté, få härmed vördsamt överlämna sitt betänkande med förslag till Lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m.

Vid betänkandet finnes fogat särskilt uttalande av undertecknad *Persson*.
Stockholm den 30 mars 1940.

K. G. EWERLÖF.

N. J. EKWALL.

A. HERMANSSON.

F. LUNDBERG.

J. A. PERSSON.

S. Hammarskiöld.

Förslag

till

Lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m.

Häriigenom förordnas som följer:

1 kap. Inledande bestämmelser.

1 §.

Denna lag äger, med undantag för vad i 17 och 18 §§ stadgas, tillämpning allenast å kapital- och livränteförsäkring för dödsfall, som inländskt försäkringsbolag eller utländsk försäkringsanstalt med verksamhet här i riket meddelar å svensk medborgares liv; dock att lagen, med undantag för stadgandet i 18 §, icke gäller återförsäkring samt ej heller rörelse, som utom återförsäkring endast omfattar kollektiv kapitalförsäkring, eller rörelse av anstalt, som avses i 264 § lagen om försäkringsrörelse.

I fråga om utländsk anstalt äger Konungen förordna, att vad i 3—13 §§ stadgas ej skall äga tillämpning.

2 §.

I denna lag förstås med

äldre försäkring sådan försäkring, som tecknats före lagens ikraftträdande eller inom tre månader efter det lagen trätt i kraft; dock ej försäkring enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst,

yngre försäkring annan försäkring än äldre sådan,

krigstillstånd krig, vari Sverige är invecklat, eller annat sådant tillstånd, som av Konungen med avseende å denna lags tillämplighet jämfästas med krig,

krigsdeltagare sådan försäkrad, vilken under krigstillstånd såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt svenska krigsmakten,

krigspremie sådan tilläggspremie för äldre försäkring, som betingas av krigstillstånd, samt

krigsdödsfall sådant dödsfall, som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder och som inträffat senast inom ett år efter krigstillståndets upphörande.

2 kap. Om äldre försäkring.

3 §.

Har i avtal om äldre försäkring förbehåll träffats, enligt vilket försäkringsgivaren helt eller delvis kan bli fri från ansvarighet för dödsfall på

den grund, att den försäkrade är krigsdeltagare, eller emedan dödsfallet har samband med krigstillstånd, må sådant förbehåll ej återopas.

Utan hinder av vad nu sagts må förbehållet gälla, i den mån vid kapitalförsäkring försäkringssumman och vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp överstiger femtio tusen kronor. Hava flera äldre försäkringar tecknats å samma persons liv, skall vid tillämpningen av detta stadgande sammanlagda beloppet avses.

4 §.

För äldre försäkring skall försäkringstagaren vara skyldig att erlägga krigspremie, ändock att sådan skyldighet icke åligger honom enligt försäkringsavtalet.

5 §.

Vid krigsdödsfall må försäkringsgivaren i fråga om äldre försäkring kunna delvis uppskjuta fullgörandet av sin betalningsskyldighet intill högst två år efter krigstillståndets upphörande; dock att i eljest stadgad ordning skall utbetalas ett belopp, som ej må understiga vid kapitalförsäkring vare sig hälften av den försäkringssumma, som betalningsskyldigheten avser, eller försäkringens återköpsvärde, ökat med en tredjedel av skillnaden mellan nämnda försäkringssumma och dennas återköpsvärde, och vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp.

6 §.

Krigspremie, som för äldre försäkring skall erläggas i fråga om alla försäkrade, såväl krigsdeltagare som andra, må beträffande vardera av dessa båda grupper icke bestämmas högre än som svarar mot den av krigshandlingar betingade risken inom gruppen. Ej heller må krigspremien i något fall överstiga en tiondedel av den högsta risksumma, som under krigstillståndet gällt för försäkringen, varvid med risksumma vid försäkring å flera personers liv förstås summan av de för en var försäkrad beräknade risksummorna.

7 §.

Fastställande av krigspremie skall ske efter det krigstillståndet upphört och först vid en tidpunkt, då kostnaden för inträffade krigsdödsfall är känd, dock icke senare än två år från upphörandet.

Utan hinder av vad nu sagts må i fråga om försäkring, som före nämnda tidpunkt helt eller delvis upphör av annan orsak än krigsdödsfall, krigspremien kunna fastställas vid försäkringens upphörande.

Vid fastställande av krigspremie må utjämning kunna ske mellan försäkringsgivare, vilka därom träffat avtal.

8 §.

Krigspremie skall erläggas å tid, som försäkringsgivaren bestämmer; dock att under ett år icke må fordras betalning, som överstiger vid kapitalförsäkring å en persons liv en hundraedel av försäkringssumman och vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp.

I avräkning å blivande krigspremie må, från det krigstillståndet inträtt, provisorisk krigspremie kunna uttagas. Vad i första stycket stadgas om bestämmande av tid för krigspremiens erläggande och om den högsta årliga betalning, som må fordras, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om provisorisk krigspremie.

Vid utbetalning på grund av försäkring eller då försäkring nedsattes må försäkringsgivaren utan hinder av vad i första stycket stadgas kunna tillgodogöra sig vad som av krigspremie återstår oguldet.

9 §.

Erlägges icke krigspremiebelopp i rätt tid och har beloppet ej heller influtit inom en månad från anfordran, som gjorts efter förfallodagen, må försäkringsgivarens förpliktelser kunna nedsättas.

Har försäkringsgivaren, innan denna lag trätt i kraft, behörigen underrättats om att panträtt utfästs i försäkringen, må nedsättning, som sägs i första stycket, icke föranleda, att försäkringens återköpsvärde bestämmes lägre än det belopp, vartill återköpsvärdet vid tiden för lagens ikraftträdande uppgick.

10 §.

Krigspremiebelopp, som försäkringsgivaren icke kan tillgodogöra sig vid utbetalning på grund av försäkringen eller genom nedsättning, må ej uttagas.

11 §.

Försäkringsgivare skall i fråga om äldre försäkringar genom tillskott bestrida hälften av sammanlagda kostnaden för inträffade krigsdödsfall, dock i intet fall mera än som, utan att tryggheten för gällande försäkringsavtal äventyras eller enskilda försäkringstagares rätt förnärmast, kan tagas i anspråk genom anlitande av tillgängligt eller förutberäknat överskott å försäkringsgivarens rörelse samt frigöras genom nedsättning av utjämningsreserv, vinstfonder, säkerhetsfond och premieåterbäringsreserv.

Med överskotts- och fondmedel, som nu sagts, skall allenast avses vad som av dessa medel belöper på äldre försäkringar.

12 §.

Uppgå icke de på tiden för krigstillståndet belöpande riskpremierna för äldre försäkringar jämte krigspremierna och det tillskott, som avses i 11 §, sammanlagt till så stort belopp, att detta förslår till utbetalande av fulla för-

säkringsbelopp för inträffade dödsfall, må skillnaden, till den del densamma hänför sig till krigsdeltagare, kunna täckas genom att försäkringsbelopp, som avse sådana försäkrade och vilkas utbetalning uppskjutits enligt 5 §, nedsättas i förhållande till storleken av de innehållna beloppen.

13 §.

Vid beräkning av premiereserv och återköpsvärde för äldre försäkring må i reservpremierna kunna inräknas krigspremier, som försäkringsgivaren har att ytterligare uppbära, ävensom, i fråga om premiereserven, å försäkringen belöpande del av sådant tillskott, som avses i 11 §.

3 kap. Om yngre försäkring.

14 §.

I avtal om yngre försäkring må ej träffas sådant förbehåll för krigstillstånd, att försäkringsgivarens ansvarighet för dödsfall blir mindre än som enligt Konungens eller, beträffande utländsk anstalt, försäkringsinspektionens bedömande motsvarar vad i detta hänseende gäller i fråga om försäkring enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst.

4 kap. Särskilda bestämmelser.

15 §.

Konungen äger i fråga om inländskt bolag, vars i 1 § avsedda rörelse i hudsak omfattar livränteförsäkring, medgiva avvikelser från vad i 3—14 §§ stadgas.

16 §.

För tillämpningen av vad i 3—15 §§ stadgas skola grunder upprättas.

Vad i lagen om försäkringsrörelse stadgas om grunder skall i tillämpliga delar även gälla inländskt bolags grunder enligt denna lag.

I fråga om utländsk anstalt prövar försäkringsinspektionen grundernas överensstämmelse med denna lag samt om och i vad mån särskilda bestämmelser därutöver må erfordras, bland annat rörande skyldighet för anstalten att här i riket nedsätta tillgångar till säkerhet för fullgörandet av anstaltens förbindelser enligt grunderna. Å beslut om ändring av fastställda grunder skall ock sökas försäkringsinspektionens fastställelse. Då fastställelse å grunder eller å ändring däri meddelats, skall försäkringsinspektionen låta i allmänna tidningarna införa tillkännagivande härom.

17 §.

Prövas på grund av särskilda, av krig eller krigsfara betingade förhållanden så erforderligt, äger Konungen för viss tid eller tills vidare medgiva inländskt bolag eller utländsk anstalt befrielse från skyldighet att lämna förskott mot säkerhet i försäkringsbrev så ock rätt att uppskjuta utbetalandet av försäkringars återköpsvärden.

18 §.

Konungen äger i fråga om inländskt bolag, vars rörelse omfattar kapital- eller livränteförsäkring för dödsfall, med avseende å bestämmelserna i 48, 149, 212 och 213 §§ lagen om försäkringsrörelse medgiva sådana avvikelser, som kunna erfordras i anledning av krigstillstånd.

19 §.

Sker i fråga om inländskt bolag avvikelse från denna lag eller från vad Konungen med stöd av lagen förordnat, skall vad i 228 § lagen om försäkringsrörelse stadgas beträffande avvikelse, som där sägs, äga motsvarande tillämpning.

Vad i 10 § lagen om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket stadgas i fråga om där angiven avvikelse skall beträffande utländsk anstalt gälla jämväl vid avvikelse från denna lag eller från däri avsedda grunder.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Inledning.

De svenska livförsäkringsbolagens äldre krigsvillkor.

I Sverige hava livförsäkringsbolagen¹ alltsedan tiden före det förra världskriget och tills helt nyligen i sina försäkringsvillkor haft den bestämmelsen, att, därest ej för särskilt fall annat avtal träffats, försäkringsgivaren är fri från ansvarighet i förhållande till den försäkrade, om denne i krig såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt eget lands krigsmakt och avlidit under kriget. Dödsorsaken är alltså i sådant fall utan betydelse. Vidare uttalas, att dylik ansvarighetsfrihet också inträder, om en försäkrad, som sålunda åtföljt sitt lands krigsmakt, avlider inom ett år efter krigets slut — för detta fall dock endast såvida det icke visas, att dödsfallet varken förorsakats eller påskyndats av hans deltagande i kriget. Enligt ifrågavarande villkor gäller därjämte viss lättnad med avseende å vederbörandes rätt att få sin försäkring återupplivad, om försäkringen helt eller delvis skulle hava trätt ur kraft på grund av underlåten premiebetalning under den försäkrades deltagande i kriget. Det må i fråga om tolkningen av förenämnda bestämmelser framhållas, att bolagens frihet från ansvarighet icke innebär ett upphävande av varje slags betalningsskyldighet på grund av försäkringen. Försäkringsvillkoren innehålla nämligen också ett stadgande av den innebörd, att vederbörande bolag, om detsamma enligt villkoren är fritt från ansvarighet, ändock skall utbetala det återköpsvärde, som försäkringen hade, då bolaget fick kännedom om att dess ansvarighet upphört.

Med avseende å reglernas tillämpning gäller, att det är utan betydelse, om försäkringstagaren deltagit såsom stridande eller såsom icke stridande. Även i fråga om den försäkringstagare alltså, vilken exempelvis såsom krigskorrespondent åtföljt krigsmakten, upphör försäkringsgivarens ansvarighet, om vederbörande dör under kriget. Den försäkringstagare däremot, som utan att hava deltagit i kriget avlider under loppet av detta, är ej att hänföra under ifrågavarande regler ens i det fall, att dödsfallet, som måhända förorsakats av en bomb eller genom direkt beskjutning, alldeles otvetydigt bär krigets stämpel. Några restriktioner med avseende å försäkringssummornas utbetalning vid sådana dödsfall hava hittills icke förekommit.

¹ Härvid avses ej Svenska Personal-Pensionskassan, som med avseende å försäkringsvillkoren intager en särställning.

Sammanfattningsvis gäller således beträffande den svenska livförsäkringens hittillsvarande krigsvillkor, att de innebära fullständig täckning av civilbefolkningens krigsrisk men samtidigt i motsvarande hänseende lämna krigsdeltagarna utan varje som helst skydd.

Förestående regler hava, såsom av det anförda framgår, allenast avseende å den, som i krig åtföljt »eget» lands krigsmakt. För en försäkrad, som i krig åtföljer »främmande» lands krigsmakt, gälla andra, särskilda bestämmelser, som här icke torde behöva beröras.

1914 års krigskonsortieavtal.

Dessa inskränkningar i bolagens betalningsskyldighet för dödsfall i samband med krigsdeltagande voro redan före 1914—1918 års världskrig föremål för en viss kritisk uppmärksamhet, utan att likväl de därvid framkomna reformförslagen ännu vid krigets utbrott lett till särskilda åtgärder härutinnan. Inför det rådande krigshotet aktualiserades emellertid frågan i augusti 1914, varvid genom avtal mellan bolagen — 1914 års krigskonsortieavtal — en anordning träffades, som sedermera ägde bestånd till 1919.

Detta avtal, om vilket så gott som alla då befintliga livförsäkringsbolag förenade sig, innebar, att ett konsortium bildades med uppgift att övertaga gemensamt ansvar för att livförsäkringssummorna, såvitt möjligt oavkortade, skulle utbetalas för sådana försäkringar, vilka tecknats av personer, som avlede under sitt deltagande i svenskt krig. Den ökade risk, som bolagen sålunda genom avtalet åtogo sig, skulle genom konsortiet utjämnas mellan dem. Däremot skulle det ena bolaget icke svara för det andra. Den omständigheten, att ett bolag till äventyrs ej skulle kunna bära sin andel av krigsförlusterna, skulle således icke inverka på övriga bolag.

I övrigt inneburo bestämmelserna följande. Någon särskild extrapremie eller annat dylikt vederlag för den förmån, som försäkringstagaren tillerkändes, skulle icke påfordras. På grund härav kunde bolagen icke förbinda sig att av risksumman ovillkorligen utbetala mer än en tredjedel. Till täckande av denna tredjedel skulle varje bolag till konsortiet avstå ett belopp, motsvarande hela den underdödlighetsvinst, som under konsortiets ansvarstid skulle uppstå för bolaget, därest detta icke haft skyldighet att betala någon som helst del av risksummorna för krigsdödsfallen. Om bolagens sammanlagda underdödlighetsvinster icke visade sig tillräckliga för ändamålet, skulle bolagen vara skyldiga att tillskjuta vad som ytterligare erfordrades. Fördelningen av detta ytterligare belopp skulle ske i förhållande till varje bolags riskpremieintäkt under viss tid. Om, såsom förhållandet beräknades skola bliva, de medel, som konsortiet sålunda erhållit, icke skulle förslå till att utbetala jämväl de återstående två tredjedelarna av risksummorna, skulle det felande beloppet härutinnan fördelas på varje bolag i förhållande till nämnda riskpremieintäkt. Därvid skulle varje bolag äga skyldighet att anvisa vissa i avtalet särskilt angivna tillgångar till täckning, så långt desamma räckte, av bolagets egen andel i beloppet. Bolag, som gjort anmälan därom före ett krigs utbrott, skulle vara berättigat att dessutom ställa jämväl andra till-

gångar (såsom t. ex. säkerhetsfond eller vinstfond) till konsortiets förfogande för täckande av bolagets andel. Den del av de två senare tredjedelarna av risksumman, som slutligen skulle komma att utbetalas, kunde på grund härav bli olika i olika bolag. Slutligen gällde enligt konsortieavtalet, att en begränsning såtillvida skulle råda, att den första tredjedelen av risksumman icke finge utbetalas med större belopp än 10 000 kronor och att de två senare tredjedelarna på motsvarande sätt skulle maximeras till sammanlagt 20 000 kronor. Tillhoppa skulle således utöver försäkringens matematiska värde högst 30 000 kronor kunna komma att utbetalas i anledning av en krigsdeltagares dödsfall.

Det må slutligen anföras, att förenämnda, genom 1914 års krigskonsortieavtal införda bestämmelser enligt sin lydelse skulle hava avseende å dåmera redan bestående försäkringar. Däremot skulle bestämmelserna icke gälla för nytecknade försäkringar. Beträffande de sistnämnda föreskrevs i stället, att en årlig tilläggspremie skulle utgå, om vederbörande försäkringstagare önskade erhålla täckning för sin krigsrisk. Dessa tilläggspremier utgjorde under världskrigsåren för officerare lägst 1 och högst 10 % av försäkringssumman samt för manskap lägst 1 och högst 6 %.

Vissa åtgärder under tiden efter förra världskriget.

Sedan de genom 1914 års krigskonsortieavtal införda bestämmelserna år 1919 avlösts, trädde de i livförsäkringsvillkoren förut befintliga krigsriskbestämmelserna ånyo i tillämpning. Dessa bestämmelser hava därefter icke blivit ändrade förrän hösten 1939. Under de efter världskriget närmast följande åren inriktade sig bolagen i stället på åtgärder, vilka hade till syfte att genom bildande av särskilda fonder, de s. k. katastrof- eller utjämningsreserverna, gardera bolagen mot förluster, vilka kunde uppkomma genom krig eller andra händelser av motsvarande katastrofartade natur. Grunder för sådana fonder fastställdes av Kungl. Maj:t. I dessa grunder bestämdes i vissa fall, att medlen kunde användas för utbetalning av risksummorna jämväl vid dödsfall, som inträffat under deltagande i krig, och i trots av det förhållandet, att försäkringsavtalen icke tillerkände försäkringstagarna en sådan förmån. Vederbörande bolag förklarade sig med andra ord villigt att utan några motprestationer från den försäkrades sida såvitt möjligt utöka hans förmåner vid krig, ett förhållande, som Kungl. Maj:t genom fastställelsen av grunderna för sin del måste anses hava gillat.

Den för bolagen ogynnsamma ränteutvecklingen under de senaste åren har föranlett, att ifrågavarande fonder med Kungl. Maj:ts medgivande på många håll tagits i anspråk för förstärkning av premiereserven. Detta förklarar, att fonderna, trots att de ej behövt anlitas för täckande av överdödighet, för närvarande representera relativt obetydliga belopp.

Kritik av de svenska livförsäkringsbolagens äldre krigsvillkor.

På motsvarande sätt som under åren före 1914 hava livförsäkringsbolagens krigsvillkor under de senaste åren kommit att ådraga sig en alltmer

ökad uppmärksamhet. Man har därvid pekat på att den uppenbara otidsenlighet, som utmärka villkoren och som redan vid förra världskrigets utbrott ansågs vara sådan, att villkoren rimligen icke kunde få gälla såsom försäkringsbolagens sista ord till krigsdeltagarna, på de senaste åren till följd av krigföringens nya metoder ytterligare starkt accentuerats.

Det förhållandet, att en person, som utkallats till aktivt försvar av sitt land, i försäkringsmässigt hänseende sättes i särklass och får det ofördelaktigare än andra försäkringstagare, kan uppenbarligen redan i och för sig synas mindre tillfredsställande. Därest emellertid det ofördelaktiga endast skulle bestå däri, att krigsdeltagaren nödgades betala en något högre premie än den person, som ej utkallats, torde väl några befogade anmärkningar mot förhållandet i fråga knappast kunna göras. I varje fall måste det ur försäkringsgivarens synpunkt te sig naturligt och nödvändigt, att premien på angivet sätt differentieras.

Av ett betydligt allvarigare och mera diskutabelt slag är emellertid den i förhållande till andra försäkringstagare ofördelaktiga behandling, som enligt de hittillsvarande svenska villkoren skulle komma krigsdeltagare till del. Det måste nämligen, såsom det framhållits i diskussionen kring förevarande ämne, vara särdeles obilligt, att den, som ansett sig böra genom livförsäkring skydda sina efterlevande för de ekonomiska följderna av sin död, skall, såsom villkoren innebära, få detta skydd satt ur funktion just i det fall, att han stupar under fullgörande av sin samhälleliga plikt för landets försvar. Den omständigheten, att försäkringens återköpsvärde i alla händelser kommer att utbetalas, mildrar härvidlag icke effekten, om — såsom i fråga om krigsdeltagare vanligen är fallet — försäkringstagarna äro unga och försäkringarna följaktligen i allmänhet ej hunnit få något matematiskt värde eller i allt fall icke något större sådant.

Härtill kommer i våra dagar — i och med att krigshandlingar bakom fronten, särskilt genom flygvapnets utveckling, blivit snart sagt lika vanliga som dem vid fronten, och i samma mån som det totala kriget blivit en realitet — att den förut betydande skillnaden mellan de båda begreppen krigsdeltagare och icke-krigsdeltagare med nödvändighet krympt samman. Omvänt måste därför den på en sådan begreppsskillnad baserade olikheten i den försäkringsmässiga behandlingen av krigsdeltagare å ena samt civilbefolkning å andra sidan te sig allt mer främmande och oberättigad. På grund härav lär det kunna sägas, att den förenämnda, redan tidigare befintliga obilligheten med avseende å krigsdeltagarnas försäkringsskydd numera till följd av den moderna krigföringens metoder blivit än mer markant.

Spörsmålet om de äldre krigsvillkoren har även en annan sida. Det har sålunda i det föregående endast varit tal om de olägenheter, som dessa villkor från den direkt berörde försäkringstagarens synvinkel inneburit. Det måste emellertid fastslås, att utsuddandet av gränslinjen mellan krigsdeltagare och civilbefolkning jämväl innebär, att villkorens utformning eller rättare den hittillsvarande frånvaron i visst hänseende av lämpliga be-

stämmelser kan komma att få de mest ödesdigra konsekvenser för bolagens ekonomi och därmed för försäkringstagarna i gemen. I sådant hänseende må nämligen bemärkas, att civilbefolkningens dödsrisk vid krig, vilken tidigare icke varit mycket större än under fredliga förhållanden och som därför ej heller påkallat någon särskild uppmärksamhet vid villkorens tillkomst, numera, på sätt förut antytts, genom den moderna krigstekniken och med den roll, som flygvapnet härvidlag kommit att få, i samband med gränslinjens försvinnande kraftigt ökats. Någon bestämmelse, som skyddar bolagen mot förluster till följd av en sådan ökning, finnes emellertid ej i villkoren.

De svenska livförsäkringsbolagens nya krigsvillkor.

Synpunkter och överväganden sådana som de anförda hava föranlett, att livförsäkringsbolagen tagit initiativ till och enats om nya krigsvillkor. Dessa hava sedermera trätt i kraft från ingången av oktober 1939 och tillämpas nu av samtliga bolag med undantag av Svenska Personal-Pensionskassan och två andra bolag med rörelse inom pensionsförsäkringsbranschen. En utgångspunkt för arbetet med de nya krigsvillkorens upprättande har varit, att man med hänsyn till den under 1930-talet i hög grad förändrade ekonomiska situation, som inträtt genom räntefallet och den därav be-
tingade nödvändigheten att stärka livförsäkringsfonderna, icke ansett sig kunna, på sätt som skedde år 1914, grunda finansieringen av krigsrisk-
allenast på bolagens extra fonder och således utan att påfordra några särskilda tillskott från försäkringstagarnas sida. Ett ytterligare skäl för, att man denna gång icke vågat sig på att gå fram efter samma linjer som 1914, har dessutom angivits ligga däri, att den starkt ökade dödsrisken för civilbefolkningen vid krig synts kunna medföra påfrestningar för bolagen av en helt annan och större omfattning än den, varmed man vid föregående världskrig hade anledning att räkna. Civilbefolkningens ökade dödsrisk har å andra sidan ansetts bestyrka riktigheten av den uppfattningen, som kom till uttryck redan i 1914 års anordning, att, principie-
llt sett, samtliga försäkringstagare, oavsett om de äro krigsdeltagare eller ej, böra svara för de dödsfallskostnader, som kriget föranlett.

Den omständigheten, att man för krigsriskens täckande denna gång ej ansett sig kunna lita till bolagens befintliga fonder utan, på sätt i det följande närmare skall beröras, påfordrat särskilda förut okända tilläggsprestationer från de försäkrades sida, har i sin ordning medfört, att man kunnat göra bestämmelserna tillämpliga allenast för sådana nytecknade försäkringar, som tillkommit efter bestämmelsernas antagande och således på grundval av dessa. Till följd härav gäller, att de nya bestämmelserna endast hava avseende å försäkringar, som tecknats efter den 30 september 1939. Bolagen hava emellertid i olika sammanhang hävdad den uppfattningen, att det vore önskvärt, om nya och liknande bestämmelser, i första hand genom statsmakternas försorg, kunde komma till stånd jämväl för de äldre försäkringarnas vidkommande.

Enligt de nya villkoren, som baserats därpå, att försäkringarnas risksum-

mor i princip skola utgå jämväl i anledning av dödsfall, som föranletts av krigsdeltagande, gäller den huvudregeln, att vid krigstillstånd i Sverige en tilläggspremie (krigspremie) utöver den vanliga premien skall utgå i enlighet med grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t. Härvid definieras uttrycket krigstillstånd såsom krig i Sverige eller annat sådant tillstånd, som av Kungl. Maj:t med avseende å paragrafens bestämmelser jämföras med krig.

Krigspremiens storlek har ej fixerats i villkoren. Den skall fastställas först i efterhand, då kriget upphört, och därvid enligt vad som stadgas i de grunder, som Kungl. Maj:t den 29 september 1939 stadfäst, så bestämmas, att den totala kostnaden för krigsdödsfallen blir täckt ävensom fördelad mellan olika försäkringar i förhållande till vederbörande försäkringssumma. I ett särskilt krigskonsortieavtal mellan bolagen har emellertid stipulerats, att jämväl eventuellt uppkommande underdödlighetsvinst (skillnaden mellan riskpremierna och kostnaden för de s. k. civil dödsfallen) få bidra till att täcka kostnaden för krigsdödsfallen.

Krigspremien för en enskild försäkring är att uppfatta såsom en engångspremie. Den skall erläggas i den ordning, som Kungl. Maj:t eller försäkringsinspektionen bestämmer. Emellertid stadgas i grunderna, att provisoriska krigspremier må uttagas i avräkning på den slutliga krigspremien. Dessa provisoriska premier bliva erforderliga för unga försäkringar, där premiereserven är obefintlig eller ringa och därför icke erbjuder någon säkerhet för den slutliga premiens erläggande. Detsamma gäller högbelånade försäkringar ävensom alla försäkringar med ringa sparmoment. De provisoriska premierna skola godkännas av försäkringsinspektionen.

Om en försäkring upphör av annan orsak än krigsdödsfall eller nedsättes, innan den slutliga krigspremien fastställts, skall krigspremien för den upphörande försäkringssumman enligt grunderna slutgiltigt bestämmas genom uppskattning redan vid tidpunkten för upphörandet. Detta sammanhänger därmed, att försäkringssumman i dylika fall, i motsats till vad som eljest skall gälla, i sin helhet kommer till omedelbar utbetalning. Det skulle under sådana förhållanden vara ogenomförbart att först någon gång efter krigets slut debitera krigspremie för dessa försäkringar. Den uppskattningsvisa premiebestämning, som sålunda under pågående krig i vissa fall skall göras, kommer, enligt vad bolagen framhållit, att baseras på den dåmera vunna erfarenheten om krigsdödligheten. Därjämte skall försäkringsinspektionen lämna sitt godkännande av premiens storlek.

Förut har framhållits, att krigspremiens storlek ej fixerats i villkoren. För försäkringar, som vid ett krigsutbrott ännu ej varit i kraft i fem år, gäller dock såtillvida en avvikelse härutinnan (mom. 3), att den slutliga krigspremien maximerats till högst 10 % av försäkringssumman. För det fall, att denna premie skulle visa sig otillräcklig, stadgas därjämte i fråga om dessa försäkringar, att försäkringssumma, som förfallit till betalning på grund av inträffat krigsdödsfall, skall kunna nedsättas i enlighet med grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t. Dessa grunder medgiva en nedsättning

av högst 50 %. Rörande den närmare innebörden av ifrågavarande bestämmelser hava bolagen i sin motivering till de nya krigsvillkoren anfört följande:

Reglerna beträffande utbetalning vid krigsdödsfall och beträffande upptagande av krigspremie för nya försäkringar hava måst upprättas med sikte på att icke kostnaden vältras över på bolagens äldre försäkringstagare. Man har samtidigt sökt lösa uppgiften på sådant sätt, att å ena sidan en minimiutbetalning för krigsdödsfall garanteras och å andra sidan krigspremien, så långt förutses kan, icke blir oskäligt betungande. I och med att försäkringsbeståndet åldras utan att krig inträffat, ökas förutsättningarna för att krigsriskerna skall kunna bäras, utan att försäkringssummorna behöva nedskäras, bland annat emedan säkerhets-, utjämnings- m. fl. fonder under tiden bildas. Den växande premiereserven giver dessutom ökad säkerhet för att de utdebiterade krigspremierna komma att gäldas. Men för unga försäkringar ställer sig en lösning av krigspremiefrågan vanskeligare. I fråga om försäkringar, som vid krigsutbrott varit i kraft kortare tid än fem år (karenstiden), hava av denna anledning måst införas bestämmelser om eventuell nedsättning av försäkringssumma, som förfaller på grund av krigsdödsfall. Denna nedsättning berör dock icke den del av försäkringssumman, som omedelbart utbetalas efter krigsdödsfallet. Resterande försäkringssumma skall däremot nedsättas, om en krigspremie på 10 % av försäkringssumman visar sig otillräcklig. Ett maximum av 10 % av försäkringssumman kan synas högt, men den höga siffran är motiverad av omtanke om det äldre försäkringsbeståndet. Å andra sidan har ännu högre krigspremie icke ansetts tillräddig, bland annat med hänsyn till nödvändigheten att i avräkning på den slutgiltiga krigspremien uttaga provisoriska krigspremier. Tvingas man att göra dessa provisoriska premier alltför betungande, gå många försäkringar i annulation. Annulationerna i sin ordning bliva mest frekventa bland försäkrade, som taxera krigsriskerna för dem själva låg, och ett moturval kan därför komma till stånd, som i hög grad försämrar underlaget, då kostnaden för krigsdödsfall skall genom en fördelning uttagas. Helt visst hade det varit önskligt, om karenstiden kunnat göras kortare än angivna fem år. Man får emellertid komma ihåg, att de försäkringar, för vilka mom. 3. av försäkringsvillkoren gäller, skola bilda en särskild utjämningsgrupp. Skall tillfredsställande utjämnning komma till stånd, får gruppen ej vara för liten.

I det föregående har i olika sammanhang talats om krigsdödsfall, som därvid ställts i motsats till andra dödsfall, civildödsfallen. På grund av den betydelse, som skillnaden mellan dessa båda dödsfallstyper äger med avseende å den vidtagna anordningen i dess helhet, har begreppet krigsdödsfall definierats i villkoren. I detta hänseende stadgas, att med krigsdödsfall skall förstås dödsfall, som föranletts av krigshandling under tid, då krigstillstånd råder i Sverige, och som inträffar senast inom ett år efter det krigstillståndet upphört. Bolagen hava framhållit, att definitionen givits denna allmänna formulering med hänsyn till svårigheten att förutse de mycket skiftande omständigheter, som kunde uppträda. Det torde dock vara värt omnämna, yttra bolagen vidare, att man icke till krigsdödsfallen ville hänföra dödsfall, som orsakades av epidemier, undernäring hos befolkningen i dess helhet eller brister i sjukvården, även om dessa faktorer skulle hava sin yttersta grund i krigstillståndet. Annorlunda kunde förhållandena te sig vid en utsvältning av befolkningen inom ett befäst område, som cernerats. Om ett krigsfartyg torpederades eller stötte på en mina, måste de därav föranledda dödsfallen otvivelaktigt hänföras till krigsdödsfall, likaledes om ett

handelsfartyg torpederades eller skötes i sank. Om däremot ett handelsfartyg stötte på en mina, kunde det bero på omständigheterna, huru dödsfallen skulle rubriceras. Det borde emellertid ihåggkommas, att bolagen icke skulle kunna godtyckligt tillämpa definitionen på krigsdödsfall. De närmare reglerna skulle nämligen enligt grunderna godkännas av försäkringsinspektionen, och bedömningen i ett enskilt fall efter dessa regler kunde självfallet dragas inför domstol respektive hänskjutas till skiljedom.

Skillnaden mellan krigsdödsfall och övriga dödsfall är enligt villkoren av betydelse bland annat för avgörande av, huruvida en försäkringssumma i anledning av inträffat dödsfall skall i sin helhet utbetalas omedelbart eller om en del av beloppet tills vidare får inestå hos bolaget. Härutinnan innehålla nämligen krigsvillkoren med avseende å krigsdödsfallen den inskränkande bestämmelsen, att vid sådana dödsfall ej mer än 50 % av den till betalning förfallna försäkringssumman, dock lägst återköpsvärdet, måste utbetalas omedelbart, varemot återstoden får inestå hos bolaget och skall erläggas senast två år efter krigets slut. I den mån en försäkring överstiger 50 000 kronor, gälla särskilda regler, innebärande att av den överskjutande delen, om det är fråga om ett krigsdödsfall, överhuvud taget allenast återköpsvärdet kommer att utbetalas. Denna utbetalning skall emellertid ske redan vid dödsfallet. Försäkringssumma, som förfaller till betalning terminsvis (överlevelseränta eller dyl.), skall vid krigsdödsfall utbetalas i avtalad ordning intill dess summan av utbetalningarna uppnår samma belopp, som enligt förenämnda regler skulle hava utbetalats, om försäkringssumman ej skolat utgå terminsvis. Såsom orsak till att försäkringssummorna på angivet sätt maximerats till 50 000 kronor hava bolagen framhållit, att den rörelse, som skulle utjämnas, vore av ringa omfattning, och att det därjämte vore nödvändigt att skydda sig mot att för krigsrisk särskilt utsatta personer försäkrade sig till mycket höga belopp. Man har emellertid genom villkorens formulering hållit möjligheten öppen att med Kungl. Maj:ts medgivande senare höja maximisumman.

De tidsbegränsningar, avseende ett respektive två år efter krigets slut, vilka enligt vad förut anförts stadgats i definitionen av begreppet krigsdödsfall och i fråga om bolagens skyldighet att utbetala resterande försäkringsbelopp, hava, enligt vad bolagen framhållit, dikterats av praktiska skäl. Det kunde naturligtvis dröja mycket länge innan en skada, som föranletts av krigshandling, ledde till döden, men för att möjliggöra ett »krigsbokslut» inom rimlig tid skulle dylika dödsfall räknas som krigsdödsfall endast i de fall, där dödsfallen inträffade senast inom ett år efter krigets slut. För uppgörande av krigsbokslut kunde, anförda bolagen, ganska tidsödande beräkningar och undersökningar erfordras, varför tiden för krigsbokslutet måste förskjutas. Denna ytterligare förskjutning hade begränsats till högst ett år. Det låge emellertid i bolagens eget välförstådda intresse att bli färdiga så tidigt som möjligt.

Enligt villkoren (mom. 2) äro bolagen — för att i möjligaste mån kunna skydda sig mot förluster till följd av rusning efter livförsäkringar under

sådan tid, då krigsfara föreligger — berättigade att i fråga om försäkringar, som tillkommit under de tre månaderna närmast före ett krigsutbrott, fritag sig från ansvarighet för krigsdödsfall. Därest emellertid i ett givet fall vederbörande bolag icke begagnar sig av denna rätt, skall krigspremie utgå som vanligt. Om således en försäkring tecknas under pågående krig utan att bolaget fritager sig från ansvarighet, skall krigspremien erläggas med fullt belopp, trots att kriget måhända redan pågått under lång tid. Orsaken härtill vore, framhålla bolagen, att man icke hade möjlighet att ställa krigspremien i förhållande till den tid, varunder ett bolag stått krigsrisk. Ett krig medförde nämligen sällan lika stora förluster under hela sin varaktighet. Den allt överskuggande uppgiften att hindra ett för försäkringstagarna i gemen fördyrande inträdesurval läte sig ej heller gärna förena med en gradering av krigspremien på förhand efter de olika försäkringarnas löpetid under kriget.

Slutligen må nämnas, att vederbörande bolag enligt de fastställda grunderna har rätt att bestämma individuella tilläggspremier för krigsrisker, som bolaget vid försäkringarnas beviljande anser vara icke normala till följd av inträtt krigstillstånd eller överhängande krigsfara.

För utjämning av krigspremierna hava samtliga de till Svenska Livförsäkringsbolags Förening anslutna livförsäkringsbolagen jämte Livförsäkringsanstalten Folket ingått ett särskilt krigskonsortieavtal för en tid av fem år.

Behovet av nya krigsvillkor för det äldre försäkringsbeståndet. Statens medverkan.

Genom de nya bestämmelser, som refererats i föregående avsnitt av betänkandet, har med avseende å nytecknade försäkringar spörsmålet om krigsdeltagarnas krigsriskskydd vunnit sin lösning samtidigt som bolagen beretts möjlighet att värja sig mot sådana förluster, som den för civilbefolkningen vid krig numera starkt ökade dödsrisken skulle kunna medföra. I fråga om det äldre försäkringsbeståndet däremot skola de tidigare krigsvillkoren alltså gälla, och något livförsäkringsskydd vid krig för krigsdeltagare, tillhörande detta bestånd, har alltså ännu ej åstadkommits. De unga, efter den 30 september 1939 tecknade försäkringarna utgöra givetvis ännu så länge endast ett ringa fåtal i förhållande till det äldre beståndet. På grund härav kommer den nyinförda anordningen, trots sin betydelse i och för sig, att få en ganska oväsentlig verkan för det fall, att förutsättningen för anordningens tillämplighet — krigstillstånd i Sverige — skulle komma att inträda redan inom en relativt närliggande framtid.

I motsats till vad som sålunda anförts i fråga om denna nya anordning gäller i fråga om de tidigare krigsvillkoren, att dessa alltså skulle äga en vidsträckt tillämplighet. Detta kan med hänsyn till den kritik, som enligt vad förut anförts riktats mot villkoren i fråga och som otvivelaktigt måste anses berättigad, ej vara tillfredsställande. Den frågan uppstår då, huruvida staten, som med hänsyn till de sociala vådorna av de hittillsvarande villkoren givetvis måste anse en ändring såsom i och för sig önskvärd,

själv bör engagera sig för åstadkommande av denna. Härvidlag må till en början framhållas, att staten i varje fall ej synes böra engagera sig i den mån bolagen själva kunna och vilja åstadkomma de ändringar, som erfordras. I sådant hänseende råder det förhållandet i förevarande fall, att bolagen av egen vilja ordnat krigsriskskyddet med avseende å framdeles tecknade försäkringar men icke ansett sig kunna utan lagstiftningens hjälp göra motsvarande tjänst åt det äldre beståndet.

Vidare torde gälla, att statens intresse av att ingripa i saken tydligen måste vara större i den mån det kan sägas, att ovan berörda sociala vådor genom villkorens tillämpning kunna komma att drabba icke endast ett fåtal personer utan stora grupper av landets befolkning. I detta hänseende har redan här förut framhållits, hurusom de nya försäkringarna uppenbarligen ännu allenast utgöra en ringa bråkdel i förhållande till de äldre. Det kan också i anslutning härtill nämnas, att av tillgängliga siffror att döma ungefär tredjedelen av bolagens nuvarande försäkringstagare skulle bli krigsdeltagare i händelse av ett snart inträffande krig, där rikets hela värnkraft skulle komma att uttagas. Under sådana förhållanden måste betingelserna för en reglering av krigsvillkoren genom statens försorg även i sist avhandlade hänseende otvivelaktigt vara för handen.

I diskussionen kring förevarande ämne har emellertid ifrågasatts, att man med hänsyn därtill, att de tidigare krigsvillkoren ingå som ett led i de redan bestående, frivilligt träffade försäkringsavtalen, måhända överhuvud taget icke borde inlåta sig på någon ändring av dessa villkor. Det skulle med andra ord förhålla sig så, att vederbörande försäkringstagare hade sig själv att skylla, om hans efterlevande till följd av villkorens innehåll skulle gå miste om försäkringssumman efter honom. Ett dylikt resonemang synes emellertid icke kunna godtagas. Det måste nämligen bemärkas, att försäkringstagaren vid försäkringens tecknande icke haft annan utväg än att antingen godtaga villkoren i fråga eller ock avstå från försäkringen i dess helhet. Anser man då, att sistnämnda alternativ bort väljas, har man därmed också uttalat, att villkoren äro så otillfredsställande, att vederbörande på grund av desammas förefintlighet i avtalet bort avstå från att överhuvud taget genom livförsäkring söka skydda sina efterlevande. Det har för övrigt även framhållits, att vikten av sådana villkor som de ifrågavarande först framträder för försäkringstagaren i det ögonblick, då möjligheten för att villkoren skola behöva tillämpas genom ett överhängande krigshot blir mera aktuell. Att under sådana förhållanden tillmäta den omständigheten någon större betydelse, att de äldre försäkringsavtalen, som tillkommit under relativt lugna tider, ingåtts frivilligt och med full kännedom om avtalens innehåll, kan knappast vara riktigt.

Med utgångspunkt från att staten, såsom det anförda torde giva vid handen, icke bör underlåta att lämna sin medverkan till att jämväl innehavare av äldre försäkringar komma i åtnjutande av försäkringsskydd under krigsdeltagande, blir nästa uppgift den att bestämma det sätt, varpå ett sådant

skydd lämpligen skall kunna åvägabringas. Härvidlag stå givetvis olika möjligheter öppna, allteftersom bolagens och försäkringstagarnas deltagande i anordningen regleras på det ena eller andra sättet och allteftersom statens medverkan antingen inskränkes till att en dylik reglering genom lagstiftning kommer till stånd eller därjämte skall avse den rent ekonomiska sidan av saken. Det är också tydligt, att vissa utvägar — som, om det gällde att ordna förhållandena för nytecknade försäkringar, skulle vara lämpliga — av juridiska skäl med hänsyn till bolagens och försäkringstagarnas redan bestående inbördes rättigheter kunna visa sig mer eller mindre oframkomliga, då det gäller ett äldre bestånd.

Försäkringsinspektionens förslag.

Försäkringsinspektionen, som i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 september 1939 hemställt om utredning för utarbetande av detaljerat förslag till lagstiftning i förevarande ämne, har i sin berörda framställning, som torde hava utgjort den närmaste grunden för kommitténs tillsättande, skisserat ett förslag till lösning av krigsriskfrågan för det äldre försäkringsbeståndet. Detta förslag syntes enligt inspektionens mening innebära minsta möjliga ingrepp i gällande avtal för ernående av det avsedda ändamålet att tillförsäkra krigsdeltagarna ett ökat livförsäkringsskydd och att i anslutning härtill bereda bolagen ersättning för den förlust, som kunde uppkomma såväl genom tillkomsten av detta ökade skydd som genom den numera starkt ökade dödsrisken för civilbefolkningen vid krig.

Enligt förslaget i fråga borde livförsäkringsbolagen genom lagstiftning åläggas att utbetala fulla försäkringssummor i samband med de dödsfall, som enligt nu gällande krigsvillkor vore undantagna. I den mån försäkringssummorna överstege visst belopp, skulle de emellertid alltjämt vara undantagna. De försäkrade å sin sida borde åläggas att under tiden för krigstillståndet genom en särskild tilläggspremie i viss utsträckning bestrida kostnaderna för bolagens ökade risker. Denna kostnad syntes böra fördelas på samtliga försäkrade, således även på dem, som tillhörde civilbefolkningen och vilka därför redan enligt bestående avtal vore tillförsäkrade full försäkringssumma även för den händelse, att dödsfallet föranletts av krigshandling. Då det gällde att närmare fixera tilläggspremiens belopp, borde man skilja mellan, å ena sidan, de kostnader, som föranletts av livförsäkringsbolagens utökade skyldighet att utbetala försäkringssummorna i anledning av dödsfall, som drabbat krigsdeltagare, samt, å andra sidan, de kostnader, som föranletts av den ökade dödsrisken för civilbefolkningen, vilka sistnämnda kostnader bolagen redan på grund av gällande försäkringsavtal vore skyldiga att bestrida. Tilläggspremie för täckande av de förstnämnda kostnaderna borde enligt förslaget uttagas i den mån kostnaderna i fråga överstege eventuell underdödlighetsvinst för försäkringsbeståndet i dess helhet, beräknad med hänsyn till nu gällande villkor. Vad de övriga kostnaderna anginge skulle tilläggspremie för täckande av dessa — efter utnyttjande av eventuell under-

dödlighetsvinst — enligt förslaget uttagas endast i den mån så bleve nödvändigt för att hindra bolagets likvidation.

Försäkringsinspektionen har vidare i sin skrivelse bland annat anfört, att, då vid krigsutbrott svårigheter kunde väntas uppstå för flera försäkrade — i synnerhet för de till militärtjänst inkallade — att erlägga redan den i försäkringsavtalet stadgade premien, uttagandet av en kontant krigspremie i många fall skulle kunna bli synnerligen betungande. I anledning härav ville försäkringsinspektionen erinra om möjligheten att åtminstone för försäkringar, vilka innehade ett tillräckligt återköpsvärde, låta krigspremien intill krigets slut inestå som en försäkringsgivarens fordran hos försäkringstagarerna. En lösning av krigsriskfrågan efter ovannämnda linjer innebure bland annat, yttrar inspektionen vidare, att tilläggspremie för krigsrisk aldrig komme att utgå, så länge verksamheten visade underdödlighet. Vidare måste, innan tilläggspremie för täckande av den ökade risken bland civilbefolkningen uttoges, bolagets fria reserver och så stor del av aktiekapitalet, som enligt lag eller bolagsordning kunde förloras, utan att likvidationsskyldighet inträdde, först vara förbrukat. Hindrandet av bolagets likvidation, anför inspektionen till sist, torde utan tvekan kunna betraktas såsom ett intresse för de försäkrade, enär en likvidation kunde väntas medföra risk för ytterligare ekonomisk skada för dessa.

En av försäkringsinspektionens ledamöter förklarade i ett särskilt yttrande till inspektionens protokoll, att han med hänsyn till rådande utomordentliga förhållanden visserligen icke ville avstyrka inspektionens hemställan om utredning i angivet syfte men att han icke ansåge sig kunna underlåta att betona den stora betänklighet det måste möta att på föreslaget sätt genom lagstiftning ingripa i bestående avtal av väsentligen privaträttslig natur. Ifrågavarande ledamot sade sig vilja framhålla möjligheten av att vad man härvid, i omsorgen om krigsdeltagarnas efterlevande, ville vinna i socialt syfte väsentligen kunde ernås i ett större sammanhang och efter mera likformiga linjer. Därjämte förmenade han, att vinsten av den föreslagna lagstiftningen måhända icke uppvägde olägenheten av att hos allmänheten tilltron till livförsäkringsavtalet såsom i ursprunglig form bindande för båda parterna icke bleve bestående.

Sociala försvarsberedskapskommitténs yttrande över försäkringsinspektionens förslag.

Sociala försvarsberedskapskommittén, som haft försäkringsinspektionens framställning på remiss, har i sitt utlåtande — med instämmande i försäkringsinspektionens uppfattning om nuvarande krigsvillkors otillfredsställande innehåll och under framhållande av att möjligheterna för en ändring därför borde undersökas — bland annat anfört följande. Kommittén hyste stor tvekan, huruvida de av försäkringsinspektionen uppdragna riktlinjerna anvisade det bästa sättet för frågans lösning. Då något så när säkra hållpunkter för bedömande av den ökade dödsrisken för krigsmaktens personal under ett krig torde saknas, syntes rentav kunna ifrågasättas, om en på

vanliga försäkringstekniska grunder baserad reglering över huvud vore möjlig. Om så ej vore fallet, torde en reglering i efterhand, sedan fred slutits, kunna ske. Därvidlag kunde olika vägar tänkas, såsom en allmän eller partiell höjning av premierna eller en nedskrivning av försäkringsbeloppen. Med hänsyn till försäkringarnas sociala betydelse torde det även kunna ifrågasättas, om icke staten i en eller annan form kunde lämna bistånd till ett förbättrat försäkringsskydd för krigsdeltagares efterlevande, isynnerhet som det icke torde vara något intresse för andra försäkringstagare än krigsdeltagare, att ett utsträckt försäkringsskydd, på sätt förut berörts, tillskapades. Denna fråga torde för övrigt böra lösas under hänsyntagande till spörsmålet om det ekonomiska stöd, som i allmänhet kunde beredas efterlevande till krigsdeltagare, ett spörsmål, som inginge i försvarsberedskapskommitténs uppdrag men vartill kommittén på grund av mera brådskande arbetsuppgifter ännu icke kunnat taga ståndpunkt. Vad särskilt beträffade den av försäkringsinspektionen antydda utvägen att vid krigsutbrott höja premierna, ville kommittén starkt understryka de av inspektionen uttalade farhågorna beträffande svårigheterna för de försäkrade att under krig erlagga försäkringspremier. I varje fall torde varken krigslönen eller de av kommittén föreslagna familjebidragen kunna lämna tillgång för de värnpliktiga till bestridandet av premiekostnaden. Frågan om anstånd med erläggandet av premierna — även i fall, då de ej täcktes av försäkringens återköpsvärde — syntes därför böra göras till föremål för utredning. En i försäkringsinspektionens skrivelse behandlad fråga, som uppkomme oavsett den utsträckning av försäkringsskyddet för krigsdeltagare, varom förut talats, vore på vad sätt försäkringsanstalterna skulle kunna sättas i stånd att möta den genom ett krig framkallade ökade dödsrisken bland försäkringstagare, vilka icke tillhörde krigsdeltagarna. Beträffande denna fråga syntes det förut anförda i stort sett kunna äga motsvarande tillämpning, dock att det härvidlag syntes mindre motiverat att ifrågasätta något stöd ifrån statens sida. Sålunda borde enligt kommitténs mening även i detta fall tagas under övervägande i vad mån en reglering kunde ske, sedan överblick vunnits över försäkringsgivarens förpliktelser.

Direktiven för utredningsarbetet.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 20 oktober 1939 anförde chefen för handelsdepartementet — efter att hava refererat försäkringsinspektionens förenämnda, den 7 september 1939 gjorda framställning och sociala försvarsberedskapskommitténs remissutlåtande i ämnet — bland annat följande:

Med anledning av vad sålunda förekommit vill jag till en början erinra om att genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 september 1939 ändrade grunder i anslutning till syftet med försäkringsinspektionens förslag blivit fastställda för livförsäkringsbolagen beträffande sådana försäkringsavtal, vilka avslutas jämlikt dessa grunder, blir försäkringsskydd vid krigsdödsfall tillförsäkrat alla försäkrade och alltså även krigsdeltagare mot skyldighet att erlagga viss krigspremie. Jag delar försäkringsinspek-

tionens uppfattning angående önskvärdheten av att skydd kunde beredas även innehavare av tidigare försäkringar. Huruvida detta bör ske i den ordning, som inspektionen ifrågasatt, nämligen genom obligatorisk anslutning av samtliga försäkrings-tagare till nya försäkringsvillkor, förefaller emellertid tveksamt. I varje fall torde, såsom sociala försvarsberedskapskommittén i sitt utlåtande framhållit, kunna övervägas, huruvida icke staten för sådan händelse bör i någon form bidra. Frågan synes vara av den vikt, att en förutsättningslös utredning av ämnet i hela dess vidd bör komma till stånd. De av försäkringsinspektionen skisserade förslagen böra härvid tagas under närmare omprövning med vederbörligt beaktande av de synpunkter, som sociala försvarsberedskapskommittén framfört. Den av kommittén berörda frågan om beredande av anstånd med premiebetalning i vissa fall bör bland annat uppmärksammas. Likaledes bör särskilt beaktas vad kommittén anfört angående hänsyntagande till de åtgärder för beredande av ekonomiskt stöd åt krigsdeltagares efterlevande, som statsmakterna i annan ordning må komma att vidtaga. Jag förutsätter, att vid utredningens bedrivande erforderligt samråd sker med sociala försvarsberedskapskommittén, vars uppdrag bland annat omfattar sistberörda spörsmål. Att, på sätt nämnda kommitté föreslagit, utsträcka utredningen till att omfatta även andra arter av försäkring än livförsäkring, kan jag däremot, åtminstone för närvarande, icke tillstyrka. I varje fall synes det lämpligt att, innan sådan åtgärd vidtages, möjligheterna att komma till rätta med de livförsäkrades problem först något närmare belyses.

De juridiska experternas utlåtande.

Det åt kommittén överlämnade uppdraget inrymmer, såsom av det anförda torde framgå, vissa komplicerade problem av rent juridisk natur. På grund härav har kommittén under framhållande av att det syntes vara av synnerlig vikt, att dessa problem bleve så auktoritativt och allsidigt behandlade som möjligt, hos chefen för handelsdepartementet hemställt, att erforderliga experter måtte ställas till kommitténs förfogande, ävensom i sådant hänseende föreslagit *f. d. justitierådet Arthur Lindhagen* och *professorn Ragnar Bergendal*. Sedan statsrådet i anledning härav medgivit, att kommittén finge anlita biträde av sålunda angivna personer, hava dessa på begäran av kommittén avgivit utlåtande i förevarande ämne samt därvid — efter ett referat av hittillsvarande bestämmelser m. m. — anfört följande:

Försäkringsinspektionens ifrågavarande förslag avser ett ingripande genom lagstiftningen i redan bestående försäkringsavtal. Undertecknade hava nu att yttra oss om, huruvida betänkligheter av rättslig natur möta mot en sådan lagstiftning.

Det kan då vara lämpligt att erinra om den ståndpunkt, som lagstiftaren i andra fall intagit till frågor om ingrepp i bestående rättsförhållanden. I detta avseende torde man böra skilja mellan å ena sidan ingrepp, som gå ut på att det allmänna skall övertaga eller få förfoga över enskildas egendom, och å andra sidan ingrepp i rättsförhållanden mellan enskilda på grund av redan slutna avtal. Från det förra slaget av ingrepp kan man här i huvudsak bortse. Att det allmänna vid trängande behov och mot lämnande av full ersättning tager även enskild egendom i anspråk har aldrig uppfattats såsom stridande mot de grundläggande rättsprinciperna. Den tvekan, som vid olika tillfällen yppats i detta ämne, har närmast rört frågan om vilka allmänna behov, som kunna anses tillräckligt starka för att motivera ingreppet. Vad angår ingrepp i bestående avtal är det relativt sällsynt, att statsmakterna genomföra en lagstiftning, som direkt tar sikte på ändringar i avtal. I samband med regleringar av betydelse för den samhälleliga ekonomin eller den

sociala omvårdnaden kunna däremot vissa ingrepp i bestående avtal komma till stånd såsom indirekta verkningar.

Såsom exempel på direkta ingrepp i bestående avtal kunna nämnas 1914 års moratorielagstiftning, 1917 års lagstiftning mot oskäligen hyresstegring och 1932 års lagstiftning om betalning på grund av vissa obligationer. De båda förstnämnda lagarna voro typiska följder av det föregående världskriget. Någon uttömmande rättslig motivering för desamma lämnades icke. Grunderna för lagstiftning av denna typ torde kunna sammanfattas sålunda, att det gällit att skydda den ena kontrahenten i avtalet för de opåräknade svårigheter och förluster, som i följd av inträffade utomordentliga yttre omständigheter skulle drabba honom vid en regelrätt tillämpning av avtalet, och att det därjämte framstått såsom ett allmänt samhällsligt intresse att ifrågavarande skydd bereddes. Beträffande moratorielagstiftningen torde det också hava kunnat åberopas, att densamma mindre påtagligt men med hänsyn till djupare liggande realiteter var till förmån också för den andra kontrahenten.

Vad angår 1932 års lagstiftning om betalning på grund av vissa obligationer tillkom denna såsom följd av att riksbanken fritagits från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld och att sedlarna på den grund deprecierats. Svenska obligationer till mycket stora belopp voro utelöpande, i vilka betalning utfästes i vissa fall i »kronor i guld» eller liknande och i andra fall med rätt för borgenären att välja mellan betalning i svenskt mynt eller vissa utländska myntslag, vilka senare genom deprecieringen kommit att stå i högre kurs än vid obligationernas utfärdande. Lagstiftningen gick ut på att i förra fallet betalning med laga verkan finge fullgöras i riksbankens sedlar och att i senare fallet betalning annorledes än i svenskt mynt icke kunde fordras, med mindre obligationen viss dag i december 1931, då exportförbud å sådana obligationer genomfördes, tillhörde utländsk eller i utlandet bosatt svensk borgenär. Motiveringen för lagstiftningen var — förutom de allvarliga rubbningar i vårt ekonomiska liv, som skulle bliva följden av att betalning utkrävdes i guldvärde eller i utländskt mynt — att betalningsutfästelsen ansågs icke kunna *tolkas* såsom avsedd att bereda borgenären effektivt skydd mot depreciering av riksbankens sedlar. Guldklausulen förmenades innefatta endast en erinran om vårt myntsystems anknytning till guldmetall och klausulen om alternativ betalning i utländskt mynt betraktades såsom tillkommen endast i utländska obligationsköparens intresse.

Tiden har icke medgivit oss att närmare undersöka spörsmålet om de indirekta verkningarna å bestående avtal av allehanda ekonomisk och social lagstiftning. Vid dylik lagstiftning är intresset helt inriktat på den reglering, som skall åstadkommas för framtiden eller eljest i en allmän omfattning, och de stora med lagstiftningsåtgärden förknippade samhällsekonomiska och sociala frågorna bliva därför dominerande. Det vill synas som om man ofta alls icke eller i varje fall endast i obetydlig mån beaktat, att sådan lagstiftning också påverkade redan ingångna avtal. Detta är för övrigt ganska naturligt, då de bestående avtalen på grund av sin temporära eller eljest begränsade innebörd framstå såsom skäligen underordnade i det större sammanhanget. När t. ex. lagstadgad begränsning av arbetstiden först genomfördes, lär man föga hava beaktat, att därigenom ingrepp gjordes i de avtal, varigenom annan arbetstid blivit fastställd. Vid genomförande av 1938 års lagstiftning om semester gjordes däremot undantag för den reglering, som skett genom äldre avtal. Även eljest har ibland uppmärksamheten varit fäst vid de bestående avtalen och hänsyn till dem tagits, exempelvis vid genomförandet av statsmonopol. I vissa fall har man avsiktligt bortsett från enskildas bestående avtal, i det man utgått från att lagstiftningen kunde komma att medföra hinder för dessas fullgörande (t. ex. import- och exportförbud, valuta-reglering).

Den lagstiftning rörande äldre livförsäkringar, varom försäkringsinspektionen nu framlagt förslag, skulle icke hava till uppgift att tillgodose något det allmännas omedelbara intresse. Och till sin innebörd skulle den medföra ett direkt ingrepp i rättsförhållanden, som genom avtal grundlagts mellan enskilda kontrahenter. Skälen för och emot lagstiftningen måste därför väsentligen bedömas med hänsyn till avtalsrättsliga grundsatser och till naturen av det rättsförhållande, som försäkringen innebär. Härvid torde det vara nödvändigt att skilja mellan två spörsmål. Den första frågan (I) är huruvida försäkringstagare, som tillhöra civilbefolkningen, böra kunna åläggas att betala en särskild krigspremie med hänsyn till den ökade dödsrisk, som vid krig föreligger för denna grupp av försäkringsstagare. Den andra frågan (II) är huruvida det bör åläggas försäkringsbolagen att utbetala avtalade försäkringssummor även vid dödsfall bland krigsdeltagare och huruvida för möjliggörande härav ett premietillägg bör utgå; bedömandet härav ställer sig i viss mån olika, alltefter som detta tillägg skall erläggas av försäkringsstagare, som äro krigsdeltagare, eller som tillhöra civilbefolkningen.

I.

Enär villkoren för de försäkringar, vilka tecknats före den 1 oktober 1939, icke innehålla något undantag med hänsyn till den ökade dödsrisk, som vid ett krig kan uppkomma för civilbefolkningen, avser den i försäkringsavtalet bestämda premien att täcka också denna risk. Denna utformning av försäkringsvillkoren daterar sig emellertid från en tid, då man icke hade anledning att allvarligt räkna med någon mera betydande ökning av dödsrisken för civilbefolkningen vid krig. Sedan läget i detta hänseende fullständigt ändrats, och civilbefolkningen numera kommit att löpa högst avsevärt ökade risker, kan försäkringsbolagens avtalsenliga förpliktelse att bära dessa risker föranleda en sådan påfrestning att fara uppstår för likvidation. Frågan är då huruvida det framstår såsom tillbörligt, att försäkringstagarna i gemen tvingas att underkasta sig en jämkning av avtalsförhållandet för att motverka denna fara.

Enligt en allmän regel inom avtalsrätten skall ett avtals innebörd bestämmas med hänsyn till förutsättningarna vid avtalets ingående. Redan denna regel torde föra ganska långt i fråga om lösningen av det föreliggande problemet. Nyttillkomna omständigheter, som medföra att det för den ene kontrahenten blir i utomordentlig grad betungande att fullgöra avtalet, måste anses vara av beskaffenhet att rubba de grunder, varpå detta är byggt, och nämnda kontrahent kan därför i princip antagas vara berättigad att fordra vissa modifikationer i fullgörandet av sin förbindelse.

Härvid gälla emellertid vissa inskränkningar. Till en början kan en kontrahent såsom stöd för modifikationer i avtalet icke åberopa sådana nyttillkomna omständigheter, som han haft anledning taga i beräkning redan när avtalet slöts. Det förändrade läge, varom nu är fråga, hänför sig till ändrade krigföringsmetoder. För att en kontrahent skall vid avtalsslutet hava haft anledning räkna med dessas verkningar på avtalsförhållandet, förutsättes *dels* att han känt till (resp. haft anledning att känna till) den förändrade krigföringen, det s. k. totala kriget, i och för sig, *dels* ock att utbrottet av ett krig av beskaffenhet att kunna inverka på avtalsförhållandet bort för honom framstå såsom en någorlunda sannolik eventualitet. I det förra hänseendet gäller, att det »totala kriget» med dess olika konsekvenser visserligen icke är någon nyhet av i år. Redan sedan ganska lång tid tillbaka har man haft klart för sig vad som i ett krig kunde vara att riskera. Beträffande själva sannolikheten av ett krigsutbrott har man, i fråga om avtal, vilka icke — såsom vissa leverans- och fraktavtal — mera omedelbart beröras av förhållanden utom det egna landets gränser, endast haft att taga hänsyn till risken för att Sverige skulle bli indraget i krig. Ganska allmänt torde man i vårt land

ända till en tämligen sen tidpunkt hava ansett denna risk skäligen avlägsen. Ur denna synpunkt måste därför anses, att en kontrahent är avskuren från att åberopa de nya krigsmetoderna till förminskande av sina skyldigheter endast beträffande sådana avtal, som slutits sedan man mera allmänt räknat med risken för att Sverige skulle komma att delta i ett krig.

Vidare torde en kontrahent med stöd av allmänna avtalsrättsliga grundsatser icke kunna i judiciell väg få medkontrahenten ålagt att betala ett förhöjt vederlag eller eljest att öka sin prestation. Vad han under åberopande av de nytillkomna förhållandena kan yrka är endast att få frånträda avtalet, såvida icke medkontrahenten vill fullgöra en sådan förhöjd prestation eller samtycka till att förstnämnda kontrahents prestation får minskas. Och härvid lär den icke kunna kräva, att medkontrahenten på ena eller andra sättet skall till fullo vidkännas det belopp, varmed kostnaden för fullgörande av den förres prestation har ökat. En fördelning av kostnadsökningen mellan kontrahenterna torde bliva resultatet av en avvägning enligt de grundsatser, som hittills använts inom avtalsrätten.

Även vad angår de förevarande livförsäkringsavtalen måste de nu berörda grundsatserna anses kräva beaktande. Emellertid synas även särskilda förhållanden i fråga om dessa avtal kunna åberopas till stöd för att beträffande dem modifikationerna böra i något större utsträckning anses rimliga.

Vad till en början angår den för rätt till modifikation nödvändiga förutsättningen att nytillkomna omständigheter icke bort tagas i betraktande vid avtalets ingående, är det tydligt att härav icke vållas någon svårighet beträffande sådana livförsäkringsavtal, vid vilkas ingående man ännu icke hade större anledning att räkna med att Sverige skulle såsom stridande makt bliva indraget i ett krig med betydande dödsrisker för civilbefolkningen. Beträffande fixerandet av en tidpunkt, efter vilken hänsyn bort av försäkringsgivaren tagas till denna risk, bör å ena sidan beaktas, att livförsäkringsavtalens i regel långfristiga natur gör det påkallat att vid deras ingående även jämförelsevis avlägsna risker tagas i beräkning (jfr den sedan gammalt brukliga klausulen angående krigsdeltagare). Å andra sidan är det, på grund av det vid all försäkring starkt motiverade önskemålet om enhetlighet i de olika risker, som skola täckas av en försäkringsgivare, förklarligt att man från försäkringsbolagens sida först sent skridit till en förändring av försäkringsvillkoren i en så väsentlig punkt. Därför skulle en avgörande gräns kunna sättas först vid en ganska framskriden tid. Härav följer att på förevarande grund endast en mindre del av försäkringsbeståndet skulle bliva undantaget från de modifikationer, som eljest böra genomföras. På grund härav, och då varje sådan gränsdragning måste bliva högst godtycklig, synes det försvarligt att helt bortse därifrån.

Vad särskilt angår de försäkringstagare, som tillkommit under senare år och beträffande vilka därför med jämförelsevis starka skäl kunde göras gällande, att de skulle äga fasthålla sina anspråk i enlighet med försäkringsavtalens ordalydelse, bör icke förbises att de, om de för sin del räknat med krigsrisk, måste inse att denna svårigen kunnat täckas av premier, som de åtagit sig att betala. Det kan icke anses obilligt att även dessa försäkringstagare bliva underkastade en viss börda genom en omreglering av avtalen vid en akut krigsfara.

Större svårigheter möta vid frågan, huru en sådan omreglering må kunna genomföras. Enligt de allmänna grundsatser, som ovan berörts, skulle försäkringsbolagen endast kunna yrka att få frånträda avtalen med de försäkringstagare, som ej ville erlägga en av riskökningen betingad förhöjd premie eller med bibehållande av premien samtycka till en av riskökningen föranledd nedsättning av försäkringsbeloppet. Härvid borde premiehöjningen respektive nedsättningen av försäkringssumman ej få sättas att motsvara hela riskökningen, utan kostnaden för denna borde fördelas mellan bolaget och försäkringstagaren; möjligheten att genomföra en sådan belastning av bolagen torde praktiskt sett begränsas av deras för ändamålet

tillgängliga fria fonder, vilka enligt uppgift för närvarande äro föga betydande hos flertalet bolag.

Att försäkringsavtalen icke helt hävas utan med en av förhållandena påkallad förändring helt eller delvis hållas vid makt kan antagas i flertalet fall väl motsvara försäkringstagarnas verkliga intresse. Men ett tvång mot dem i sådant syfte är icke förenligt med allmänna rättsgrundsatser. Om det nu föreliggande förslaget vore att fatta så, att försäkringsgivarnas förpliktelser skulle fortbestå med oförändrat belopp mot det att försäkringstagarna skulle bliva rättsligt förpliktade att vid krig betala en — antagligen icke obetydlig — tilläggspremie, måste det därför anses vara mycket betänkligt. Allt efter det syfte, för vilket försäkringen tagits (försörjning, pantsäkerhet o. s. v.), försäkringstagarens ekonomiska ställning och åtskilliga omständigheter beträffande det särskilda försäkringsförhållandet (om premiebetalningen upphört, den bestämda eller sannolika tiden för försäkringens återstående varaktighet o. s. v.), kan en sådan avvikelse från de allmänna avtalsrättsliga grunderna för en försäkringstagare framstå såsom mer eller mindre oläglig eller fördelaktig. Ett ställningstagande därtill bör följaktligen tillkomma honom själv.

Emellertid anse vi oss kunna utgå från att åt förslaget kan givas en sådan utformning i fråga om tilläggspremien — i överensstämmelse med stadgandet i 98 § lagen om försäkringsavtal — att försäkringstagaren icke heller under krig skall vara rättsligt pliktig att hålla försäkringen vid makt genom betalning av premie. Om denna regel får gälla i fråga om tilläggspremie, torde vidare en försäkringstagare, som icke vill underkasta sig att betala en förhöjd premie, böra erhålla rätt att behålla sin försäkring mot erläggande av allenast den i avtalet bestämda premien men med nedsättning av försäkringsbeloppet med så stor del, som beräknas motsvara tilläggspremien. Genom att försäkringstagarna erhålla denna möjlighet att slippa betalning av tilläggspremien undvikas de betänkligheter, som i den nu berörda punkten eljest skulle göra sig gällande mot förslaget.

Av det ovan anförda framgår, att grundtanken i försäkringsinspektionens förslag i sin nu behandlade del, sådant det av oss antagits kunna utformas, äger ett icke obetydligt stöd i allmänna avtalsrättsliga grundsatser rörande betydelsen av de förutsättningar, varifrån kontrahenterna utgått vid ett avtalsslut. Även en annan tankegång, som mera omedelbart bygger på försäkringsförhållandets faktiska innebörd, talar för en jämkning därav på försäkringstagarens bekostnad, enligt någon av de metoder, som ovan berörts.

Mellan försäkringstagarna hos ett och samma försäkringsbolag består nämligen en faktisk gemenskap på grund av att försäkringen avser en riskutjämning. De medel, varmed bolaget har att fullgöra sina förpliktelser, äro avsedda att likformigt bereda trygghet åt samtliga försäkringstagare, visserligen under nödig hänsyn till den olikhet mellan de särskilda riskerna, som komma till uttryck i de för rörelsen bestämda grunderna. En inträffande stark ökning av riskerna, såsom på grund av ett krig med dess särskilda faror även för civilbefolkningen, måste på något sätt beaktas, om icke grundsatsen om likformig behandling av samtliga försäkringstagare skall löpa fara att eftersättas. Därest en av riskökningen påkallad jämkning av kontrahenternas förpliktelser icke vidtages, skulle det kunna hända, att vid de till en början inträffade försäkringsfallen bolagens förpliktelser enligt avtalen bleve helt ut fullgjorda, men att därigenom bolagens resurser lede sådant intrång att återstående försäkringstagare måste vidkännas en försämring av sin ställning, genom uttaxering eller genom nedsättning av försäkringssummorna (omedelbart eller vid bolags likvidation eller konkurs). En sådan rubbning av den likformiga behandlingen av försäkringarna inbördes, beroende av om ett försäkringsfall inträffar tidigt eller först senare, måste uppenbarligen framstå såsom stridande mot försäkringsväsendets grunder och omedelbart komma att uppfattas såsom orättvis. Att den förebygges, överensstämmer följaktligen med billighet.

Och att man i sådant syfte vidtager åtgärder redan vid ett krigsutbrott, och alltså icke avvaktar inträdet av en befarad omöjlighet för bolagen att fullgöra sina förpliktelser, synes icke möta betänkligheter ur rättslig synpunkt. För genomförande av sådana åtgärder är lagstiftning erforderlig. Beträffande spörsmålet huruvida man härvid bör nedsätta försäkringstagarnas rättigheter eller öka deras premieförpliktelser, hänvisas till vad ovan anförts.

II.

Såsom förut framhållits hava försäkringsbolagen genom de äldre försäkringsvillkoren frånsagt sig att svara för dödsrisken bland krigsdeltagarna, och försäkringsinspektionens ifrågavarande förslag går ut på att det skall genom lagstiftning åläggas försäkringsbolagen att trots villkoren svara för krigsdeltagarnas dödsrisk mot det att alla livförsäkringstagare skulle erlægga en särskild, mot denna risk svarande krigspremie.

Det är egentligen här fråga om två problem, nämligen *dels* huruvida man genom lagstiftning bör tvångsvis genomföra en dubbelsidig förändring av innehållet i krigsdeltagarnas försäkringsavtal, gående ut på ett ökat riskåtagande för försäkringsgivaren mot en ökad premiebetalning från försäkringstagarna, och *dels* huruvida de civila försäkringstagarna genom förhöjda premier skola hava att underlätta genomförandet av den förra regleringen.

Redan det berättigade i en tvångsvis genomförd ändring av försäkringsvillkoren för krigsdeltagarna framstår såsom tveklöst. Det är icke säkert, att en dylik ändring utgör en fördel för alla krigsdeltagare, och att dessa därför oreserverat vilja acceptera densamma. En krigsdeltagare kan exempelvis, med hänsyn till att hans tjänstgöring under kriget medför jämförelsevis liten dödsrisk, anse sig hava anledning att hellre själv bära denna risk än att betungas med en ökad premiekostnad (eller däremot svarande minskning av försäkringsbeloppet). Han föredrar med andra ord att få vidhålla sitt försäkringsavtal oförändrat. Detta skulle emellertid icke vara tillåtet. Tvånget i detta fall är dock icke motiverat av försäkringsbolagets intresse; det gäller icke att på något sätt skydda detta såsom kontrahent mot en opåräknad förlust vid avtalets regelrätta tillämpning, utan för varje särskilt försäkringsavtal genomföres tvånget i andra krigsdeltagares intresse, i det att man för undvikande av olämpligt urval och av andra dylika tekniskt betonade orsaker vill behandla alla försäkrade krigsdeltagare som en enda grupp. Huruvida man trots betänkligheterna skall våga sig på en tvångsreglering av krigsdeltagarnas försäkringsavtal, beror väsentligen av huru stark presumptionen är för ett gemensamt intresse bland krigsdeltagarna i detta hänseende. Har man fullgoda skäl för antagande, att endast ett fåtal krigsdeltagare skulle vilja vidhålla sina försäkringar oförändrade, synes lagstiftningen kunna försvaras. Men detta problem beror åter på vilka villkor för krigsrisk, som kunna bjudas. Kunna bolagen övertaga krigsrisk, endast mot sådana uppoffringar från krigsdeltagarnas sida, som skulle avsevärt förringa försäkringarnas värde i fråga om den vanliga dödsrisken, har man anledning att vara försiktig i sina antaganden.

Om sålunda vissa betänkligheter mot förslaget föreligga redan med hänsyn till krigsdeltagarna själva, bliva dessa betänkligheter än större, när det gäller tanken att pålägga försäkringstagare i gemen en ökad börda till förmån för krigsdeltagarna. Tydligt är, att man här icke kan söka något stöd i allmänna avtalsrättsliga grundsatser. Här föreligga icke några nytillkomna övermäktiga omständigheter, som rubba förutsättningarna för de civila försäkringstagarnas egna avtal med bolagen. De tankegångar, som enligt vad ovan anförts ligga till grund för tidigare genomförd lagstiftning om direkta ingrepp i bestående avtal, täcka icke heller i någon mån den situation, varom här är fråga. I förevarande del går förslaget ut på att lagstiftningen skulle på det sättet ingripa i bestående försäkringsavtal,

att den ena kontrahenten, försäkringstagaren, ålades en extra börda (förhöjd premiebetalning respektive minskning av försäkringsbelopp) — icke för att till medkontrahentens, försäkringsbolagets, förmån utjämna en onormal tunga, som ett regelrätt fullgörande av avtalet skulle lägga på denne — utan för att bereda medkontrahenten möjlighet att i förhållande till tredje man (krigsdeltagarna) påtaga sig en skyldighet, som medkontrahenten förut icke haft. Med hänsyn till det stora antalet försäkringstagare kan man rent av säga, att vi här hava att räkna med två stora medborgargrupper, de civila försäkringstagarna och de försäkrade krigsdeltagarna, och att förslaget avser att genom förmedling av försäkringsbolagen öveflytta egendom från den ena gruppen till den andra. För hävdvunnen rättsuppfattning måste ett sådant ingrepp framstå såsom synnerligen stötande. Dessamma kan icke från rättslig synpunkt motiveras, med mindre det skulle vid en närmare undersökning finnas, att dessa båda grupper på grund av att alla dock äro försäkringstagare bildade ett slags kollektivitet, som rättsligt sett ställde särskilda anspråk på solidaritet mellan dem inbördes. Vi hava alltså att yttra oss om möjligheten av ett sådant betraktelsesätt.

Grundprincipen för all försäkringverksamhet är såsom förut erinrats riskutjämningen. Men ur denna princip kunna för försäkringstagarna icke härledas några längre gående åtaganden än som följer av deras särskilda försäkringsavtal. Försäkringstagarna träda var för sig i förbindelse med ett försäkringsbolag för att erhålla en försäkring på de villkor bolaget anser sig kunna medgiva, och för de sålunda tillkomna försäkringsavtalen har riskutjämningsprincipen endast den faktiska betydelsen, att det är den, som för bolaget gör det möjligt att lämna försäkringen på de i avtalen angivna villkoren. Att bolaget är ömsesidigt spelar i detta avseende icke någon roll.

På annan grund bilda dock försäkringstagarna en viss form av gemenskap, såvitt fråga är om ett och samma bolag. Vi syfta här på de förut berörda regler, som i lagen om försäkringsrörelse givits rörande uttaxering å delägare i ömsesidigt bolag och rörande försäkringstagarnas ställning vid likvidation i livförsäkringsbolag. Oavsett huruvida dessa regler i och för sig kunna anses vara tillfredsställande, äro de dock anlagda på att alla försäkringstagare skola underkastas en likformig behandling. På den form av gemenskap mellan försäkringstagarna, varom här är fråga, kan därför icke grundas anspråk på att den ena gruppen skall göra uppoffringar till förmån för den andra.

Därmed är dock det uppställda spørsmålet om försäkringstagarnas solidaritet icke till fullo besvarat. Om ett försäkringsbolag skulle påtaga sig en ny risk utan motsvarande täckning i premier och på denna grund likvidation framdeles bleve erforderlig, kunde samtliga försäkringstagare bliva nödsakade att vidkännas nedsättning av försäkringsbeloppen och därigenom få bidra att finansiera de försäkringar, som falla under den nya risk bolaget påtagit sig. Sålunda skulle också ett försäkringsbolag genom att frivilligt påtaga sig risken för krigsdeltagare kunna via likvidationsförfarandet överföra risken på de andra försäkringstagarna. Emellertid är det uppenbart, att ett försäkringsbolag icke är befogat att till förfång för övriga försäkringstagare påtaga sig nya risker utan motsvarande täckning. Vid försäkringsvillkorens avfattning har man naturligen utgått från att försäkringsbolagen icke skulle vara strängt formellt bundna vid desamma utan hava möjlighet att visa ett visst tillmötesgående. Säkerligen har man dock närmast tänkt sig att dylik s. k. kulans skulle ifrågakomma först sedan försäkringsfallet inträffat, i det att vederbörande bolag skulle kunna utbetala försäkringssumman, även om skyldighet enligt avtalet icke förelåge därtill, för den händelse detta med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet funnes skäligt. Ramen för dylik handlingsfrihet måste vara bestämd av hänsynen till övriga försäkringstagares trygghet, och den yttersta gränsen för vad försäkringsbolagen i detta hänseende kunna göra representeras under

alla omständigheter av storleken av de s. k. fria fonderna. Skulle försäkringsbolagen sträcka sig längre och därigenom äventyra försäkringstagarnas rätt, skulle detta innebära ett rubbande av grunderna för bolagets verksamhet, och ett ingripande från försäkringsinspektionen enligt 228 § lagen om försäkringsrörelse måste ovillkorligen bli följd. År 1914 voro försäkringsbolagen visserligen beredda att på förhand ikläda sig krigsrisk för krigsdeltagarna, men detta skedde uteslutande med tanke på de betydande fria fonder, som vid den tiden ansågos stå till buds för ändamålet.

I händelse av ett krig måste naturligen en utomordentligt stark allmänt medborgarlig solidaritet göra sig gällande i förhållande till krigsdeltagarnas efterlevande. Det är också självklart, att staten måste göra vad i dess förmåga står för att sörja för dem. Den allmänna solidariteten får då sitt naturliga uttryck däri, att medborgarna i gemen få i form av skatt underhålla de efterlevande. Däremot lär den allmänna medborgarsolidariteten icke kunna åberopas såsom skäl för att på den särskilda medborgargrupp, som representeras av försäkringstagarna, i form av krigspremie lägga en ytterligare börda till förmån för krigsdeltagares efterlevande utöver den, som försäkringstagarna redan hava i sin egenskap av skattebetalare. Det skulle emellertid kunna tänkas, att staten skulle vilja sätta de försäkrade krigsdeltagarnas efterlevande i en premierad särställning med hänsyn till den omtanke, som deras försörjare visat genom försäkringen. Naturligen måste krigsrisk i sådant fall täckas av staten genom skattemedel, i den mån icke bolagen för ändamålet kunna framskaffa erforderliga medel.

Enligt undertecknades mening kunna sålunda icke några skäl av rättslig karaktär åberopas till stöd för det till förmån för krigsdeltagarna föreslagna ingreppet i de civila försäkringstagarnas avtal. Huruvida den naturliga medkänslan med krigets offer ändock talar för att pålägga en extra börda på de civila försäkringstagarna är en svårbedömd fråga av politisk natur, beträffande vilken undertecknade icke torde hava att uttala någon mening. I detta sammanhang synes det vara av intresse, att man i Finland antagit en den 24 oktober 1939 promulgerad lag, byggd på samma tanke som framkommit i försäkringsinspektionens förslag. Tydligt är dock att man där handlat under förhållanden, som icke medgivit rådrum. Emellertid har det uppgivits, att lagen funnits så starkt ingripa i välförvärvade rättigheter, att den ansetts kräva beslut med den kvalificerade majoritet, som erfordras för ändring i eller avvikelse från grundlag.

Motiv.

Allmän motivering till kommitténs förslag.

Såsom förut anförts hava försäkringsbolagen genom de äldre försäkringsvillkoren frånsagt sig att svara för krigsdeltagarnas dödsrisk. Detta frånsäggande bör emellertid icke tolkas så, att bolagen skulle haft för avsikt att i händelse av krig bibehålla en dylik negativ inställning. Villkorens avfattning får i stället ses mot den bakgrunden, att krigsriskens är en alltför obestämbar faktor för att kunna förutberäknas. Bolagen hava därför velat vara obundna att lämpa sina anordningar efter rådande förhållanden. Att detta verkligen varit bolagens mening och att ett strikt fasthållande vid villkoren ej varit avsett, framgår av de åtgärder vid sidan av villkoren, som vidtagits både vid en tidpunkt, då krigsfaran var akut, och i annat sammanhang.

Dessa åtgärder — ingåendet av 1914 års krigskonsortieavtal och grundandet av särskilda katastrof- eller utjämningsreserver — vidtogos i trots av de gällande försäkringsvillkoren och innebära, särskilt vad angår konsortieavtalet, som garanterade en viss minimiutbetalning vid krigsdeltagares av kriget föranledda dödsfall, ett åsidosättande av villkoren till försäkringstagarnas favör.

Ej heller nu, då krigsfaran ånyo är överhängande, hava bolagen velat fasthålla vid försäkringsvillkorens bestämmelser. Någon möjlighet att liksom 1914 ordna saken utan försäkringsvillkorens ändring har emellertid denna gång, på grund av den minskning av bolagens fria reserver, som de senare årens låga räntor medfört, icke ansetts föreligga. Med avseende å nya försäkringar hava bolagen därför genom införande av en uttaxeringsmöjlighet sökt bereda sig täckning för riskökningen vid krig. I fråga om äldre försäkringar måste emellertid, om förhållandena skola kunna ordnas på motsvarande sätt, lagstiftningen komma till hjälp.

Kommittén har i det föregående redogjort för skälen till att en reglering måste ske. Här må allenast erinras om det otillfredsställande i förhållandet, att just krigsdeltagarna,¹ vilka i särskilt hög grad äro i behov av det stöd, som det allmänna i olika former kan giva, skola gå förlustiga den trygghet för familjen, som de genom sin försäkring sökt ernå. Det må för övrigt i detta

¹ Med krigsdeltagare förstås här och i det följande, såsom enligt de äldre försäkringsvillkoren, försäkrade, vilka i krig såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt Sveriges krigsmakt. Av sammanhanget framgår emellertid, att uttrycket i vissa fall — om försäkringstagaren och den försäkrade äro olika personer — i stället avser försäkringstagare, vilkas försäkringar gälla sådana försäkrade, som nyss sagts.

sammanhang påpekas, att krigsdeltagaren, oavsett om han är militär eller exempelvis civil krigskorrespondent, enligt villkoren i fråga förlorar skyddet för sina efterlevande ej endast i det fall, att han stupar. Bestämmelserna äro nämligen formulerade så, att själva krigsdeltagandet som sådant medför, att försäkringsgivaren blir fri från ansvarighet oavsett dödsorsaken och alltså även i det fall, att krigsdeltagaren avlider av sjukdom utan något som helst samband med kriget. Ej ens om dödsfallet inträffat, sedan krigsdeltagarens egen krigstjänstgöring upphört, har försäkringsgivaren någon ansvarighet vid hans dödsfall. Först för dödsfall efter krigets slut inträder ånyo försäkringsgivarens ansvarighet med avseende å den, som deltagit i kriget. Under krigets fortgång däremot är försäkringen således för krigsdeltagarens vidkommande utan nytta. Och om en krigsdeltagare, med bortseende från försäkringens bristande effektivitet under kriget, ändock håller försäkringen vid makt i förhoppning att överleva kriget och därmed återfå sitt försäkringskydd, erhåller hans bolag således riskpremier, för vilka någon motprestation icke lämnas. Enär å andra sidan bolagens förpliktelser med avseende å försäkringar, som icke gälla krigsdeltagare (civila försäkringar), kunna i ett modernt krig förväntas medföra kraftigt stegrade kostnader på grund av civilbefolkningens ökade dödsrisk, får enligt de äldre villkoren krigsdeltagarnas premiebetalning vid krig den slutliga effekten, att krigsdeltagarna, som genom denna betalning ej kunna bereda skydd åt sina egna efterlevande, med sina riskpremier i stället bidra till täckning av civilbefolkningens ökade risk.

I diskussionen om spørsmålet rörande ändring och förbättring av krigsriskskyddet för det äldre försäkringsbeståndet har framhållits, att det redan med hänsyn till själva arten av den risk, som skulle täckas, syntes riktigast, att förhållandena ordnades ej inom försäkringens ram utan i ett större sammanhang. Det funnes nämligen knappast någon anledning till att just försäkringstagarna skulle behöva vidkännas den extra börda, som betingades därav, att krigsdeltagarna av särskilda orsaker borde komma i åtnjutande av en viss förmån. Man har dessutom gentemot tanken på en reglering efter försäkringsmässiga linjer anført, att det i fråga om detta äldre bestånd vore fråga om redan förefintliga rättsförhållanden, vilka genom avtal grundlagts mellan enskilda kontrahenter. Det syntes på grund härav osäkert, om och i vad mån man genom lagstiftning och således tvångsvis kunde åstadkomma de eftersträfvade ändringarna. I varje fall vore det nödvändigt att härvid förfara med stor varsamhet. Man kunde eljest riskera, att tilltron till försäkringsavtalen och därmed till försäkringsverksamheten såsom sådan skulle komma att rubbas.

Den uppfattning, som sålunda hävdar, att frågan om krigsdeltagarnas försäkringsskydd redan på grund av riskens art bör lösas i ett större sammanhang, kan kommittén icke dela. Det är visserligen så, att det här är fråga om en förmån åt krigsdeltagare, varför det med hänsyn härtill kunde te sig naturligt, att förmånen bekostades av staten, d. v. s. av medborgarna i ge-

men. Statens understöd till krigsdeltagares efterlevande bör emellertid i främsta rummet bero just av den omständigheten, att vederbörande är krigsdeltagare. Skall vederbörandes egenskap att vara försäkrad tjäna som motiv för ett skydd åt honom även som krigsdeltagare, bör därför konsekvensen bli den, att detta skydd, om så är möjligt, ordnas just genom försäkring. Ett frivilligt sådant ordnande skulle dock på grund av ofördelaktigt urval och andra omständigheter ställa sig alltför kostsamt för den enskilde och ligger därför, i vad det stora flertalet försäkrade angår, utom möjligheternas gräns. Det återstår då, att, i den mån möjligheter härför finnas, såsom försäkringsinspektionen föreslagit tvångsvis åvägabringa erforderliga ändringar i det äldre beståndets avtal.

För att få en allsidig belysning av den mycket komplicerade och i huvudsak rättsliga fråga, som rör möjligheterna att åstadkomma dylika ändringar, har kommittén hänvänt sig till de juridiska experter, som av chefen för handelsdepartementet ställts till förfogande. Dessa hava sålunda på grundval av försäkringsinspektionens förenämnda förslag yttrat sig om, huruvida betänkligheter av rättslig natur mötte mot en lagstiftning, som avsåge att ingripa i de bestående försäkringsavtalen.

Enligt försäkringsinspektionens förslag skulle, såsom förut nämnts, livförsäkringsbolagen genom lagstiftning åläggas att utbetala försäkringssummorna i samband med de dödsfall, som enligt de äldre villkoren voro undantagna. Alla försäkrade — således även de som tillhörde civilbefolkningen — skulle hava att under tiden för krigstillståndet genom tilläggspremie i viss utsträckning bestrida kostnaderna för de ökade riskerna för bolagen. Vid fixerandet av tilläggspremiens belopp borde man skilja mellan, å ena sidan, de kostnader, som föranletts av bolagens utökade skyldigheter att utbetala försäkringssummorna i anledning av dödsfall, som drabbat krigsdeltagare, samt, å andra sidan, de kostnader, som föranletts av den ökade dödsrisken för civilbefolkningen, vilka sistnämnda kostnader bolagen redan på grund av gällande försäkringsavtal vore skyldiga att bestrida. Tilläggspremie för täckande av de förstnämnda kostnaderna borde enligt förslaget uttagas i den mån kostnaderna i fråga överstege eventuell underdödlighetsvinst för försäkringsbeståndet i dess helhet. Vad de övriga kostnaderna anginge skulle tilläggspremie för täckande av dessa — efter utnyttjande av eventuell underdödlighetsvinst — enligt förslaget uttagas endast i den mån så bleve nödvändigt för att hindra bolagets likvidation.

Enligt de juridiska experternas utlåtande måste skälen för och emot en lagstiftning av förevarande slag bedömas med hänsyn till avtalsrättsliga grundsatser och till naturen av det rättsförhållande, som försäkringen innebure. Två skilda spörsmål föreläge härvid till avgörande. Den första frågan vore huruvida försäkringstagare, som tillhörde civilbefolkningen, borde kunna åläggas att betala en särskild krigspremie med hänsyn till den ökade dödsrisk, som vid ett krig föreläge för denna grupp av försäkringstagare. Den andra frågan vore huruvida det borde åläggas försäkringsbolagen att

utbetala avtalade försäkringssummor även vid dödsfall bland krigsdeltagare och huruvida för möjliggörande härav ett premietillägg borde utgå; bedömandet härav ställde sig i viss mån olika, allteftersom detta tillägg skulle erläggas av försäkringstagare, som vore krigsdeltagare, eller som tillhörde civilbefolkningen.

Beträffande förstnämnda fråga hava experterna uttalat, att grundtanken i försäkringsinspektionens förslag i denna del ägde ett icke obetydligt stöd i allmänna avtalsrättsliga grundsatser rörande betydelsen av de förutsättningar, varifrån kontrahenterna utgått vid ett avtalsslut, samt att även en annan i utlåtandet utvecklad tankegång, som mera omedelbart byggde på försäkringsförhållandets faktiska innebörd, talade för en jämkning därav på försäkringstagarens bekostnad. Härtill hava emellertid vissa reservationer anknutits. Sålunda gäller enligt utlåtandet, att, om en särskild krigspremie skulle kunna uttagas av civilbefolkningen på grund av den ökade dödsrisk, som vid krig föreläge för denna grupp av försäkringstagare, berörda krigspremie icke finge sättas så högt, att bolagets hela kostnad för riskens ökning därigenom bleve täckt. Enligt allmänna avtalsrättsliga grundsatser borde nämligen de belopp, varmed kostnaden för fullgörande av bolagets prestation hade ökats, fördelas mellan bolaget och försäkringstagarna, därvid möjligheten att genomföra en sådan belastning av bolaget begränsades av dess för ändamålet tillgängliga fria fonder.

Enligt 98 § lagen om försäkringsavtal är en försäkringstagare icke pliktig att hålla sin livförsäkring vid makt genom betalning av premie. Denna regel borde enligt utlåtandet också gälla tilläggspremien. Försäkringstagaren borde emellertid vara berättigad att behålla försäkringen mot erläggande allenast av den i avtalet bestämda premien men med nedsättning av försäkringsbeloppet med så stor del, som beräknades motsvara tilläggspremien.

Beträffande frågan, huruvida man genom lagstiftning kunde tvångsvis genomföra en dubbelsidig förändring av innehållet i krigsdeltagarnas försäkringsavtal, gående ut på ett ökat riskåtagande för försäkringsgivaren mot en ökad premiebetalning från försäkringstagarna, hava de juridiska experterna uttalat, att lagstiftning härutinnan syntes kunna försvaras, om man hade fullgoda skäl för antagande, att endast ett fåtal krigsdeltagare skulle vilja vidhålla sina försäkringar oförändrade enligt de tidigare villkoren. Men detta problem berodde åter på vilka villkor för krigsrisk som kunde bjudas. Kunde bolagen övertaga krigsriskens endast mot sådana upppoffringar från krigsdeltagarnas sida, som skulle avsevärt förringa försäkringarnas värde i fråga om den vanliga dödsrisken, hade man anledning att vara försiktig i sina antaganden.

Vad slutligen angår spørgsmålet, huruvida de civila försäkringstagarna kunde förpliktas att genom förhöjda premier underlätta bolagens möjlighet att åtaga sig ansvaret för krigsdeltagarnas dödsrisk, hava experterna förklarat, att enligt deras mening några skäl av rättslig karaktär icke kunde åberopas till stöd för ett sådant ingrepp i förstnämnda försäkringstagares avtal. Huruvida den naturliga medkänslan med krigets offer ändock talade för att

lägga en extra börda på de civila försäkringstagarna vore, framhålles det i utlåtandet, en svårbedömd fråga av politisk natur.

Kommittén är enligt vad förut framhållits av den meningen, att spörsmålet om en reglering av krigsriskförhållandena, om möjligheter härtill finnas, bör lösas inom försäkringen själv, d. v. s. på basis av bolagens och försäkringstagarnas egna insatser. På grund härav och då experternas utlåtande givit vid handen, att erforderliga ändringar i de bestående avtalen, vilka ändringar bland annat avse ökad premiebetalningsskyldighet för försäkringstagarna, under vissa betingelser kunna åvägabringas, har kommittén, med hänsyntagande till de synpunkter, varåt experterna givit uttryck, liksom försäkringsinspektionen sökt nå fram till en lösning efter försäkringsmässiga linjer. Ehuru försäkringsinspektionens förslag härvid tjänat som utgångspunkt, företer kommitténs förslag, sådant det utformats, betydande olikheter gentemot försäkringsinspektionens. Anledningen härtill är i första hand just nämnda förhållande, att kommitténs förslag anpassats efter de juridiska experternas synpunkter. Detta har bland annat föranlett, att den väsentliga principen i försäkringsinspektionens förslag, att samtliga försäkringstagare och således även de civila¹ borde hjälpa till att bestrida kostnaderna för krigsdeltagarnas ökade skydd, icke kunnat utnyttjas.

Innan kommittén går att redogöra för detaljerna av sitt förslag till lösning, torde böra nämnas något om de yttre former, vilka förslaget givits. Det bör då erinras om det för försäkringsrörelsen egenartade förhållandet, att bolagen vid sidan om sina bolagsordningar skola hava vissa av Kungl. Maj:t fastställda särskilda grunder för sin verksamhet. Dessa grunder, vilka speciellt hava avseende å livförsäkringen, utgöra till sitt innehåll närmast ett slags komplement till själva försäkringsavtalet. Medan det senare reglerar bolagets och försäkringstagarens inbördes rättigheter och skyldigheter, innehålla grunderna tekniska föreskrifter, avseende sättet för beräkningen av premier, premiereserv och vissa förmåner på grund av försäkringen m. m.

Tillämpades nu mellan försäkringsavtal och grunder en liknande fördelning beträffande de bestämmelser, som avse krigsrisk, skulle, då de äldre försäkringsvilkorens bestämmelse om krigsriskens undantagande icke längre skall gälla, resultatet bliva, att i försäkringsavtalet borde intagas bestämmelser om de förmåner, som skulle gälla vid krig, och om försäkringstagarnas skyldighet att erlägga tilläggspremie. Grunderna däremot skulle innehålla regler om sättet för tilläggspremiens beräkning m. m. En dylik fördelning har också gjorts i de hösten 1939 tillkomna nya villkoren och grunderna.

Kommittén, som haft att föreslå anordningar för ett redan befintligt försäkringsbestånd, har givetvis ej kunna nöja sig med att allenast rekommendera

Med uttrycket de civila förstås här och i det följande försäkringstagare, vilkas försäkringar gälla personer, som ej äro krigsdeltagare. Jfr i övrigt mut.mut. noten å sid. 33.

dera vissa regler såsom lämpliga att införas i villkor och grunder. Därigenom skulle nämligen ingenting vinnas med avseende å de försäkrings-tagare, vilka icke av fri vilja önskade underkasta sig de föreslagna ändringarna. I stället har kommittén måst gå den vägen att föreslå tvingande bestämmelser, som genom lag skulle bli tillämpliga å de äldre försäkringsavtalen. Dessa bestämmelser motsvara visserligen närmast dem, vilka enligt vad förut anförts vid ett frivilligt ordnande av krigsriskfrågan skulle få sin plats i försäkringsavtalet. Bestämmelserna inrymma emellertid också vissa spärrar m. m., som erfordras för att ifrågavarande tvångsvisa avtalsreglering med hänsyn till gällande rättsliga grundsatser skall kunna anses tillätlig. Härigenom hava bestämmelserna jämväl kommit att reglera förhållanden, exempelvis rörande tilläggspremiens bestämmande, vilkas behandling vid ett avtalsmässigt ordnande av krigsriskfrågan skulle hava sin naturliga plats i grunderna.

Det är med andra ord så, att de materiella bestämmelser i fråga om krigsriskens täckning, som kommittén förordat och vilka intagits i kommitténs förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m., icke blott angiva, att försäkringsgivaren skall hava vissa skyldigheter med avseende å krigsriskens täckning och att försäkringstagarna genom tilläggspremier skola betala härför. Dessa bestämmelser precisera nämligen också inom vissa gränser skyldigheternas omfattning och tilläggspremiens storlek, varjämte bestämmelserna i särskilda hänseenden reglera sättet för tilläggspremiens fastställande och ordningen för densammas erläggande m. m. Oaktat bestämmelserna således äro betydligt mera omfattande och detaljerade än vad som skulle gälla för motsvarande bestämmelser i ett försäkringsavtal, betyder detta ingalunda, att särskilda grunder för det äldre beståndets krigsrisktäckning på grund härav skulle vara obehövlige. Lagförslagets bestämmelser utgöra nämligen allenast den ram, inom vilken förhållandena kunna och böra ordnas. Detta ordnande kan ske på olika sätt, och det blir grundernas sak att giva närmare bestämmelser för den anordning, som sålunda kommer att väljas, och om de detaljer, vilka i övrigt erfordras.

Såsom förut nämnts gäller i fråga om grunder, att de skola prövas av Kungl. Maj:t. Upprättandet av grunderna sker emellertid genom bolagens egen försorg. Kommittén har haft under övervägande att för ifrågavarande fall föreslå en bestämmelse, enligt vilken grunderna för det äldre beståndets krigsrisktäckning i stället skulle upprättas av Kungl. Maj:t och således få formen av en Kungl. Maj:ts förordning. Fördelen med detta skulle vara, att, samtidigt som själva lagen kunde göras enklare, garanti skulle erhållas för att grunderna bleve lika för alla bolag, vilket, då det gäller ändringar i fråga om ett äldre beståndets villkor, måste anses vara synnerligen önskvärt. Med hänsyn till en del hos bolagen förefintliga olikheter, som åtminstone i viss mån betinga olika bestämmelser, och på grund därav, att det måste anses såsom ett legitimt intresse för bolagen att i fråga om detaljer, exempelvis beträffande premieuppbörden, gå skilda vägar, har kommittén avstått från sin plan i berörda hänseende.

Det kommer således med kommitténs förslag visserligen att bli möjligt för bolagen att, så långt detta inom lagens ram kan ske, ordna krigsriskförhållandena för det äldre beståndet på olika sätt. Emellertid är det, såsom nyss framhållits, givetvis önskvärt, att olikheterna icke bli för stora, då förhållandena skola regleras med avseende å ett redan befintligt försäkringsbestånd. I praktiken lär man också kunna räkna med att bolagen i alla väsentliga avseenden skola följa samma linjer. Eftersom ifrågavarande reglering skall ske genom att försäkringstagarna — och däribland de civila, vilka ej komma i åtnjutande av några nya förmåner — tvångsvis åläggas vissa särskilda förpliktelser, måste för övrigt det kravet kunna ställas på bolagen, att dessa inom lagens ram genom grunderna erbjuda de mest tillfredsställande förmåner i krigsriskhänseende, som kunna åstadkommas utan att bolagens soliditet därigenom äventyras. Kommittén har ansett det tillhöra sin uppgift att anvisa ett sätt, på vilket detta skulle kunna ske. Med hänsyn till nu angivna synpunkter har kommittén vid sidan av sitt förslag till lag jämväl upprättat ett förslag till grunder, som i sina väsentliga delar skulle kunna gälla för alla bolag med undantag av pensionsförsäkringsbolagen.

Kommittén har ansett det erforderligt att redan genom lagen på visst sätt fastslå den minsta del av försäkringssumman, som skall utgå i anledning av en krigsdeltagares av krigshandling föranledda dödsfall, och som sålunda skall utgöra ett av försäkringsgivaren vid krigstillstånd garanterat belopp. För bestämmande av denna minimigräns har det varit nödvändigt att göra vissa kalkyler rörande storleken av de tillskott från bolagen, som skulle erfordras för gränsens upprätthållande, ävensom att undersöka bolagens ekonomiska möjligheter att prestera tillskotten i fråga. Härvid har kommittén beträffande kalkylerna fått utgå från vissa antaganden rörande såväl krigsdödlichkeitens som de blivande tilläggspremiernas storlek. Till dessa antaganden skall kommittén i det följande återkomma. Här skall blott nämnas, att antagandena om premierna givetvis måste baseras på något inom lagens ram valt system för dessas beräkning. Kommittén har i detta hänseende begagnat det system, som upptagits i kommitténs förslag till grunder. Med hänsyn härtill kommer en motivering för grunderna i denna del att lämnas. I övrigt komma grunderna endast att motiveras i den mån till förtydligande av lagförslaget så finnes erforderligt. Kommitténs motivering kommer sålunda i första hand att avse lagförslaget.

Såsom förut anförts innehålla försäkringsbolagens äldre villkor det förbehållet, att försäkringsgivaren är fri från ansvarighet, om den försäkrade i krig såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt eget lands krigsmakt och därvid avlidit. På motsvarande sätt råder också, åtminstone under vissa omständigheter, ansvarighetsfrihet, om dödsfallet inträffar senare. Trots att ansvarigheten sålunda upphör, har försäkringsgivaren alltjämt skyldighet att utbetala försäkringens andel i premiereserven. På grund av sistnämnda förhållande torde man tidigare hava ansett, att

ansvarigheten endast delvis upphört. Numera gäller emellertid i enlighet med försäkringsavtalslagens uttryckssätt, att ansvarigheten, trots den kvarstående skyldigheten, anses upphörd.

I enlighet med det för kommittén gällande huvudsyftet, att förenämnda bestämmelser om ansvarighetsfrihet böra avlösas av stadganden, vilka äro mera fördelaktiga för försäkringstagarna, innehåller kommitténs lagförslag i sin 3 § den principiella bestämmelsen, att dylika förbehåll i de äldre villkoren icke få återopas.

Kommittén har givit bestämmelsen i fråga den ganska allmänt hållna avfattningen, att förbehåll, enligt vilket försäkringsgivaren helt eller delvis »kan bli fri från ansvarighet för dödsfall på den grund, att den försäkrade är krigsdeltagare, eller emedan dödsfallet har samband med krigstillstånd» icke får återopas. Härvid betyder, såsom av 2 § framgår, krigsdeltagare sådan försäkrad, vilken under krigstillstånd såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt svenska krigsmakten. Krigstillstånd åter är detsamma som krig, vari Sverige är invecklat, eller annat sådant tillstånd, som av Konungen med avseende å lagens tillämplighet jämställas med krig. Att nämnda allmänna formulering använts, sammanhänger därmed, att bestämmelsen avser att gälla även det förbehåll, som förekommer i Svenska Personal-Pensionskassans försäkringsvillkor. Härå syfta orden »kan bli fri från ansvarighet... emedan dödsfallet har samband med krigstillstånd». Såsom i det föregående anförts intager nämnda kassa (SPP) med avseende å försäkringsvillkoren en särställning gentemot övriga bolag. Det i de senare bolagens villkor intagna förbehållet med avseende å den, vilken i krig såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt eget lands krigsmakt, förekommer ej i SPP:s villkor. I stället stadgas där, att, om krig utbryter mellan Sverige och annat land, bolaget kan göra framställning hos försäkringsinspektionen om fastställande av inskränkningar i rätten till ålders- och invalidpension, familjepension, kapitalunderstöd eller avgiftsbefrielse vid invaliditets- eller dödsfall, som »ej bevisligen är oberoende av krigsförhållandena». Härvid skola, heter det i villkoren, därest särskilda regler bli fastställda för dylika fall, dessa regler äga tillämpning. Det framgår således, att SPP:s villkor icke skilja mellan krigsdeltagare och andra försäkrade men att bolaget åtminstone har en formell möjlighet att vid krig göra lika omfattande inskränkningar i ansvarigheten som dem, vilka gälla för andra bolag. Å andra sidan gäller för SPP, på samma sätt som för övriga bolag med avseende å dessa bolags äldre bestånd, att bolaget icke betingat sig rätt att upptaga tilläggspremier i anledning av krig. På grund av vad nu anförts bör enligt kommitténs mening även SPP:s villkor omfattas av ifrågavarande reglering av bolagens krigsriskförhållanden. Det får emellertid härvid icke förbises, att SPP, med hänsyn till arten av den rörelse, pensionsförsäkring, som bolaget bedriver, åtminstone i vissa avseenden kan bli i behov av andra bestämmelser i fråga om krigsriskens täckning än dem, som föreslås för bolagen i gemen. Kommittén har på grund härav föreslagit en bestämmelse i 15 §, enligt vilken Konungen med avseende

å pensionsförsäkringsbolag skall kunna medgiva avvikelser från lagens bestämmelser. Sistnämnda paragraf kommer enligt sin lydelse också att få tillämpning å två andra, mindre omfattande pensionsförsäkringsbolag, vilka i sina villkor icke hava SPP:s utan de övriga bolagens förbehåll. Ifrågavarande två bolag äro de, vilka, enligt vad förut anförts, icke biträtt de villkor, som övriga bolag (utom SPP) hösten 1939 infört.

Vissa undantag från och inskränkningar i bestämmelsen om, att ifrågavarande förbehåll icke få åberopas, hava föreskrivits. Sålunda stadgas i 3 § andra stycket, att om, med beaktande av samtliga äldre försäkringar å samma persons liv, försäkringssumman eller motsvarande belopp skulle överstiga 50 000 kronor, förbehållet alltjämt får åberopas med avseende å det överstigande beloppet. Detta undantag motiveras därav, att den av kommittén föreslagna anordningen för krigsriskens täckning i hög grad bygger på bolagens egen ekonomiska medverkan. Det har med hänsyn härtill icke ansetts rimligt att pålägga bolagen ansvarighet jämväl för dylika högre belopp, i synnerhet som de sociala skäl, vilka tala för att försäkringsgivaren normalt sett skall hava lika ansvarighet för försäkringssummorna vid krig som under fredliga förhållanden, icke äga samma bärkraft i fråga om höga belopp. Den gräns, 50 000 kronor, som föreslagits, kan givetvis sägas vara godtycklig. Samma gräns förekommer emellertid i de hösten 1939 tillkomna krigsvillkoren, där motsvarande bestämmelse finnes. Ett lägre belopp skulle för övrigt kunna vara otillfredsställande för exempelvis överlevelse-räntor, där redan ett relativt obetydligt terminsbelopp motsvarar ett avsevärt kapitalvärde. Å andra sidan är det ingenting som hindrar, att bolagen genom grunderna påtaga sig ansvarighet till högre belopp än det minimum, som sålunda bestämts. Det är emellertid att märka, att en höjning av gränsen i så fall bör avse samtliga bolag, eftersom vid bestämmelsens tillämpning alla försäkringar å samma persons liv och alltså icke blott de, vilka tecknats hos en och samma försäkringsgivare, skola medräknas.

I övrigt må i detta sammanhang anföras, att beloppet 50 000 kronor vid kapitalförsäkring skall avse försäkringssumman men vid annan försäkring »ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp». Den skillnad mellan olika försäkringsformer, som jämväl kommer till uttryck på andra ställen i lagförslaget, betingas¹ därav, att någon försäkringssumma i vanlig mening icke förefinnes vid andra försäkringsformer än kapitalförsäkring. På grund härav måste vid dessa andra försäkringsformer ett motsvarande belopp bestämmas. Detsamma är förhållandet i fråga om de hösten 1939 tillkomna villkoren, där det motsvarande beloppet benämnes nominell försäkringssumma. Utan vidare stadgande i lagen torde gälla, att det skall ankomma på försäkringsinspektionen att godkänna de närmare reglerna för beloppets bestämmande liksom för övrigt jämväl de andra regler, som kunna erfordras för lagbestämmelsernas tillämpning, allt i den mån de av Kungl.

¹ I 8 § lagförslaget är skillnaden också betingad därav, att i fråga om vissa försäkringsformer, såsom exempelvis tvålivsförsäkringen, försäkringssumman såsom sådan icke bör vara normerande för tilläggspremiens storlek.

Måj:t fastställda grunderna själva ej innehålla dylika regler. Kommittén har i sitt förslag till grunder upptagit en bestämmelse, som innebär en erinran om denna försäkringsinspektionens uppgift.

Vad beträffar ifrågavarande undantag för belopp, som överstiga 50 000 kronor, må vidare framhållas, att, i den mån försäkringsgivaren icke täcker krigsrisk, tilläggspremie givetvis ej skall utgå. Den omständigheten, att ifrågavarande förbehåll alltjämt får åberopas beträffande dylika högre belopp, innebär emellertid, att liksom hittills krigsrisk icke täckes vid vederbörandes deltagande i kriget, varemot fullt försäkringsskydd lämnas för det fall, att vederbörande icke är krigsdeltagare. På grund härav gäller alltså i fråga om tilläggspremie för det överskjutande beloppet, att sådan icke skall erläggas, om den försäkrade varit krigsdeltagare, men att i annat fall tilläggspremien följer samma regler, som gälla för belopp under 50 000 kronor.

Slutligen kan i detta sammanhang nämnas, att kommittén också haft att taga ställning till, huruvida ifrågavarande förbehåll skulle få åberopas jämväl med avseende å vissa försäkringar, som ej överstiga 50 000 kronor, nämligen om och i den mån sådana försäkringar återförsäkrats utom riket. Det är härvidlag att märka, att, om förbehållet ej kan åberopas i dylika fall, den svenska försäkringsgivaren själv får stå krigsdeltagarrisken, trots att de vanliga riskpremierna måste inlevereras till det utländska bolaget. Kommittén har emellertid ej ansett berörda olägenhet vara sådan, att till undvikande av densamma någon särskild undantagsbestämmelse bör införas i fråga om dessa försäkringar. Härvid har kommittén å ena sidan tagit hänsyn till det förhållandet, att ett dylikt undantag måste komma att te sig skäligen orättvist för försäkringstagarna, i all synnerhet som det för dessa merendels är fullständigt okänt, att eller i vad mån vederbörande försäkring återförsäkrats. Å andra sidan har kommittén vid en genom förfrågningar hos bolagen gjord undersökning ansett sig kunna konstatera, att frånvaron av ett dylikt undantag icke i och för sig är av någon alltför stor ekonomisk betydelse för bolagen. För övrigt torde det åtminstone i vissa fall bliva möjligt för bolagen att på frivillighetens väg åstadkomma sådana jämkningar i avtalen med de utländska återförsäkringsgivarna, att förhållandena komma i överensstämmelse med den lagstiftning, som med avseende å direktförsäringen här föreslås.

I 5 § stadgas en inskränkning i huvudbestämmelsen om att ifrågavarande förbehåll ej må åberopas. Enligt detta stadgande försvagas nämligen försäkringsgivarens ansvarighet såtillvida, att det förklaras, att fullgörandet av hans vid krigsdödsfall inträdda betalningsskyldighet delvis kan uppskjutas. Härvid skall med krigsdödsfall enligt 2 § förstås sådant dödsfall, som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder och som inträffat senast inom ett år efter krigstillståndets upphörande. Angående den närmare innebörden av begreppet krigsdödsfall hänvisas till vad därom i den speciella motiveringen sägs.

Uppskov kan således icke ske vid civila dödsfall men däremot i fråga om varje krigsdödsfall och således oberoende av om dödsfallet drabbat en krigsdeltagare eller en civilperson. I det senare fallet föreligger emellertid i själva verket i allmänhet icke någon inskränkning i huvudbestämmelsen, enär det förbehåll, som denna avser att upphäva, beträffande samtliga bolag utom SPP endast gäller för krigsdeltagare. Både i fråga om civila och krigsdeltagare tjänar rättigheten att uppskjuta utbetalningen ändamålet att såvitt möjligt minska de påfrestningar beträffande bolagens likviditet, som under ett krig och tiden närmast därefter till följd av svårigheter att få in premier och räntor samt på grund av ökade betalningsanspråk sannolikt måste befaras. Emellertid är att märka, att, i fråga om krigsdeltagarna, uppdelningen på en omedelbar och en senare utbetalning dessutom innebär, att försäkringsgivaren lämnar garanti för försäkringssumman till den del, som den första utbetalningen avser. För de civila gäller motsvarande garanti hela försäkringssumman, varför uppdelningen av försäkringssumman för dem allenast betingas av nyssnämnda likviditetshänsyn. I likviditetsskyddande syfte ha-
va även andra åtgärder synts kommittén erforderliga. Härtill skall kommittén i den speciella motiveringen för 17 § återkomma.

Uppskovet får enligt förslaget icke avse senare tidpunkt än två år efter krigstillståndets upphörande. Tiden sammanfaller med den, inom vilken krigspremiens fastställande enligt 7 § skall ske. Det är att märka, att två-årsgränsen givetvis icke innebär, att hela den återstående delen av försäkringsbeloppet måste utbetalas inom denna tid. Detta behöver nämligen endast ske i den mån beloppet enligt försäkringsavtalet dåmera förfallit till betalning. Vid en överlevelseränta exempelvis kan således en utbetalning på grund av krigsdödsfall ske långt senare än två år efter krigstillståndets upphörande.

Det belopp, som skall utbetalas utan uppskov och som sålunda, vad krigsdeltagarna angår, motsvarar vad som för deras räkning skall garanteras, utgör enligt kommitténs förslag hälften av den försäkringssumma, som betalningsskyldigheten avser. Detta belopp har emellertid icke ansetts tillräckligt i de fall, där försäkringens återköpsvärde är stort i förhållande till försäkringssumman. På grund härav föreslås den kompletterande bestämmelsen, att utbetalningen ej heller får understiga försäkringens återköpsvärde, ökat med en tredjedel av skillnaden mellan den försäkringssumma, som betalningsskyldigheten avser, och försäkringssummans återköpsvärde. Om i grunderna med stöd av bestämmelsen i 3 § andra stycket lagförslaget föreskrives, att förbehåll om ansvarighetsfrihet skall gälla, i den mån sammanlagda försäkringssumman överstiger 50 000 kronor, kommer betalningsskyldigheten för en försäkringssumma å 80 000 kronor vid krigsdeltagares krigsdödsfall att avse 50 000 kronor. »Hälften av den försäkringssumma, som betalningsskyldigheten avser», utgör alltså för sådant fall 25 000 kronor. Gäller försäkringen i stället en icke krigsdeltagare, avser betalningsskyldigheten hela försäkringssumman, varför den hälft, som skall utbetalas utan uppskov, i detta fall utgör 40 000 kronor.

Nyss angivna minimibelopp, återköpsvärdet ökat med berörda tredjedel, är detsamma som det belopp, vilket bolagen jämväl enligt 1914 års krigskon-sortieavtal ansågo sig kunna garantera krigsdeltagarna. Garantin innebär i förevarande fall liksom 1914, att det garanterade beloppet, i fråga om de civila alltså hela försäkringssumman, jämväl vid krigsdödsfall kommer till utbetalning med lika stor säkerhet som den, vilken med avseende å vanliga civila dödsfall gäller beträffande försäkringssumman i dess helhet. Det är på grund härav tydligt, att fastställandet av minimigränsen, såsom förut framhållits, måst föregås av vissa undersökningar om vad gränsen i ekonomiskt hänseende skulle komma att innebära och om bolagens möjligheter att upprätthålla densamma. Att garantin föreslagits måste nämligen betyda, att kommittén ansett det möjligt för varje särskilt livförsäkringsbolag att med hjälp av egna medel prestera en dylik betalning, oavsett att den tilläggspremie, som enligt lagförslaget skall kunna uttagas, maximerats och att de civila icke skola vidkännas några bidrag för krigsdeltagarna. Till grund för denna kommitténs uppfattning ligger, såsom förut framhållits, vissa antaganden om krigsdödlighetens och tilläggspremiernas storlek.

Vad härvid krigsdödligheten angår är det givet, att de antaganden, som kunna göras därom, måste bli ganska osäkra. Kommittén har emellertid såsom en första utgångspunkt begagnat erfarenheterna från 1914—1918 års världskrig. Läggas nämnda erfarenheter till grund, torde kostnaderna för full krigsrisk, fördelade lika på alla försäkringar, oavsett om dessa gälla krigsdeltagare eller civila, icke böra för hela kriget uppskattas högre än till 6 % å risksumman. Denna krigsdödlighet gällde emellertid vissa stormakter, och siffran i fråga är därför sannolikt utan större värde, då det gäller att bedöma förhållandena för ett land som Sverige. Vad som emellertid framför allt föranleder, att siffran icke torde kunna läggas till grund för ett antagande om den framtida krigsdödligheten, är det förhållandet, att krigsföringen sedan världskriget helt och hållet förändrats, att nya förstörelseformer med en fruktansvärd effektivitet därvid framkommit, samt att särskilt en av dessa nya former, krigsflygningen, kan väntas medföra, att dödsfallen bland civilbefolkningen få en omfattning, som tidigare varit fullständigt otänkbar.

Med den utgångspunkten sålunda, att 6 % å den sammanlagda risksumman icke kan anses utgöra något betryggande antagande med avseende å den framtida krigsdödligheten, har kommittén måst välja högre tal för sina kalkyler och därvid räknat med en krigsdödlighet av ända upp till 12 % å risksumman. Det är då att märka, att de tal, som kommittén sålunda rör sig med, utgöra genomsnitt för hela beståndet, och att desamma innebära, att en vida högre dödlighet för krigsdeltagarnas vidkommande antagits.

Efterföljande tabell anger sju olika möjligheter, enligt vilka kostnaden för krigsdödsfallen bland samtliga försäkrade skulle komma att motsvara högst 12 % av den sammanlagda risksumman och enligt vilka motsvarande kostnad för enbart krigsdeltagarna belöpa sig till 12, respektive 18 och 24 % av risksumman. Det bör framhållas, att kalkylerna baserats på det i annat sammanhang omnämnda förhållandet, att i genomsnitt en

tredjedel av bolagens försäkringssummor torde belöpa å försäkrade, som kunna förväntas bliva krigsdeltagare. Tabellen tager också hänsyn till, att man icke kan räkna med att samtliga tilläggspremier komma att inflyta. Mot en sådan minskning av premieintäkten står visserligen den minskning av dödsfallskostnaden, som inträffade annulationer komma att föranleda. Till följd av moturval och den omständigheten, att tilläggspremierna beräknas till övervägande del skola uttagas efter krigets slut, lär emellertid berörda minskning i premieintäkten icke kunna uppvägas av den kostnadsminskning, som sålunda kan förväntas. På grund härav har kommittén i tabellen räknat med en minskning av 10, respektive 20 % å de uttagna premierna men icke med någon häremot svarande reduktion av den antagna krigsdödligheten.

Såsom slutresultat angiver tabellen det tillskott, som bolagen under vissa antaganden om tilläggspremiernas storlek, till vilka kommittén senare skall återkomma, måste kunna presteras.

Tabell.

Köd	12	12	18	18	18	24	24
Cöd	3	6	0	3	6	3	6
Föd	6	8	6	8	10	10	12

Fulla försäkringssummor vid alla krigsdödsfall.

Kpr	6	6	9	8	9	10	10
Cpr	1,5	3	0	2	3	2,5	4
Bt	3	4	3	4	5	5	6
Bt'	3,3	4,4	3,3	4,4	5,5	5,5	6,6
Bt''	3,6	4,8	3,6	4,8	6	6	7,2

Fulla försäkringssummor vid civilas krigsdödsfall; återköpsvärdet jämte halva risksumman vid krigsdeltagares krigsdödsfall.

Kpr	6	6	9	8	9	10	10
Cpr	3	6	0	3	6	3	6
Bt	0	0	0	0,3	0	0,7	0,7
Bt'	0,4	0,6	0,3	0,8	0,7	1,2	1,4
Bt''	0,8	1,2	0,6	1,3	1,4	1,7	2,1

Förklaringar till tabellen.

Alla sifferuppgifter avse procent av risksumman.

Köd = krigsdeltagarnas antagna dödlighet.

Cöd = de civilas antagna dödlighet.

Föd = den från Köd och Cöd härledda dödligheten, jämnt fördelad på alla försäkrade. $Föd = \frac{1}{3} Köd + \frac{2}{3} Cöd$.

Kpr = krigsdeltagarnas krigspremier.

Cpr = de civilas krigspremier.

Bt = försäkringsgivarens tillskott enligt 11 § utan hänsyn till annulationer.

Bt' resp. Bt'' = försäkringsgivarens tillskott enligt 11 §, om krigspremierna antagas minskade med 10 % resp. 20 % på grund av annulationer.

Tabellen angiver, på sätt av densamma framgår, bolagstillskottets storlek dels under den förutsättningen, att fulla försäkringssummor komma till utbetalning både vid krigsdeltagares och icke krigsdeltagares krigsdödsfall, dels ock i det fall, att endast hälften av risksumman med tillägg av återköpsvärdet kommer till utbetalning vid krigsdeltagares krigsdödsfall, under det att försäkringssummorna vid övriga krigsdödsfall utbetalas fullt. Den i senare fallet antagna utbetalningen överstiger i någon mån den omedelbara utbetalning, som enligt lagförslaget skall garanteras. Någon beräkning motsvarande exakta beloppet av denna garanterade utbetalning låter sig icke genomföra utan kännedom om sammansättningen efter risksummor hos den del av bolagens försäkringsbestånd, som kan antagas komma att belöpa på krigsdeltagare. Då redan den valda förutsättningen giver tillfredsställande underlag för bedömande av bolagens möjligheter att lämna den föreslagna garantin, har kommittén avstått från att låta verkställa nämnda för en mera exakt beräkning nödvändiga, tidsödande och kostsamma undersökning rörande sammansättningen av bolagens försäkringsbestånd.

Det bör, innan en redogörelse lämnas för bolagens möjligheter att prestera ifrågavarande tillskott, uttryckligen betonas, att såsom en förutsättning för att dylika möjligheter överhuvud taget skola finnas, uppenbarligen gäller, att bolagen, om de utsättas för förluster till följd av egendomsförstörelse under kriget, få dessa förluster täckta. Kommittén har därför utgått från att sådana åtgärder, som föreslås i det under februari 1940 av krigsskadeutredningen framlagda betänkandet med förslag till lag om krigsskadeersättning, komma till utförande, att ifrågavarande förlustrisk för bolagen elimineras.

De olika bolagens förmåga att med egna medel bidra till kostnaden för krigsdödlighetens täckande låter sig icke enbart bedöma av bolagens förvaltningsberättelser. Det är nämligen att märka, att bolagen befinna sig i en period av premiereservförstärkning, som framskridit mycket olika hos olika bolag, varför berättelserna i fråga icke giva något exakt uttryck åt det verkliga läget. För övrigt måste hållas i minnet, att det uppenbarligen är av yttersta vikt, att bolagen, då krigsdödlighetskostnaden likviderats, alltjämt äro funktionsdugliga. Förhandenvaron av en dylik funktionsduglighet torde icke kunna konstateras annat än på basis av en fullständig teknisk och ekonomisk analys av de olika bolagens ställning. Dylika analyser hava emellertid i annat sammanhang under våren 1939 på försäkringsinspektionens initiativ verkställts. Resultaten hava icke varit tillgängliga för kommittén. Denna har emellertid med försäkringsinspektionens medgivande genom professorn i försäkringsmatematik vid Stockholms högskola, Harald Cramér, inhämtat för arbetet erforderliga upplysningar om desamma.

Det är för funktionsduglighetens konstaterande erforderligt, att man gjort klart för sig de betingelser, under vilka en dylik funktionsduglighet överhuvud taget kan anses föreligga. Kommittén har i detta hänseende intagit den ståndpunkten, att det för ett bolags funktionsduglighet är nödvändigt och

tillräckligt, att bolaget enligt ett tekniskt bokslut, uppgjort med de säkerhetsmarginaler, som försäkringsinspektionen med avseende å förenämnda analyser i olika hänseenden anbefallt, är solvent efter en antagen räntefot av 3 %. Det torde vara tydligt, att en avsevärt högre ränta än den sålunda angivna skall kunna erhållas på de nyinvesteringar, som företagas även under en relativt lång tid efter ett krigs upphörande. De räntevinster, som därigenom uppkomma, torde bliva tillfyllest för bildande av nödiga säkerhets- och utjämningsreserver. Å andra sidan ligger det en uppenbar fara däri, att penningvärdet under ett krig kommer att sjunka, och att bolagets omkostnader därigenom måste komma att fördyras. Den ekonomiska återverkan på bolagen av en sådan utveckling låter sig icke beräkna. I viss utsträckning bör fördyringen kunna kompenseras genom förenklingar i administrationen och kundtjänsten. Sådana förenklingar kunna visserligen komma att medföra minskad aktivitet i nyanskaffningsverksamheten men böra icke i övrigt behöva påverka bolagens funktionsduglighet.

Enligt de tekniska boksluten har det beträffande flertalet bolag visat sig, att, om tillräcklig övergångstid medges, en redovisning av premiereserven, baserad på en räntefot av $2\frac{1}{2}\%$ är möjlig. Där så är fallet, har försäkringsinspektionen icke infordrat bokslut enligt en räntefot av 3 %. Från boksluten efter $2\frac{1}{2}\%$ går det emellertid att med tillräcklig noggrannhet sluta sig till vad överskottet skulle bliva i ett bokslut efter 3 %. Det är vidare att märka, att varje särskilt bolag uppgjort flera tekniska bokslut, varvid antagandena varierats enligt försäkringsinspektionens anvisningar. En säkerhetsmarginal, som uppskattningsvis kan beräknas, ligger härvid bland annat i dödlighetsantagandet. Trots att den i boksluten använda dödlighetstabellen vid livförsäkring för dödsfall uppvisar lägre dödlighet än vad bolagen tidigare antagit, måste det nämligen, om man även efter ett krig kan bygga på de senare årens erfarenhet, vara befogat att uppskatta kapitalvärdet av den framtida dödlighetsvinsten i det tekniska bokslutet till minst 1 % å den sammanlagda risksumman. Berörda omständighet utgör en ytterligare säkerhet för att de enligt boksluten framkomna överskotten skola visa sig hållbara.

De tekniska boksluten giva vid handen, att flertalet bolag synas äga möjlighet att — utan äventyrande vare sig av funktionsdugligheten efter kriget eller av soliditeten — genom anlåtande av disponibla fondmedel och vissa förutberäknade överskott presterade de belopp, som enligt tabellen åtgå för utbetalning av fulla försäkringssummor vid alla dödsfall. Dessutom framgår, att samtliga bolag torde vara i stånd att utöver fullständig reglering av de civilas krigsdödsfall utbetala minst de belopp vid övriga krigsdödsfall, som enligt kommitténs förslag skola utgöra minimum för den första utbetalningen vid krigsdödsfall.

Medan sålunda ett visst minimibelopp ansetts kunna garanteras, gäller å andra sidan, att prestationsmöjligheterna därutöver såtillvida variera, att åtminstone några av bolagen, på sätt nyss anförts, ej beräknas kunna utbetala fulla försäkringssummor i anledning av krigsdeltagares krigsdödsfall.

Detta innebär emellertid icke, att vederbörande bolag för den skull måste betraktas såsom svagt i och för sig. Det är nämligen att märka, att krigsriskens övertagande betyder en extra belastning för bolagen, och den omständigheten, att detta övertagande efter förslagets riktlinjer till äventyrs icke medger, att fulla försäkringssummor utbetalas i anledning av krigsdeltagarnas krigsdödsfall, utsäger således icke, att bolaget skulle hava otillräckliga förutsättningar att fungera under normala förhållanden och enligt de grunder och villkor, som då gälla och vilka bolaget självt åtagit sig. Emellertid har kommittén för nu angivna fall, att försäkringsgivaren icke förmår höja sina utbetalningar så mycket utöver minimum, att fulla försäkringssummor komma att presteras i anledning av krigsdeltagares krigsdödsfall, föreslagit en särskild regel, som innebär inskränkning av huvudbestämmelsen om att ifrågavarande förbehåll ej får återopas. Till innehållet i denna regel skall kommittén i det följande återkomma.

För konstaterande av ifrågavarande garantis hållbarhet har kommittén, såsom förut framhållits, byggt på det antagandet, att tilläggspremierna skola utgå enligt det system, som kommittén upptagit i sitt förslag till grunder. Inom lagens ram kunna emellertid även andra system för tilläggspremiens beräkning väl tänkas. Härvid gäller såsom något för dessa system gemensamt, att de måste innebära en så stor inkomst av tilläggspremier, att bolagen med anlitan av denna och sina egna medel kunna prestera minst de försäkringsbelopp, som enligt kommitténs förslag redan genom lagen garanteras. Tilläggspremien måste sålunda vara betryggande med hänsyn härtill.

Kommittén är härmed inne på lagförslagets bestämmelser om tilläggspremien. Såsom förut framhållits har man, på grund av den minskning av bolagens fria reserver, som 1930-talets låga räntor medfört, denna gång icke ansett möjligt att liksom 1914 ordna krigsriskfrågan utan försäkringsvillkorens ändring. Den ändring, som sålunda åsyftas och som bolagen för det nya beståndets vidkommande genom de 1939 antagna krigsvillkoren infört, består just däri, att, i motsats till vad som förut gällt, en särskild tilläggspremie för krigsriskens stadgas. Härvid är att märka, att tilläggspremien avser icke blott krigsdeltagarnas särskilda risk utan även den riskökning, som för civilbefolkningen uppkommit på grund av den moderna krigsföringens metoder.

I enlighet med vad nu anförts upptager lagförslaget i sin 4 § en andra huvudbestämmelse, som innehåller, att försäkringstagaren skall vara skyldig att i anledning av krigstillstånd erlægga tilläggspremie, oaktat sådan skyldighet icke åligger honom enligt försäkringsavtalet. Denna tilläggspremie, som benämnes krigspremie, skall enligt 6 § erläggas i fråga om alla försäkrade, såväl krigsdeltagare som andra.

I 6 § givas därjämte vissa regler avseende krigspremiernas storlek. Reglerna i fråga böra ses i belysning av dels det system för krigspremiernas bestämmande, som kan komma att fastställas i grunderna, dels ock de regler om bolagens tillskott, vilka föreslås i 11 §. Det hela bör avse att — under

hänsyntagande till de juridiska experternas synpunkter, enligt vilka premierna böra hållas inom vissa särskilt angivna gränser — så reglera premiebestämningen, att premierna icke blott, såsom förut nämnts, bliva betryggande med avseende å de försäkringsbelopp, vilka garanteras, utan även komma att bereda åtminstone flertalet bolag möjlighet att med hjälp av det stadgade tillskottet allt igenom utbetala fulla försäkringsbelopp.

Vad de juridiska experternas synpunkter beträffar må erinras, hurusom dessa experter framhållit, att de civila icke gärna kunde åläggas skyldighet att betala en tilläggspremie för täckande av krigsdeltagarnas risk. Härjämte hava experterna i samband med konstaterandet av att de civila kunde förpliktas att betala tilläggspremie med hänsyn till sin egen ökade dödsrisk uttalat, att en sådan tilläggspremie icke finge sättas så högt, att försäkringsgivarens hela kostnad för riskens ökning därigenom bleve täckt. Kostnadsökningen i fråga borde i stället fördelas mellan bolaget och försäkringstagarna. Experterna hava också förmenat, att en lagstiftning, som i fråga om krigsdeltagarna ginge ut på ett ökat riskåtagande av bolagen mot en ökad premiebetalning av försäkringstagarna, syntes kunna försvaras, om man hade fullgoda skäl för antagandet, att endast ett fåtal krigsdeltagare skulle vilja vidhålla sina försäkringar oförändrade enligt de tidigare villkoren. Detta problem berodde åter på vilka villkor för krigsrisk som kunde bjudas.

I fråga om krigspremiernas maximering stadgas i 6 §, att, beträffande en var av grupperna krigsdeltagare och icke-krigsdeltagare, krigspremien för en försäkring icke får bestämmas högre än som svarar mot den av krigshandlingar betingade risken inom gruppen, varjämte det föreskrives, att krigspremien icke heller i något fall får överstiga en tiondedel av försäkringens risksumma.

Genom att krigspremien icke får överstiga vad som svarar mot risken inom vederbörande grupp tillgodoses kravet på att de civila ej skola behöva betala för krigsdeltagarna. Häri ligger, betingad av hänsynen till rättsliga principer, såsom förut antytts, den mest betydande av de olikheter, som kommitténs förslag företer i förhållande till det av försäkringsinspektionen framlagda.

Det kan icke förnekas, att det ur vissa synpunkter skulle hava varit till fördel, om försäkringsinspektionens tanke, att samtliga försäkringstagare borde gemensamt bära krigsdeltagarnas risk, kunnat utnyttjas. Härigenom skulle nämligen en bredare bas kunnat åstadkommas för krigsdeltagarrisakens täckning genom premier än vad som med kommitténs förslag blir fallet. Dessutom gäller, att, ehuru båda förslagen röra sig med en i och för sig svårutförd kategoriklyvning mellan krigsdeltagare, å ena, samt icke krigsdeltagare, å andra sidan, gränsdragningen i fråga kommer att vålla större administrativa svårigheter med kommitténs förslag, som bygger på olika premier för krigsdeltagare och icke krigsdeltagare, än med försäkringsinspektionens, som förutsätter lika premier för alla.

Oaktat de civila icke skola betala för krigsdeltagarna, har kommittén i förenämnda, såsom ett exempel upprättade förslag till grunder för krigs-

premiens bestämmande likväl beräkningsmässigt fördelat den totala krigsdödsfallskostnaden på samtliga försäkringar. Härigenom uppkommande belopp bildar, vad krigsdeltagarna angår, utgångspunkten för krigspremiens bestämmande. Krigsdeltagarnas krigspremie skall således ej uppgå till den i lagförslaget angivna maximigränsen, nämligen vad som svarar mot den av krigshandlingar betingade risken inom gruppen. Anledningen till det särskilda tillgodoseende av krigsdeltagarna, som sålunda gjorts och vilket, såsom förut anförts, icke fått ske på de civilas bekostnad, är närmast den, som kommer till uttryck i de juridiska experternas utlåtande, där det i förevarande hänseende framhålles, att ett ingripande i krigsdeltagarnas avtal kunde anses försvarligt, om man hade fullgoda skäl för antagandet, att endast ett fåtal krigsdeltagare skulle vilja vidhålla sina försäkringar oförändrade, något som i sin tur berodde på vilka villkor för krigsriskens som kunde bjudas.

Kommittén vill härutinnan framhålla, att det måste anses tämligen uppenbart, att, om villkoren i fråga verkligen göras rimliga, det icke lär finnas många bland ifrågavarande krigsdeltagare, som skulle vilja underlåta att förvärva sig det ökade skydd, som sålunda erbjudes. Härvid är nämligen att märka, att det är fråga om försäkrade personer och alltså om sådana, vilka tidigare redan genom försäkringarnas tecknande visat ekonomisk omtanke om sin familj. Det är visserligen troligt, att det kommer att finnas krigsdeltagare, vilkas »åtföljande» av krigsmakten sker under en sådan form, att risken att drabbas av krigsskador för dem blir mindre påtaglig. Men även personer, som vid krigets början blivit tilldelade poster, som förefalla föga utsatta, kunna svårigen bortse från den eventualiteten, att förhållandena sedermera under krigets fortgång kunna komma att ändras. Det må för övrigt i detta sammanhang än en gång påpekas, att bolagens frihet från ansvarighet i förhållande till krigsdeltagarna i det äldre försäkringsbeståndet även gäller det fall, att en krigsdeltagare avlider utan att dödsfallet har samband med kriget. Med avseende härå bör den krigsdeltagare, som anser sig komma att bli föga utsatt för faran av direkta krigsskador, hava samma intresse som den, för vilken en dylik fara är mera närliggande. Vad kommittén nu anför i fråga om krigsdeltagarnas presumerade villighet att förvärva sig det ökade skyddet gäller, såsom nyss antytts, endast för det fall, att villkoren bli rimliga. Det måste därför läggas stor vikt uppå, att denna villkorens rimlighet blir omisskännlig. Härvid får emellertid också uppmärksammas, att premien icke bör bedömas såsom något fristående. Densamma måste i stället, för att bedömningen skall bli korrekt, ses mot bakgrunden av de förmåner, som kunna åstadkommas. Kommittén har i sina grunder sökt ernå en såvitt möjligt rättvis avvägning härutinnan.

Kommitténs förslag i fråga om krigspremiens bestämmande kan sägas innebära, att samtliga försäkringstagare i första hand belastas med en premie, som svarar mot kostnaden för krigsdödsfall bland de civila, fördelat på dessas försäkringar i förhållande till försäkringssumman. Härutöver belastas krigsdeltagarna med en ytterligare premie, som följdriktigt skulle motsvara

den högre kostnaden för krigsdödsfall bland dem, men som begränsas på visst sätt. Bland annat på grund av denna begränsning erfordras ytterligare medel utöver krigspremierna för täckande av krigsdödsfallskostnaderna. Dessa medel åstadkommas genom tillskott från vederbörande bolag. Det kan således sägas, att vad som med försäkringsinspektionens förslag åstadkommes, genom att en likvärdig utdebitering får ske på alla försäkringstagare, med kommitténs förslag i stället ernås genom att en, vad de civila angår, mindre omfattande utdebitering förenas med ett kraftigt utnyttjande av försäkringsgivarens medel. Härigenom erhålla krigsdeltagarna sin krigsrisk täckt för ett pris, som vida understiger självkostnaden för ett dylikt skydd. Där bolagets tillskott, såsom i de flesta fall torde ske, delvis kommer att användas till nedbringande av de civilas krigspremier, få även de civila sitt ifrågavarande skydd till underpris.

Enligt kommitténs förslag till grunder skulle förfaringssättet vid krigspremiernas bestämmande bliva följande (§ 3 mom. 1 tredje stycket). Kostnaden för krigsdödsfallen fördelas till en början på krigsdeltagarna å ena och övriga försäkrade å andra sidan. Summan av de för vardera gruppen beräknade krigspremierna får icke bestämmas högre än som svarar mot kostnaden för krigsdödsfallen inom gruppen. För krigsdeltagarna får krigspremiernas summa, normalt sett, icke heller överstiga det på krigsdeltagarna fallande belopp, som framkommer, då kostnaden för samtliga krigsdödsfall bland krigsdeltagare och övriga lika fördelas efter försäkringssumman på alla försäkrade. På grund av sistnämnda förhållande komma krigsdeltagarna, såsom förut nämnts, icke att betala för hela sin risk. Då skillnaden ej heller får täckas genom bidrag av de civila, erfordras täckning från annat håll. Denna sker genom anlitan av bolagets medel. I enlighet härmed stadgas i grunderna, att bolagets tillskott i första hand skall användas för att möjliggöra den begränsning av krigsdeltagarnas premiekostnad, varom nu talats.

Under vissa omständigheter skulle det kunna inträffa, att den med nyssnämnda fördelningssätt på krigsdeltagarna fallande krigspremiesumman icke bleve så stor, att densamma i förening med halva totalbeloppet av kostnaderna för samtliga krigsdödsfall — vilket sistnämnda belopp är det tillskott, som enligt lagförslaget i allmänhet skall bestridas av bolaget — försloge att täcka hela kostnaden för krigsdeltagarnas krigsdödsfall. För sådant fall skall enligt kommitténs förslag till grunder summan av de för krigsdeltagarna beräknade krigspremierna i stället bestämmas till det högre belopp, som erfordras för täckningens åstadkommande. Nu angivna förhållande beskrives i grunderna så, att summan av de för krigsdeltagarna beräknade krigspremierna icke får överstiga det på krigsdeltagarna fallande belopp, som framkommer, om kostnaden för samtliga krigsdödsfall lika fördelas efter försäkringssumman på såväl krigsdeltagare som övriga försäkrade, eller, »om sagda belopp är mindre än skillnaden mellan kostnaderna för krigsdödsfall bland krigsdeltagare och halva totalbeloppet av kostnaderna för samtliga krigsdödsfall, denna skillnad».

Såsom nyss anförts skall enligt lagförslaget varje bolags tillskott utgöra ett belopp, motsvarande hälften av sammanlagda kostnaden för samtliga krigsdödsfall. Reglerna härom skall kommittén i det följande närmare utveckla. Här skall blott nämnas, att tillskottet, även om detsamma principiellt sett skall utgöra nämnda belopp, dock icke skall uppgå till mer än vad som kan frigöras av bolagets medel enligt vissa särskilda regler. Oavsett huruvida summan av de för krigsdeltagarna beräknade krigspremierna skall bestämmas på ena eller andra sättet, kan således brist uppstå på den grund, att vederbörande bolag icke förmår att med nyssnämnda medel bestrida hälften av kostnaden för samtliga krigsdödsfall. En sådan brist skall, enligt vad som föreslås i 12 § lagförslaget, utjämnas icke genom någon ytterligare höjning av krigspremierna utan i stället genom nedsättning av de försäkringssummor, som avse krigsdeltagarnas krigsdödsfall. Förut har nämnts, hurusom den omständigheten, att vid krigsdödsfall hälften av försäkringssumman (dock lägst återköpsvärdet, ökat med en tredjedel av skillnaden mellan försäkringssumman och återköpsvärdet) skall utbetalas i vanlig ordning, för krigsdeltagarnas vidkommande innebär, att sålunda angivet belopp garanteras. Beträffande den återstod av försäkringssumman, vars utbetalning uppskjutits, har däremot, i fråga om krigsdeltagarna, någon garanti icke lämnats. Denna återstod kan därför nedsättas enligt bestämmelsen i 12 §. Regeln har givits det innehållet, att, om de på tiden för kriget belöpande riskpremierna jämte krigspremierna och bolagets tillskott sammanlagt icke uppgå till så stort belopp, att detta förslår till utbetalande av fulla försäkringsbelopp för inträffade dödsfall, skillnaden, till den del densamma hänför sig till krigsdeltagare, må kunna täckas genom nedsättningen i fråga. I avräkningen mellan premier och bolagets tillskott, å ena, samt kostnaden för inträffade dödsfall, å andra sidan, ingå således bland premierna jämväl de på tiden för kriget belöpande riskpremierna. Härav framgår, att »inträffade dödsfall» omfatta icke blott krigsdödsfallen utan även övriga dödsfall under kriget. Genom denna konstruktion kommer alltså, såsom man ansett önskvärt, sådan över- eller underdödlighet under kriget, som härrör från andra dödsfall än krigsdödsfall, att påverka avräkningens resultat och bliva av betydelse för frågan, om och i vad mån nedsättning skall ske. Enär det emellertid endast blir fråga om nedsättning, i vad krigsdeltagarna angår, skall såsom av bestämmelsen framgår, genom nedsättningen allenast den brist täckas, som hänför sig till sådana försäkrade. Brist, som uppkommit genom överdödlighet bland de civila, kommer således icke att täckas genom tillämpning av förevarande nedsättningsregel.

Sedan summan av de för vardera av grupperna krigsdeltagare och övriga försäkrade beräknade krigspremierna enligt i det föregående angivna regler fastställts, skola krigspremierna också beräknas individuellt. Detta skulle enligt kommitténs förslag till grunder (§ 3 mom. 1 fjärde stycket) tillgå så, att de kostnader, som kunna i form av krigspremier uttagas inom vardera av nämnda båda grupper, fördelas på de enskilda försäkringarna inom

gruppen i förhållande till försäkringssumman, varvid dock en sådan jämkning sker, att krigspremien för en enskild försäkring, såsom förut framhållits, begränsas till 10 % av risksumman.

I 7 § tredje stycket lagförslaget meddelas bestämmelse om utjämning mellan bolagen. Beträffande innebörden härav må framhållas, hurusom krigsdödligheten inom olika bolag måste komma att variera, allt eftersom varje särskilt bolag inom sitt bestånd räknar flera eller färre krigsdeltagare än andra bolag. Även andra omständigheter kunna föranleda en dylik skillnad mellan bolagen. Sålunda kan tänkas, att, medan ett bolag i huvudsak drivit sin anskaffning bland städernas befolkning, ett annat merendels ägnat sig åt landsbygden. Det är då troligt, att det förra bolaget till följd av krigsflygets insättande mot tätbebyggda samhällen kommer att uppvisa ett relativt större antal krigsdödsfall bland civilbefolkningen än vad det andra bolaget gör. Emellertid är det givetvis önskvärt, att dylika ojämnheter icke verka förryckande på resultatet i dess helhet genom att, medan vissa bolag endast bliva obetydligt berörda, andra drabbas av en vida större krigsdödlighet. Kommitténs förslag förutsätter därför en utjämning av dessa förhållanden genom ett samgående mellan bolagen, där så finnes kunna ske. Ett dylikt samgående hava bolagen redan etablerat med avseende å försäkringar, som tecknats enligt de hösten 1939 tillkomna villkoren. Utjämningen innebär i fråga om dessa försäkringar, schematiskt sett, att kostnaden för bolagens krigsdödlighet genom ett konsortium sammanföres till en för alla bolag gemensam post. Denna sättes därefter i relation till bolagens likaledes sammanlagda försäkringssumma. Varje bolags andel i den sammanlagda kostnaden svarar då mot bolagets andel i den sammanlagda försäkringssumman. Härigenom komma bolag, som i förhållande till sin försäkringssumma haft en relativt låg krigsdödlighet, att bringa hjälp åt andra bolag, för vilka krigsdödligheten varit förhållandevis hög.

De på förut angivna sätt beräknade individuella krigspremierna skola enligt kommitténs förslag till grunder nedsättas, i den mån bolagets tillskott därtill föreslår. Sålunda skall (§ 4 andra stycket), om bolaget förmår prestera ett tillskott, som motsvarar hälften av den totala kostnaden för samtliga krigsdödsfall, och om detta tillskott icke går åt för att möjliggöra förenämnda begränsning av krigsdeltagarnas premiesumma, överskottet användas för proportionell nedsättning, intill halva beloppet, av de civilas krigspremier. Denna regel avser att tillmötesgå de juridiska experterna, som uttalat, att kostnaden för de civilas riskökning borde fördelas mellan försäkringsgivare och försäkringstagare. Enligt regelns lydelse skall nedsättningen i fråga ske, om avräkningen mellan å ena sidan riskpremier, krigspremier och bolagets tillskott, å andra sidan kostnader för krigsdödsfall och för övriga dödsfall, som inträffat under kriget, visar överskott. Överskott, som efter nedsättningen av de civilas krigspremier alltjämt kan komma att förefinnas, användes enligt grunderna till proportionell nedsättning av de för krigsdeltagarna beräknade krigspremierna.

Beträffande övriga bestämmelser om krigspremie i lagförslaget får kommittén hänvisa till vad som i den speciella motiveringen sägs. Här skall blott nämnas, att, såsom av den gjorda redogörelsen framgår, krigspremien, principiellt sett, kommer att bestämmas i efterhand vid en tidpunkt, då krigsskadorna efter krigets slut kunna överblickas. Härom stadgas i 7 § första stycket lagförslaget. Emellertid föreslås också, att provisoriska krigspremier (8 § andra stycket) skola kunna uttagas i avräkning å den blivande krigspremien, varjämte denna under vissa förhållanden (7 § andra stycket) skall kunna bestämmas, genom uppskattning, redan under krigets fortgång. Krigspremien för en krigsdeltagare skall såsom av det förut anförda framgår bestämmas utan hänsyn till, huruvida krigsdeltagandet varat under en längre eller kortare tid. Anledningen härtill är den, att dödsrisken under ett krig icke kan anses vara proportionell mot tiden, eftersom i regel vissa perioder bliva långt mera förlustbringande än andra. Ej heller lärer det vara praktiskt möjligt att i efterhand bestämma krigspremien under hänsyntagande till om vederbörande tjänstgjort under en särskilt förlustbringande period eller icke; förhållandena härutinnan kunna för övrigt hava varit olika på olika delar av fronten.

Kommittén har i det föregående i olika sammanhang omnämnt, hurusom kostnaden för krigsdödsfallen enligt kommitténs förslag skall finansieras genom krigspremier men därjämte också genom särskilda tillskott av bolagen. Bestämmelsen om detta tillskott återfinnes i 11 § lagförslaget. Enligt densamma skall försäkringsgivaren i fråga om det äldre beståndets försäkringar genom tillskott bestrida hälften av sammanlagda kostnaden för inträffade krigsdödsfall. Tillskottet får dock ej presteras på bekostnad vare sig av försäkringstagarnas rättigheter i andra avseenden än som rör krigsrisken eller av bolagets egen funktionsduglighet. På grund av dessa förhållanden hava vissa kompletterande bestämmelser givits. Sålunda stadgas, att tillskottet, som visserligen i princip skall utgöra vad nyss angivits, dock i intet fall får överstiga vad som, utan att tryggheten för gällande försäkringsavtal äventyras eller enskilda försäkringstagares rätt förnärmas, kan tagas i anspråk genom anlitande av tillgängligt eller förutberäknat överskott å försäkringsgivarens rörelse eller frigöras genom nedsättning av utjämningsreserv, vinstfonder, säkerhetsfond och premieåterbäringsreserv. Dessutom utsäges, att allenast de överskotts- och fondmedel avses, vilka belöpa på ifrågavarande äldre försäkringar.

I fråga om själva huvudbestämmelsen, att tillskottet skall utgöra hälften av sammanlagda kostnaden för inträffade krigsdödsfall, är att märka, att enligt den ekonomiska undersökning, varom förut talats, bolagen i allmänhet kunna — med den krigsdödlighet, som i tabellen å sid. 45 antagits, och utan men för försäkringstagarnas rätt eller sin egen funktionsduglighet — prestera ett sådant tillskott. Såsom förut framgår har nämnda förhållande den särskilda innebörden, att, vad dessa bolag angår, försäkringssummorna i anledning av krigsdeltagarnas krigsdödsfall icke behöva nedsättas. För

det fall, att tillskottet således kan presteras, är det emellertid icke givet, att bolagets kostnad stannar vid detta.

Enligt kommitténs förslag till grunder disponeras hela tillskottet i viss angiven ordning vid beräkningen av krigspremiernas storlek. Vid denna beräkning tages icke hänsyn till att en del av krigspremierna ej kommer att inflyta. Den förlust, som uppstår genom utebliven premieintäkt, kommer därför utanför ifrågavarande tillskott. Likaså bär bolaget utöver sitt egentliga tillskott de förvaltningskostnader, som betingas av krigsriskens täckning.

Beträffande det anlitande av överskott å försäkringsgivarens rörelse, som skall ske, avser lagförslaget enligt sin lydelse icke blott redan tillgängligt överskott utan även framtida, förutberäknat sådant. Denna bestämmelse har i kommitténs förslag till grunder utförts på det sättet, att, utöver redan tillgängligt överskott, tages i anspråk överskott, som kan förutberäknas för fem år framåt. Kortare tid än fem år har icke ansetts vara tillräcklig. Överskottet för en femårsperiod torde kunna förutberäknas med tillbörlig säkerhet.

Bolagets tillskott får enligt lagförslaget icke överstiga vad som utan att »enskilda försäkringstagares rätt förnärmas» kan åstadkommas. Härmed avses bland annat, att hänsyn skall tagas till det förhållandet, att bolagens vinstfonder i vissa fall helt eller delvis utgöra uppsamlingsfonder för försäkringstagarnas hos bolaget inestående, redan förfallna vinstmedel. Detta kan också understundom vara fallet med delar av premieåterbäringsreserven. I den mån detta gäller, skulle det vara en obillighet, om medlen toges i anspråk för ifrågavarande ändamål. Givet är, att det icke kan få vara en bolagets ensak att avgöra, huru en viss reserv ur nu angivna synpunkter skall bedömas. Detta bedömande måste, liksom överhuvud taget det närmare preciserandet av bolagets i grunderna angivna tillskottsplikt, ske enligt sådana principer, som av försäkringsinspektionen godkännas. I detta sammanhang kan också anföras, att för utjämningsreserver och vinstfonder olika benämningar användas av olika bolag. Det torde emellertid, oavsett dessa olika benämningar, för varje bolag vara klart vilka fonder, som i lagförslaget avses. I grunderna kunna bolagens egna benämningar komma till användning.

Slutligen är att märka, att, såsom förut nämnts, allenast de överskotts- och fondmedel avses för tillskottet, vilka belöpa på ifrågavarande äldre försäkringar. De reserver, som byggas upp av exempelvis det sedan hösten 1939 tillkommande försäkringsbeståndet, komma alltså i förevarande sammanhang ej i fråga.

Kommitténs förslag avser i enlighet med utredningsdirektiven i främsta rummet sådana kapital- och livränteförsäkringar för dödsfall, som tecknats enligt de före den 1 oktober 1939 gällande krigsvillkoren. Härvid skola emellertid endast de försäkringar komma i fråga, som tecknats å svenska medborgares liv. De skäl, som med avseende å krigsdeltagare tala för ifråga-

varande lagstiftning, kunna nämligen åberopas allenast för dem, vilka i ett svenskt krig tjänstgöra vid eller eljest åtfölja Sveriges krigsmakt, d. v. s. svenska medborgare. Undantaget för utländska medborgare kommer givetvis att få sin egentliga betydelse, i den mån det svenska bolaget driver rörelse jämväl utomlands. Däremot skall förevarande lagstiftning även gälla sådana försäkringar, som hos utländsk försäkringsanstalt med verksamhet här i riket tecknats å svenska medborgares liv.

Förut har nämnts, hurusom tre bolag, nämligen SPP och de två andra pensionsförsäkringsbolagen, icke anslutit sig till de av övriga bolag hösten 1939 antagna krigsvillkoren. Dessa tre bolag teckna således alltjämt försäkringar med förbehåll, som förevarande lagstiftning avser att häva. För att bestämmelserna i lagen skola bliva tillämpliga jämväl för dessa försäkringar, varigenom det blir möjligt att uttaga krigspremier även för dem, hava försäkringarna i fråga inkluderats i den definition på begreppet äldre försäkring, som i lagförslaget givits. Sålunda skall med äldre försäkring förstås sådan försäkring, som tecknats före lagens ikraftträdande eller inom tre månader efter det lagen trätt i kraft; dock ej försäkring enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst. På grund av att en tremånadersfrist sålunda stadgas, hava bolagen möjlighet att efter lagens ikraftträdande reglera sina förhållanden framgent, utan att nyanskaffning enligt de tidigare villkoren under den tid, som åtgår för regleringen, därför behöver upphöra.

Hittills har endast varit tal om äldre försäkringar. Emellertid torde det vara tydligt, att, därest man genom lagstiftning beträffande äldre försäkringar vill upphäva ifrågavarande förbehåll om frihet från ansvarighet för dödsfall, garantier också böra ställas för att dylika förbehåll icke heller komma att träffas med avseende å framdeles tecknade försäkringar. En sådan garanti skulle kunna erhållas genom att bestämmelserna i 3 § gjordes tillämpliga även på dessa yngre försäkringar. Emellertid är att märka, att åtminstone en del av de övriga bestämmelserna i lagförslaget, exempelvis de, som röra bolagens tillskott, icke böra få tillämpning å yngre försäkringar. Dessutom gäller i fråga om sådana försäkringar, att ansvarigheten för krigsdödsfall under vissa omständigheter bör kunna begränsas. Såsom exempel kan nämnas, att bolagen, i överensstämmelse med de hösten 1939 tillkomna krigsvillkoren, böra äga möjlighet att fritaga sig från ansvarighet för krigsdödsfall i fråga om försäkring, som trätt i kraft inom viss kortare tid före ett krig och vilken därför kan hava tillkommit under en av krigsfaran be tingad rusning.

På grund av vad nu anförts har kommittén ansett sig böra föreslå en särskild bestämmelse, avseende krigsriskförhållandena för yngre försäkringar. Denna bestämmelse, som intagits i 14 §, åsyftar emellertid allenast att ut säga, hur bolagens ansvarighet skall vara beskaffad, och berör överhuvud taget icke frågan om krigspremier, varom fortfarande full avtalsfrihet skall råda. Bestämmelsen är formulerad så, att i avtal om yngre försäkring

sådant förbehåll för krigstillstånd ej får träffas, att försäkringsgivarens ansvarighet för dödsfall blir mindre än som enligt Konungens eller, beträffande utländsk anstalt, försäkringsinspektionens bedömande motsvarar vad i detta hänseende gäller i fråga om försäkring enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst. Angående lydelsen av dessa grunder får kommittén hänvisa till *bilaga 2* och vad i det föregående anförts. Enligt 15 § lagförslaget äger Konungen, liksom i fråga om äldre försäkringar, för pensionsförsäkringsbolag medgiva avvikelser från vad som stadgas beträffande yngre försäkringar. På grund härav och då samtliga nu förefintliga svenska bolag utom just pensionsförsäkringsbolagen tillämpa ifrågavarande, den 29 september 1939 tillkomna grunder, torde regeln i 14 § för de svenska bolagens vidkommande för närvarande knappast vara aktuell.

Det må i detta sammanhang anmärkas, att, enligt vad 16 § lagförslaget stadgar, grunder skola upprättas för tillämpningen av lagens bestämmelser. Beträffande det yngre beståndet äro givetvis förenämnda, den 29 september 1939 tillkomna grunder härvidlag tillfyllest.

I de för kommittén gällande direktiven framhålles, att det syntes tveksamt, huruvida krigsriskfrågan för det äldre beståndet, såsom försäkringsinspektionen föreslagit i sin skrivelse till Kungl. Maj:t, borde lösas genom att samtliga försäkringstagare i detta bestånd obligatoriskt anslötes till nya försäkringsvillkor. I varje fall borde det kunna övervägas, huruvida icke staten för sådan händelse skulle i någon form bidra. Denna fråga borde lösas under hänsyntagande till spørsmålet om det ekonomiska stöd, som statsmakterna i annan ordning kunde komma att bereda efterlevande till dem, som deltagit i kriget. Härjämte yttras i direktiven i detta sammanhang, att kommittén också borde uppmärksamma frågan om beredande av anstånd med premiebetalning.

Kommittén har i det föregående givit uttryck åt den uppfattningen, att krigsriskfrågan principiellt sett bör lösas efter försäkringsmässiga linjer. I konsekvens härmed har kommittén i sitt förslag icke räknat med något statligt stöd åt försäkringsbolagen för krigsriskskyddets finansiering.

Oaktat således bidrag från statens sida icke utgör en förutsättning för krigsriskförhållandenas tekniska reglering, är det uppenbart, att de försäkrade för att få det skydd, som anordningen avser att skänka, måste hava möjlighet att betala sina premier under pågående krig, såväl de vanliga som krigspremierna. Det må i detta hänseende erinras om, att sociala försvarsberedskapskommittén framhållit, att varken krigslönen eller de familjebidrag, som nämnda kommitté föreslagit, torde lämna tillgång för de värnpliktiga till bestridande av deras försäkringspremier. Härvid har sociala försvarsberedskapskommittén icke endast avsett av krigsriskens betingade tilläggspremier utan försäkringspremier i gemen. Det framgår således, att det icke är den omständigheten i och för sig, att krigsriskens täckning föranleder en tilläggspremie, som gör, att krigslön och familjebidrag icke komma att för-

slå. I stället torde det vara så, att dessa ersättningar överhuvud taget icke utmåtts med hänsyntagande till utgifter för försäkringspremier. Om nu på grund härav de vanliga premierna icke betalas, komma försäkringarna att upphöra. Därigenom går med avseende å dessa försäkringar också krigsriskskyddet förlorat. Det torde emellertid vara tydligt, att, då åtgärder för krigsriskens täckning, vad krigsdeltagarna angår, betingas av sociala skäl, det måste ligga i det allmännas intresse att tillse, att icke dessa åtgärder bliva illusoriska. Bolagen själva kunna härvidlag icke träda emellan, då, såsom det förutsattes i kommitténs förslag, deras fria reserver och överskott komma att erfordras just för krigsriskens täckning. Att staten här har en uppgift att fylla ligger alltså i öppen dag.

Olika linjer kunna tänkas, efter vilka ett statligt stöd med avseende å krigsdeltagarnas premiebetalning skulle kunna ordnas. Härvid är att märka, att åtgärder för dylikt stöd böra avse icke blott krigsdeltagarna i det äldre bestånd, vars förhållanden kommitténs förslag i främsta rummet gäller, utan även övriga försäkrade krigsdeltagare. Vidare torde, såsom förut framgår, åtgärderna böra inriktas på både krigspremier och vanliga livförsäkringspremier. På grund härav bör det system, som väljes, icke avse någon ändring i den anordning för krigspremiers bestämmande, som fastställts, eller, vad det äldre beståndet angår, kan komma att fastställas. Systemet bör i stället innebära en hjälp till erläggande av de premier, som i ena eller andra fallet utgå.

På grund av nu angivna förhållanden och då kommittén i samråd med sociala försvarsberedskapskommittén funnit ytterligare undersökningar erfordras rörande den form, i vilken statens stöd åt livförsäkrade krigsdeltagare bör lämnas, har kommittén ansett lämpligt att framlägga sitt betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. oberoende av den berörda frågans vidare behandling. Denna vidare behandling hava kommittéerna ansett böra ske av dem båda gemensamt.

Då frågan om beredande av anstånd med premiebetalning vid krig är avhängig av det statens stöd åt livförsäkrade krigsdeltagare, som kan komma att lämnas, har kommittén icke ansett sig kunna härutinnan föreslå några särskilda åtgärder. Något behov av lagbestämmelser i detta hänseende föreligger icke heller, då frågan om respittid kan, i överensstämmelse med vad som hittills skett, regleras genom bestämmelser i de av Kungl. Maj:t fastställda grunderna.

Speciell motivering.

1 §.

Såsom i den allmänna motiveringen utvecklats, avser kommitténs förslag kapital- och livränteförsäkringar för dödsfall med vissa undantag. Det är härvid att märka, att enligt den definition, som förefinnes i lagen om försäkringsrörelse, till livförsäkring jämväl skall räknas kapital- och livränteförsäkring för livsfall, varjämte vad i nämnda lag stadgas angående livförsäkring skall äga motsvarande tillämpning i fråga om annan personförsäkring, som meddelas för livstid eller för längre tid än tio år. Enligt direktiven för kommittén skall dess utredning icke omfatta »andra arter av försäkring än livförsäkring». Kommittén har härvid fattat uttrycket livförsäkring så, att därmed endast avses kapital- och livränteförsäkring för dödsfall. Härigenom uteslutes bland annat invaliditetsförsäkring, som meddelas för längre tid än tio år. Detta torde vara sakligt motiverat, eftersom denna försäkringsform i krigsriskhänseende snarare bör jämföras med vanlig sjuk- och olycksfallsförsäkring, som faller utanför kommitténs uppdrag, än med livförsäkring i inskränkt bemärkelse.

Inom s. k. folkförsäkring gäller vid all dödsfallsförsäkring, att premiebetalningen upphör, om den försäkrade drabbas av invaliditet på grund av sjukdom eller olycksfall. Motsvarande bestämmelse förekommer ej sällan även vid s. k. stor försäkring. Kommittén har ansett det naturligt, att detta komplement till huvudförsäkringen räknas in i denna och att lagen därför skall vara tillämplig på hela försäkringen. Ett särskilt omnämnande härav i lagtexten har ej ansetts behövt, oaktat premiefrielsen i fråga ur teknisk synpunkt kan sägas hava karaktären av en i huvudförsäkringen ingående invaliditetsförsäkring. Sådana med huvudförsäkringen sammankopplade sjuk- och invaliditetsförsäkringar, som i och för sig kunna utgöra självständiga försäkringar, falla däremot icke under lagen.

Från lagens tillämplighetsområde har i 1 § undantagits återförsäkring, när denna försäkringsform endast indirekt beröres av ifrågavarande förbehåll i försäkringsavtalen, ävensom försäkringar, vilka meddelats av anstalt, som avses i 264 § lagen om försäkringsrörelse, d. v. s. av ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna. Vad dessa anstalter beträffar må nämnas, att de meddela försäkring för livsfall. Dock gäller enligt anstalternas villkor, att, om en försäkrad person avlider före sitt inträde i livränteåldern, hans kapitalinsatser skola återbetalas. Eftersom det emellertid icke finnes några risksummor

för försäkringarna i fråga, kunna, oaktat rörelsen sålunda i viss mån avser kapitalförsäkring för dödsfall, av krig betingade förbehåll om ansvarighetsfrihet för försäkringarna icke förekomma.

Härjämte undantages sådan rörelse, som utom återförsäkring endast omfattar kollektiv kapitalförsäkring. Detta undantag kommer allenast att beröra ett bolag, nämligen Återförsäkringsaktiebolaget Sverige, vars kollektiva kapitalförsäkring drives utan fondbildning och jämväl i övrigt i en sådan form, att rörelsen i fråga icke bör hänföras under lagens bestämmelser.

I ett avseende har i 1 § undantag gjorts för vad i 17 och 18 §§ stadgats, medan i annat avseende undantag gjorts allenast för stadgandet i 18 §. Enligt 17 § skall Konungen kunna medgiva såväl befrielse från skyldighet att lämna livförsäkringslån som även rättighet att uppskjuta utbetalandet av återköpsvärden. I 18 § beredes möjlighet för Konungen att i anledning av krigstillstånd medgiva erforderliga avvikelser från vissa bestämmelser i lagen om försäkringsrörelse. Då nu på det första stället i 1 § undantag gjorts för stadgandena i både 17 och 18 §§, innebär detta exempelvis, att efter Konungens generella medgivande lån kan vägras även utländska medborgare, samt att avvikelser från bestämmelserna i lagen om försäkringsrörelse för bolag, vars verksamhet omfattar kapital- eller livränteförsäkring för dödsfall, kan avse även bolagets övriga rörelse. Att undantag på det senare stället i 1 § gjorts för stadgandet i 18 § betyder, att avvikelserna från nyss omnämnda bestämmelser även kunna göras för återförsäkringsbolag samt för ränte- och kapitalförsäkringsanstalter m. fl.

Enligt 1 § skall lagen, såsom förut anförts, äga tillämpning jämväl å försäkringar, som tecknats hos utländska livförsäkringsanstalter med verksamhet här i riket. Allenast två utländska försäkringsanstalter, det tyska bolaget Victoria zu Berlin och det danska bolaget Hafnia, driva för närvarande kapital- och livränteförsäkringsrörelse för dödsfall här i riket. För dessa bolag liksom för eventuellt nytillkommande sådana blir alltså lagen tillämplig. Vad Victoria zu Berlin angår gäller enligt dess försäkringsvillkor, att försäkringarna i allmänhet förbliva i full kraft utan tilläggspremie även under krig. Förslå icke vissa i villkoren särskilt angivna medel att »täckas kostnaderna för samtliga dödsfall i krig i det svenska försäkringsbeståndet», är bolaget enligt villkoren berättigat att fördela det felande beloppet bland vissa försäkrade. Beträffande Hafnia gäller, att bolaget i krigsriskhänseende har tre olika bestånd, nämligen dels försäkringar, som tillkommit före mars 1935, i fråga om vilka krigsriskerna täckes, utan att bolaget har rätt till tilläggspremier, dels försäkringar, som tillkommit efter nämnda tidpunkt men före oktober 1939, i fråga om vilka de svenska bolagens äldre krigsvillkor tillämpas, och dels slutligen försäkringar, som tecknas efter sistnämnda tidpunkt, i fråga om vilka de hösten 1939 tillkomna svenska krigsvillkoren gälla.

Samtliga försäkringar, som hos de utländska anstalterna tecknats före lagens ikraftträdande eller inom tre månader därefter, äro enligt lagförslagets definition att anse som äldre försäkringar. Detta gäller alltså även de hos Hafnia från ingången av oktober 1939 tecknade försäkringarna, vilka, ehuru

de tillkommit på samma villkor som motsvarande svenska försäkringar, icke kunna anses utgöra försäkringar »enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst». Att Hafnias senaste bestånd således utgöres av äldre försäkringar bör emellertid icke föranleda, att de bestämmelser om äldre försäkringar, som av kommittén föreslås, skola bli tillämpliga å beståndet. Vidare är beträffande andra äldre försäkringar hos de utländska anstalterna att märka, att lagförslaget bestämmelser, i vad dessa avse skyldighet för krigsdeltagare och övriga försäkringstagare att erlægga tilläggspremie, i varje fall icke böra gälla, om ej vissa kompletterande regler upptagas i grunderna. Slutligen bör framhållas, att bestämmelsernas tillämpning för de utländska anstalternas äldre försäkringar måste förutsätta, att bolagen till säkerhet för det i lagförslaget stadgade bolagstillskottet göra erforderliga depositioner i Sverige. Att mot bolagens vilja framtvinga dylika depositioner med avseende å redan befintliga bestånd kan emellertid icke gärna vara rimligt. På grund av nu anförda omständigheter har det synts kommittén lämpligt att föreslå en bestämmelse (1 § andra stycket), enligt vilken Konungen skall äga förordna, att vad som stadgas om äldre försäkring överhuvud taget ej skall äga tillämpning i fråga om utländsk anstalt. Det torde böra ankomma på försäkringsinspektionen att samråda med de utländska anstalterna om deras hithörande förhållanden och att, där så finnes erforderligt, göra framställning om dylikt förordnande.

I fråga om yngre försäkringar blir lagen, såsom nämnts, utan vidare tillämplig även å de utländska anstalterna. Detta innebär, att bolagen i fråga enligt 16 § bliva skyldiga att upprätta grunder för tillämpningen av vad i 14 § stadgas och att försäkringsinspektionen, som har att fastställa grunderna, därvid, i den mån grundernas innehåll så kräver, bland annat kan föreskriva skyldighet för vederbörande anstalt att här i riket nedsätta tillgångar till säkerhet för fullgörandet av anstaltens förbindelser enligt grunderna. Vad grundernas innehåll beträffar torde några svårigheter knappast kunna uppstå, då, såsom förut nämnts, Victoria zu Berlin redan tidigare påtagit sig full ansvarighet vid krig, och, vad Hafnia angår, denna anstalt just har den ansvarighet, som 14 § avser.

2 §.

I fråga om begreppet krigstillstånd må här nämnas, att uttrycket »annat sådant tillstånd, som av Konungen med avseende å denna lags tillämplighet jämföras med krig», motiveras därav, att det kan bli svårt att avgöra, när ett krig, vilket numera icke alltid plägar förklaras, skall anses hava utbrutit.

Att definitionen av begreppet krigsdeltagare kan komma att vålla svårigheter vid tillämpningen har förut berörts. Det må emellertid här fastslås, att uttrycket »under krigstillstånd» givetvis icke innebär, att den försäkrade, för att vara krigsdeltagare, skall hava åtföljt krigsmakten under hela krigstillståndet; det är i förevarande hänseende tillräckligt, om åtföljandet endast ägt rum under någon del av den tid, varunder krigstillståndet varat.

Även begreppet krigsdödsfall kan komma att föranleda vissa tolknings-

svårigheter, särskilt i det avseendet, att ett dödsfall, för att vara krigsdödsfall, skall hava »föranletts av krigshandling». Samma uttryckssätt förekommer i de hösten 1939 införda krigsvillkoren. Dylika svårigheter torde emellertid ej heller med andra liknande uttryckssätt kunna undgås. Den krigshandling, som föranlett krigsdödsfallet, behöver givetvis ej hava skett inom landets gränser.

För att ett dödsfall skall vara krigsdödsfall måste detsamma hava inträffat senast inom ett år efter krigstillståndets upphörande. Anledningen till att man härvid sålunda gått utöver tiden för krigstillståndet, är den, att skador, som inträffat under kriget, kunna föranleda dödsfall även vid en tidpunkt, då kriget för länge sedan slutat. Å andra sidan måste tiden i fråga begränsas med hänsyn till att krigspremierna skola fastställas senast två år efter krigstillståndets upphörande, vid vilket fastställande krigsdödsfallen måste vara kända.

3 §.

I fråga om stor försäkring utgör den i specialmotiveringen till 1 § omnämnda premiebefrielsen icke något obligatoriskt komplement till försäkringarna. Det har därför synts kommittén lämpligt att överlämna åt bolagens eget avgörande, huruvida, där sådan premiebefrielseförmån förekommer, ett i försäkringsavtalet intaget förbehåll om att densamma ej skall gälla vid invaliditet, som föranletts av krigshandling, alltjämt skall kunna åberopas. Bestämmelsen i 3 § första stycket har därför utformats så, att allenast det förbehåll avses, som gäller ansvarighetsfrihet för dödsfall.

4 och 5 §§.

Vad i dessa paragrafer stadgas behandlas i sin helhet i den allmänna motiveringen.

6 §.

Om försäkringsgivaren i de grunder, som skola upprättas enligt denna lag, betagit sig rätten att åberopa förbehåll, enligt vilket premiebefrielse ej skall gälla vid invaliditet, som föranletts av krigshandling, måste under kriget en särskild kostnad på grund av denna premiebefrielse komma att uppstå. Sådan kostnad skall liksom krigsdödsfallskostnaden täckas bland annat genom krigspremierna. I och för dessas bestämmande måste därför hänsyn tagas till premiebefrielsen vid beräkning av den av krigshandlingar betingade risken.

Med försäkringens risksumma, d. v. s. skillnaden mellan försäkringssumman och premiereserven, skall enligt denna paragraf avses den högsta risksumma, som under krigstillståndet gällt för försäkringens. Det må i detta sammanhang påpekas, att uttrycket premiereserv under pågående premiereservförstärkning icke kan sägas vara ett entydigt begrepp. På grund härav och även av andra skäl erfordras särskilda regler för lagens tillämpning i den-

na del. Med risksumma vid försäkring å flera personers liv skall enligt paragrafen förstås summan av de för en var försäkrad beräknade risksummorna.

7 §.

Såsom förut nämnts skall fastställandet av krigspremierna ske i efterhand, dock ej senare än två år efter krigstillståndets upphörande. Om en försäkring är i kraft, finnes i allmänhet en viss säkerhet för försäkringsgivaren att få betalt för krigspremien. Han kan nämligen, i den mån krigspremien icke guldits, avdraga densamma exempelvis vid utbetalning av försäkringens återköpsvärde eller genom nedsättning av försäkringssumman; härom stadgas i 8 § tredje stycket. Om emellertid försäkringen upphör, innan krigspremien fastställts, saknas denna möjlighet. På grund härav har regeln i 7 § andra stycket givits. Enligt denna kan i fråga om försäkring, som före den generella fastställelsen helt eller delvis upphör under krigstillståndet eller senare, krigspremien fastställas redan vid försäkringens upphörande, om detta ej skett på grund av krigsdödsfall. Försäkringsgivaren kan vid detta fastställande, med iakttagande av reglerna i 6 §, bestämma krigspremien genom att risken uppskattningsvis bedömes. Att en dylik uppskattning måste ske efter enhetliga, av försäkringsinspektionen godkända regler, är dock klart. Krigsdödsfallens undantagande beror därpå, att försäkringssummans utbetalning vid dessa dödsfall enligt 5 § delvis kommer att anstå tills efter krigets slut, varigenom säkerhet för premiens slutliga betalning erhålles.

8 §.

Krigspremien skall enligt denna paragraf erläggas i rater om högst 1 % av försäkringssumman för år räknat. Ej heller de provisoriska krigspremier, som enligt bestämmelserna skola kunna uttagas, få överstiga detta belopp. Tiden för premiernas erläggande bestämmes av försäkringsgivaren. I kommitténs förslag till grunder har såsom första förfallodag för den provisoriska krigspremien angivits tidpunkten tre månader efter krigstillståndets inträdande, varefter därpå följande provisoriska krigspremier och rater av den slutliga krigspremien skola erläggas med ett års mellanrum mellan varje betalningstillfälle.

Enligt tredje stycket i förevarande paragraf kan vad av krigspremie återstår oguldet avdragas vid utbetalning på grund av försäkringen eller komma försäkringsgivaren till godo, då försäkringen nedsättes. Detta kan ske även om belopp, som försäkringsgivaren därigenom erhåller, skulle överstiga den i första stycket angivna årliga raten om 1 % å försäkringssumman. Såsom förut nämnts blir det icke något fastställande av krigspremie vid försäkringens upphörande under kriget för det fall, att detta upphörande sker genom krigsdödsfall. Någon slutlig krigspremie finnes då alltså icke att avdraga. Däremot kunna provisoriska krigspremier, som förfallit till betalning, vara oguldna. Dylika oguldna provisoriska krigspremier få givetvis avdragas redan vid den första utbetalningen på grund av krigsdödsfall.

9 §.

För det fall, att krigspremiebelopp, d. v. s. provisorisk krigspremie eller någon rate av den slutliga krigspremien, icke erlägges i rätt tid, skola enligt denna paragraf försäkringsgivarens förpliktelser kunna nedsättas. Detta får dock endast ske, om beloppet icke influtit inom en månad från anfordran, som gjorts efter förfallodagen. Den betalningsskyldige skall alltså efter förfallodagen bevisligen delgivas kravet på premiens erläggande. Om, såsom i grunderna föreslagits, första förfallodagen bestämmes till tre månader efter krigstillståndets inträdande, dröjer det således minst fyra månader från krigets början, innan någon påföljd för underlåten betalning av krigspremie kan göras gällande. Erfarenheterna från Finland torde, enligt vad som för kommittén upplysts, giva vid handen, att en dylik avsevärd respittid för den första provisoriska krigspremien måste betraktas som önskvärd.

I de juridiska experternas utlåtande framhålles på tal om de civila, att, om en försäkringstagare har att betala särskild tilläggspremie med hänsyn till sin ökade dödsrisk, han också bör vara berättigad att behålla sin försäkring mot erläggande allenast av den i avtalet bestämda premien men med nedsättning i stället av försäkringsbeloppet med så stor del, som beräknas motsvara tilläggspremien. Redan för vanliga förhållanden gäller, att en försäkringstagare, som exempelvis icke anser sig hava råd att fortsätta premiebetalningen, kan träffa överenskommelse med försäkringsgivaren om att han framgent betalar en lägre premie, varvid vederbörande försäkringssumma samtidigt nedsättes. Att försäkringstagaren, såväl den civile som krigsdeltagaren, skall hava motsvarande möjlighet, därest han icke önskar erlägga krigspremie, torde vara så pass klart, att någon särskild bestämmelse härom icke kan vara erforderlig.

Enligt 98 § försäkringsavtalslagen skall, om premiebetalningen sker periodvis, försäkringstagaren icke vara skyldig att hålla sin försäkring vid makt genom betalning av premie för en senare period. Därest en vanlig premie uteblir, blir alltså följd den, att försäkringen går i annulation. Emellertid kan försäkringens fortbestånd i sådant fall mången gång tryggas genom att den förfallna premien omvandlas till ett åt försäkringstagaren beviljat lån, för vilket försäkringsgivaren får säkerhet i försäkringens återköpsvärde. En sådan anordning kan emellertid uppenbarligen icke vidtagas, om återköpsvärdet genom försäkringens belåning redan förut tagits i anspråk. Detta kan hava skett icke endast genom belåning hos försäkringsgivaren utan även genom belåning på annat håll. Långivaren har i senare fallet vanligen hos försäkringsgivaren skaffat sig upplysning om återköpsvärdet, vilket därefter fått tjäna som bas för krediten. Har återköpsvärdet utnyttjats genom tidigare lån, står vid den vanliga premiens uteblivande endast annullationsvägen öppen. Beträffande krigspremien gäller, att denna icke är någon premie »för en senare period». Förenämnda paragraf i försäkringsavtalslagen är således icke tillämplig. I stället gäller, att försäkringsgivaren, om krigspremieraten icke erlägges, har ett självständigt intresse

av att tillgodogöra sig den förfallna premien ur försäkringens återköpsvärde. Ett sådant tillgodogörande sker, om, på grund av bestämmelsen i paragrafens första stycke, försäkringsgivarens förpliktelser nedsätts. Det är emellertid tydligt, att konkurrens härvidlag kan uppstå mellan försäkringsgivaren och en utomstående långivare. Denna konkurrenssituation löses genom bestämmelsen i andra stycket av förevarande paragraf. Sålunda gäller enligt nämnda bestämmelse, att, om försäkringsgivaren före lagens ikraftträdande underrättats om panträtten, nedsättningen icke får föranleda, att återköpsvärdet sättes lägre än vid tiden för ikraftträdandet. Beträffande sådan belåning däremot, som sker efter ikraftträdandet, skall gälla, att den utomstående långivaren måste finna sig i att enligt denna lag återköpsvärdet kan komma att nedsättas på grund av underlåten krigspremiebetalning.

10 §.

I denna paragraf stadgas, att krigspremiebelopp, som försäkringsgivaren icke kan tillgodogöra sig vid utbetalning på grund av försäkringen eller genom nedsättning, ej får utkrävas. Om således en försäkring återköpes, och den oguldna krigspremien därvid överstiger återköpsvärdet, kommer detta icke till utbetalning, varemot å andra sidan det krigspremiebelopp, som överstiger återköpsvärdet, faller bort.

11 och 12 §§.

Vad i dessa paragrafer stadgas behandlas i sin helhet i den allmänna motiveringen.

13 §.

Premiereserven bestämmes enligt lagen om försäkringsrörelse (213 §) såsom skillnaden mellan kapitalvärdet av bolagets förpliktelser enligt försäkringsavtalen (skuldsidan) och kapitalvärdet av framtida reservpremier (tillgångssidan). Då bolagens förpliktelser genom lag utsträckas utöver vad själva försäkringsavtalen innehålla, måste självfallet vid premiereservberäkningen å skuldsidan inräknas kapitalvärdet av den utsträckta förpliktelser. Någon särskild bestämmelse härom har icke ansetts erforderlig. Då bolagen samtidigt med förpliktelsernas utsträckande givas rätt att upptaga särskilda tilläggspremier, krigspremier, bör ett därav betingat tillägg få göras å tillgångssidan. Eftersom lagförslaget icke föreskriver, att krigspremierna skola belastas för omkostnader, har detta kunnat ske genom en bestämmelse, att krigspremierna få i sin helhet inräknas i reservpremierna. Bolagens utsträckta förpliktelser finansieras emellertid icke blott genom krigspremier utan även genom tillskott av bolagen. Dylikt tillskott av bolag blir icke omedelbart i sin helhet tillgängligt och bör därför så länge och i den mån tillskottet ställes på framtiden kunna uppföras å tillgångssidan vid premiereservberäkningen. Att tillskottet icke omedelbart kan bliva tillgängligt är utan

vidare klart beträffande den del av tillskottet, som skall täckas av framtida överskott. Men det torde ej heller bli möjligt att omedelbart taga i anspråk de delar av de fria fonderna, som äro placerade i tillgångar av annan art än sådana värdehandlingar, som enligt lagen om försäkringsrörelse få användas för redovisning av försäkringsfonden. Av detta skäl har bestämmelsen måst givas den generella avfattning, som framgår av den föreslagna lagbestämmelsens ordalydelse.

Av i huvudsak formella skäl (213 § lagen om försäkringsrörelse) måste bolagets tillskott tänkas fördelat på de enskilda försäkringarna. En fördelning kan dock endast få betydelse, om bolaget träder i likvidation, eftersom en försäkrings återköpsvärde enligt lydelsen av 13 § icke påverkas av bolagets tillskott.

Det kunde synas, som om regler för fördelningen på de enskilda försäkringarna av bolagets tillskott borde intagas i de grunder, som skola upprättas enligt 16 §. Kommittén sätter emellertid i fråga, om icke hellre i de vanliga grunderna för premierens beräkning borde intagas särskilda bestämmelser rörande fördelningen på enskilda försäkringar av kollektivposter, till vilka utom här berörda bidrag böra räknas exempelvis säkerhetsbelastning och avfallsreserv.

14 och 15 §§.

Vad i dessa paragrafer stadgas behandlas i sin helhet i den allmänna motiveringen.

16 §.

Såsom förut nämnts skola bolagen enligt förslaget hava grunder för tillämpningen av lagens materiella bestämmelser. I 16 § andra stycket föreskrives, att vad i lagen om försäkringsrörelse stadgas om grunder i tillämpliga delar även skall gälla inländskt bolags grunder enligt förevarande lag. Detta innebär bland annat, att stadfästelse å dessa grunder (jfr 3 och 117 §§ lagen om försäkringsrörelse) skall sökas hos Konungen och att vid avvikelser från grunderna bestämmelserna i 228 § lagen om försäkringsrörelse skola äga tillämpning. Utländska försäkringsanstalter hava hittills icke grunder i den svenska lagens mening. Då emellertid grunder för ifrågavarande ändamål nu skola upprättas även av dylika anstalter, hava i 16 § tredje stycket vissa bestämmelser härutinnan meddelats. Sålunda gäller, att grunderna och ändringar i desamma skola fastställas av försäkringsinspektionen och ej av Konungen. Detta sammanhänger därmed, att det är försäkringsinspektionen, som jämlikt lagen om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket, meddelar tillstånd till försäkringsrörelsens bedrivande. Att försäkringsinspektionen kan föreskriva särskilda bestämmelser utöver grunderna har förut berörts. Slutligen gäller, att försäkringsinspektionen, liksom redan nu är fallet i fråga om utländsk anstalts övriga förhållanden, skall hava skyldighet att i allmänna tidningarna införa tillkännagivande om fastställelse och ändring av grunderna.

17 §.

Denna paragraf innehåller liksom 18 § vissa speciella bestämmelser, som knappast hava något direkt samband med lagens stadganden i övrigt. Detta framgår redan därav, att ifrågavarande paragrafer, såsom förut anförts, hava ett vidare tillämplighetsområde än övriga paragrafer och att, vad 17 § angår, bestämmelserna däri icke gälla allenast med avseende å krig. I 17 § stadgas, att, om på grund av särskilda av krig eller krigsfara betingade förhållanden så prövas erforderligt, Konungen skall kunna för viss tid eller tillsvidare, i fråga om inländskt eller utländskt bolag, medgiva befrielse från skyldigheten att lämna livförsäkringslån ävensom rättighet att uppskjuta utbetalandet av återköpsvärden. Bestämmelsen i fråga har, såsom av densamma framgår, till syfte att bereda ett skydd för bolagens likviditet. Ett dylikt skydd kan, likaväl som det erfordras under krigets fortgång, komma att behövas jämväl när rusning kan befaras på grund av en överhängande krigsfara.

18 §.

Enligt denna paragraf har Konungen möjlighet att, beträffande inländskt bolag, vars rörelse omfattar kapital- eller livränteförsäkring för dödsfall, med avseende å reglerna i 48, 149, 212 och 213 §§ lagen om försäkringsrörelse medgiva sådana avvikelser, som erfordras i anledning av krigstillstånd. Syftet med denna bestämmelse är, att ett bolag icke på rent formella skäl i anledning av reglerna i lagen om försäkringsrörelse skall behöva träda i likvidation på grund av förhållanden, som bero av kriget. Särskilt torde förändringar i penningvärdet och räntan kunna föranleda, att nämnda regler i lagen om försäkringsrörelse bliva otillfredsställande. Men även andra förhållanden kunna göra avvikelser motiverade. Det kan exempelvis vara så, att ett bolag har tillgångar i en av fienden ockuperad del av landet eller fastigheter, som skadats av bomber. Om och i vad mån dylika tillgångar vid upprättandet av bolagets balansräkning lämpligen böra upptagas enligt de i 48 § (149 §) för närvarande befintliga reglerna, kan vara tvivelaktigt och komma att bero på omständigheter, som icke nu kunna överblickas. På liknande sätt synes det förhålla sig med balansräkningens skuldsida, i vad densamma behandlas i 212 och 213 §§ lagen om försäkringsrörelse. Särskilt torde det bli va svårt för bolagen att under pågående krig med dess många osäkra fall av krigsdeltagare, som försvinna utan att man vet om de dödsats eller ej, på ett tillförlitligt sätt uppskatta sina ersättningsreserver.

19 §.

Om beträffande inländskt bolag avvikelse sker från denna lag eller från vad Konungen, exempelvis med stöd av 18 §, förordnat, skall enligt 19 § första stycket vad i 228 § lagen om försäkringsrörelse stadgas bli va tillämpligt. Samma blir, såsom förut nämnts, förhållandet jämlikt 16 § andra stycket, om avvikelse sker från grunderna.

I fråga om utländsk anstalt kan på grund av stadgandet i 19 § andra stycket, jämfört med 10 § lagen om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket, anstaltens tillstånd komma att återkallas, om avvikelse sker från förevarande lag eller från grunderna.

Ikraftträdandet.

Lagen föreslås skola träda i kraft dagen efter den, då lagen från trycket utkommit i Svensk författningssamling. Utan vidare stadgande torde vara klart, att erforderliga grunder skola upprättas så snart ske kan efter ikraftträdandet.

Särskilt uttalande.

Ledamoten i kommittén Persson har ansett sig böra till vad betänkandet innehåller foga följande uttalande:

Kommittén har begränsat sitt förslag till den försäkringsmässiga sidan av saken. Såvitt jag nu kan bedöma innebär kommitténs förslag en god lösning av de spörsmål, som det avser att reglera. Då emellertid den i socialt hänseende synnerligen viktiga frågan om bistånd med premiebetalningen lämnats utanför den föreslagna regleringen vill jag deklarerera, att jag icke anser mig äga tillräcklig sakkunskap på försäkringsväsendets område för att kunna överblicka, huruvida en utredning av ifrågavarande problem möjligen kan tänkas medföra modifikationer i det nu framlagda förslaget.

BILAGOR.

*Bilaga 1.***Förslag till grunder för äldre försäkringar.**

§ 1.

Vid krigsdödsfall utbetalas femtio procent av till betalning eljest förfallen försäkringssumma, dock lägst försäkringens återköpsvärde, ökat med en tredjedel av skillnaden mellan försäkringssumman och återköpsvärdet. Vid andra försäkringsformer än kapitalförsäkring för dödsfall å en persons liv med konstant försäkringssumma och fortlöpande premiebetalning skall med försäkringssumma, där så erfordras, här och i det följande förstås en med hänsyn till försäkringsformen fastställd modyl. Försäkringssumma, som enligt försäkringsavtalet för vanliga förhållanden förfaller till betalning terminsvis, utbetalas i sålunda avtalad ordning in till dess summan av utbetalningarna uppnår samma belopp, som enligt vad ovan sagts skulle hava utbetalats, om försäkringssumman skolat utgå på en gång.

Belopp, som ytterligare kan komma att utgå, skall, i den mån detsamma eljest förfallit till betalning, erläggas senast två år efter krigstillståndets upphörande.

Där dödsfall enligt försäkringsavtalet för vanliga förhållanden endast skulle föranleda premiebetalningens upphörande, gäller vad ovan sägs om utbetalning i anledning av krigsdödsfall i stället den av dödsfallet föranledda avsättningen till premiereserven. Reduktionen av premiereservavsättningen skall i sin ordning medföra en däremot svarande nedsättning av bolagets genom dödsfallet inträdda förpliktelser.

§ 2.

1. Provisorisk krigspremie skall utgå med en procent å försäkringssumman första gången tre månader efter krigstillståndets inträdande och för följande år med oförändrad förfallodag. För krigsdeltagare må provisorisk krigspremie uttagas in till dess krigspremie slutgiltigt fastställts. För försäkrad, i fråga om vilken det visats att han icke blivit krigsdeltagare, upphör skyldigheten att betala provisorisk krigspremie efter fullgörande av två års betalning. Därest sådan försäkrad senare skulle bli krigsdeltagare, inträder skyldigheten ånyo med avseende å provisoriska krigspremier, som förfalla till betalning senare än en månad efter den dag, då han blev krigsdeltagare.

2. Där försäkring av annan orsak än krigsdödsfall upphör eller nedsättes, innan krigspremie på sätt i § 3 sägs blivit fastställd, må krigspremien för den upphörande försäkringssumman eller, vid nedsättning av försäkringen till premiefri försäkring (fribrev), för hela försäkringssumman bestämmas slutgiltigt genom uppskattning redan vid tidpunkten för upphörandet.

§ 3.

1. För täckande av kostnaderna dels för krigsdödsfall — vari, förutom den sammanlagda risksumman för dessa dödsfall, skall inräknas kostnad, som avses i § 8¹ — dels ock för övriga dödsfall, som inträffat under tiden för krigstillståndet,

¹ Orden mellan de båda tankstrecken avse endast sådana bolag, vilka ej önska återopa förbehåll om inskränkning i fråga om krigsdeltagare i rätten till premiebefrielse.

tagas i anspråk de vanliga riskpremierna, som belöpa på nämnda tid, ävensom krigspremier och tillskott av bolaget.

Bolagets tillskott utgör hälften av totalkostnaden för krigsdödsfall, dock högst det belopp, som kan frigöras genom nedsättning av utjämningsreserv, vinstfonder, säkerhetsfond och premieåterbäringsreserv eller tagas i anspråk genom anlåtande av redan tillgängligt och för fem räkenskapsår framåt förutberäknat överskott å rörelsen.

För bestämmande av krigspremierna fördelas kostnaderna för krigsdödsfall på krigsdeltagare å ena sidan och övriga försäkrade å andra sidan. Summan av de för vardera gruppen beräknade krigspremierna må icke bestämmas högre än som svarar mot kostnaden för krigsdödsfall inom gruppen. För krigsdeltagare må summan icke heller överstiga det på krigsdeltagarna fallande belopp, som framkommer om kostnaden för samtliga krigsdödsfall lika fördelas efter försäkringssumman på såväl krigsdeltagare som övriga försäkrade, eller, om sagda belopp är mindre än skillnaden mellan kostnaderna för krigsdödsfall bland krigsdeltagare och halva totalbeloppet av kostnaderna för samtliga krigsdödsfall, denna skillnad. Bolagets i andra stycket angivna tillskott användes i första hand för att möjliggöra den begränsning av krigsdeltagarnas premiekostnad som nu sagts.

Krigspremierna beräknas genom att de kostnader, som enligt bestämmelserna i tredje stycket kunna såsom krigspremier uttagas inom vardera gruppen av krigsdeltagare och övriga försäkrade, fördelas på de enskilda försäkringarna inom gruppen i förhållande till försäkringssumman, dock med sådan jämkning, att krigspremien för en enskild försäkring begränsas till 10 % av risksumman.

2. Vid beräkning av dödligheten till följd av krigsdödsfall skall utjämning ske mellan bolag, som därom träffat avtal.

3. Försäkringstagare äger erlagga krigspremien i rater om en procent av försäkringssumman för år räknat. Förfallodagen skall vara densamma som gällt i fråga om provisorisk krigspremie. Utan hinder av vad här och i § 2 mom. 1 sägs må bolaget vid utbetalning på grund av försäkring eller vid nedsättning av försäkring kunna gottgöra sig vad som av krigspremie återstår oguldet.

§ 4.

Uppgå icke de på tiden för krigstillståndet belöpande riskpremierna jämte krigspremierna och bolagets tillskott sammanlagt till så stort belopp, att detta förslår till utbetalande av fulla försäkringsbelopp för krigsdödsfall och för övriga dödsfall, som inträffat under krigstillståndet, skall skillnaden, till den del densamma hänför sig till krigsdeltagare, täckas genom att försäkringsbelopp, som avse sådana försäkrade och vilka återstå efter i § 1 första stycket angiven utbetalning, nedsättas i samma proportion.

Om den avräkning mellan å ena sidan premier och bolagets tillskott, å andra sidan kostnader för dödsfall, som avses i första stycket, i stället för brist skulle visa överskott, skall detta överskott användas till proportionell nedsättning, intill halva beloppet, av de enligt § 3 för andra försäkrade än krigsdeltagare beräknade krigspremierna. Överskott, som därefter kan komma att återstå, skall användas till proportionell nedsättning av de för krigsdeltagarna beräknade krigspremierna.

§ 5.

Erlägges icke krigspremiebelopp i rätt tid och har beloppet ej heller influtit inom en månad från anfordran, som gjorts efter förfallodagen, skall samma verkan inträda, som är bestämd för underlåtenhet att erlagga den i försäkringsavtalet angivna premien.

§ 6.

Vinstfonder, premieåterbäringsreserv och framtida förutberäknat överskott skola tagas i anspråk för bestridande av bolagets tillskott i den mån nämnda fondmedel belöpa på försäkringar, som omfattas av dessa grunder. Utjämningsreserv och säkerhetsfond skola fördelas mellan försäkringar, som omfattas av grunderna, och övriga försäkringar.

Redan tillgängligt överskott ävensom det framtida förutberäknade överskottet tages i anspråk före fonderna. Dessa återigen tagas i anspråk i den ordning, som gäller vid täckande av förlust.

§ 7.

Överstiger sammanlagda försäkringssumman för i Sverige före den 1 oktober 1939 på samma persons liv tecknade försäkringar kronor 50 000 eller det högre belopp, som senare må med Kungl. Maj:ts medgivande bestämmas, gälla för överskjutande försäkringssumma oförändrade de i försäkringsavtalet angivna inskränkningarna med avseende å bolagets betalningsskyldighet i händelse av krigstillstånd. Därest flera försäkringar tecknats före den 1 oktober 1939, skall överskjutande försäkringssumma i första hand anses falla å senare tecknad försäkring. För överskjutande försäkringssumma betalas icke krigspremie, om den försäkrade är krigsdeltagare.

§ 8.¹

Där försäkringsavtalet medger premiefrielse vid arbetsoförmåga eller nedsatt arbetsförmåga, skall premiefrielsern avse jämväl sådan arbetsoförmåga eller nedsatt arbetsförmåga, som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder. Härigenom uppkommen kostnad innefattar såväl den under tiden för krigstillståndet och under ett år därefter åtnjutna premiefrielsern som även kapitalvärdet av framtida premiefrielser.

§ 9.

De närmare regler, som erfordras för tillämpning av dessa grunder, skola underställas försäkringsinspektionen för godkännande.

¹ § 8 avser endast sådana bolag, vilka ej önska åberopa förbehåll om inskränkning i fråga om krigsdeltagare i rätten till premiefrielse.

Grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst.

§ 1.

Vid krig i Sverige eller annat sådant tillstånd, som av Kungl. Maj:t med avseende å bestämmelserna i denna paragraf jämställes med krig (krigstillstånd i Sverige), äger bolaget upptaga särskilda tilläggspremier (krigspremier) för att täcka kostnaden för dödsfall, som föranletts av krigshandling och som inträffa senast inom ett år efter det krigstillståndet upphört (krigsdödsfall). Vid krigspremiernas bestämmande skall utjämning ske mellan bolag, vilka därom träffa avtal.

Krigspremierna skola så bestämmas, att den totala kostnaden för krigsdödsfall fördelas mellan olika försäkringar i förhållande till försäkringssumman. Vid andra försäkringsformer än kapitalförsäkring för dödsfall på ett liv med konstant försäkringssumma och fortlöpande premiebetalning förstås i dessa bestämmelser med försäkringssumma en nominell försäkringssumma.

Där försäkring av annan orsak än krigsdödsfall upphör eller nedsättes, innan krigspremierna på sätt ovan sagts blivit fastställda, bestämmas krigspremien för den upphörande försäkringssumman slutgiltigt genom uppskattning redan vid tidpunkten för upphörandet.

Bolaget må i avräkning uttaga provisoriska krigspremier.

§ 2.

Inträder krigstillstånd i Sverige inom fem år från försäkringens ikraftträdande, må för sådant krigstillstånd krigspremierna sammanlagt uppgå till högst 10 procent av försäkringssumman.

Därest sammanlagda kostnaden för krigsdödsfall överstiger summan av på nu angivet sätt maximerade krigspremier, nedsätts de försäkrade beloppen för samtliga krigsdödsfall, så att kvarstående risksummor tillhopa bliva lika med nyssnämnda krigspremiebelopp. Sådan nedsättning må högst uppgå till 50 procent.

§ 3.

De närmare regler, som må erfordras för tillämpning av förestående bestämmelser, skola godkännas av Försäkringsinspektionen.

Där Kungl. Maj:t ej annorlunda förordnar, skall Försäkringsinspektionen jämväl godkänna ordningen för erläggande av de krigspremier, som skola utgå efter utgången av tid, som omförmäles i § 1 första stycket.

I syfte att underlätta upprätthållandet av försäkringsskyddet bör vid godkännande av ordningen för erläggande av såväl provisoriska som definitiva krigspremier beaktas, att dessa fördelas i för nämnda ändamål lämpliga rater.

§ 4.

För krigsrisk, som bolaget vid försäkrings beviljande prövar icke normal till följd av inträtt krigstillstånd eller överhängande krigsfara, ävensom för övertagan-

de av krigsrisk i vidare omfattning än som framgår av bolagets allmänna försäkringsvillkor, åsättes tilläggspremie till belopp och på villkor, som bolaget för varje särskilt fall bestämmer.

Bestämmelserna i §§ 1 och 2 gälla icke ovan i denna paragraf åsyftade försäkringar, ej heller försäkring eller del av försäkring, för vilken bolaget vid krigsdödsfall är fritt från ansvarighet.

Krigsvillkor. som införts hösten 1939.

Mom. 1. Vid krig i Sverige eller annat sådant tillstånd, som av Kungl. Maj:t med avseende å bestämmelserna i denna paragraf jämsättes med krig (krigstillstånd i Sverige), skall utöver den avtalade premien utgå tilläggspremie (krigspremie) i enlighet med grunder, som äro eller kunna varda av Kungl. Maj:t stadfästa. Krigspremien erlägges i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Vid dödsfall, som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd i Sverige råder och som inträffar senast inom ett år efter det krigstillståndet upphört (krigsdödsfall), utbetalas minst 50 % av till betalning förfallen försäkringssumma i den mån denna icke överstiger i nästa stycke avsett belopp, dock lägst återköpsvärdet för den sålunda begränsade försäkringssumman. Försäkringssumma, som förfaller till betalning terminsvis, utbetalas i avtalad ordning intill dess summan av utbetalningarna uppnår samma belopp, som skulle hava utbetalats, om försäkringssumman skolat utgå på en gång. Betalning av det belopp av försäkringssumman, som enligt dessa villkor ytterligare kan komma att utgå, skall verkställas senast två år efter det krigstillståndet upphört.

Överstiger sammanlagda försäkringssumman för i Sverige efter den 30 september 1939 på samma persons liv tecknade livförsäkringar kronor 50 000 eller det högre belopp, som senare må med Kungl. Maj:ts medgivande bestämmas, utbetalas vid krigsdödsfall för överskjutande försäkringssumma endast återköpsvärdet. Därest flera försäkringar tecknats efter den 30 september 1939, skall överskjutande försäkringssumma i första hand anses falla å senare tecknad försäkring. För överskjutande försäkringssumma betalas icke krigspremie.

Därest försäkringsavtalet icke avser viss försäkringssumma eller icke berättigar till återköp, skall vid tillämpning av bestämmelserna i denna paragraf förfaras enligt grunder, som äro eller kunna varda av Kungl. Maj:t stadfästa.

Mom. 2. Har försäkring trätt i kraft inom tre månader före krigstillstånd i Sverige, äger bolaget för sådant krigstillstånd fritaga sig från ansvarighet för krigsdödsfall, varvid krigspremie ej skall utgå.

Mom. 3. Inträder krigstillstånd i Sverige inom fem år från försäkrings ikraftträdande må för sådant krigstillstånd krigspremierna sammanlagt uppgå till högst 10 % av försäkringssumman. Skulle dessa krigspremier visa sig otillräckliga, kan försäkringssumma, som förfallit till betalning på grund av inträffat krigsdödsfall, nedsättas jämlikt av Kungl. Maj:t fastställda grunder. Dylik nedsättning må dock icke medföra återbäring av redan utbetalad eller reduktion av i försäkringsfonden reserverad del av försäkringssumman.

Vissa främmande länders bestämmelser med avseende å livförsäkringens krigsrisk.

Kommittén har för erhållande av jämförelsematerial sökt utröna vilka bestämmelser med avseende å livförsäkringens krigsrisk, som gälla på olika håll i utlandet. Det har emellertid vid kommitténs efterforskningar visat sig, att det oroliga världsläget mångenstädes liksom i Sverige just för närvarande aktualiserat ändringar i hitintills gällande bestämmelser. Dylika ändringar synas därför på många håll vara på väg, varför en redogörelse just nu måhända redan vid densammes avgivande hunnit bli i viss mån föråldrad. Med denna reservation vill kommittén framlägga de resultat, som undersökningen i fråga givit.

Danmark.

De danska livförsäkringsvillkoren hava tidigare, såframt vederbörande försäkring varit i kraft minst ett år före krigsutbrottet, som regel icke stadgat någon som helst inskränkning i fråga om försäkringens giltighet vid försäkringstagarens deltagande i danskt krig. Utan hänsyn till den genom ett sådant deltagande starkt ökade dödsrisken hava således bolagen varit pliktiga att utbetala fulla försäkringssummor jämväl vid krigsdödsfall, trots att någon särskild motprestation från försäkringstagarnas sida, i form av under krigstiden förhöjda premier eller dylikt, icke krävt. Berörda förhållande har emellertid mer och mer kommit att framstå såsom ur trygghetssynpunkt mindre tillfredsställande. Planer hava därför sedan ett antal år tillbaka varit å bane att åstadkomma ändrade villkor härutinnan. Det har härvidlag icke varit tanke på att inskränka försäkringsskyddet under krig, utan man har i stället velat gå den vägen att i fråga om nytecknade försäkringar i någon form låta försäkringstagarna betala för skyddet. Fullföljandet av planerna synes i viss mån hava försvårats därav, att den danska statsanstalten för livförsäkring åtnjuter statlig garanti för försäkringssummornas fulla utbetalande och därför för sin del tidigare ansett sig i mindre mån än de privata bolagen vara i behov av dylika ändringar. Numera hava emellertid, sedan samtliga danska livförsäkringsanstalter och således även statsanstalten enat sig därom, nya bestämmelser kommit till stånd.

Av det anförda framgår, att dessa nya bestämmelser skola hava avseende å framdeles tecknade försäkringar, medan i fråga om de äldre försäkringarna — i den mån dessa på sätt regelmässigt är fallet jämväl täcka krigsrisken — de tidigare villkoren alltjämt skola gälla. Detta innebär således, därest krig inom en nära framtid skulle utbryta i Danmark, att det alldeles övervägande antalet försäkringstagare alltjämt skulle vara berättigade att utan merkostnad få sin krigsrisk täckt även om de toge del i kriget.

De nya krigsvillkoren innebära i fråga om försäkringar, som tecknas efter utgången av juni 1940, att försäkringssummorna för sådana försäkringar, som vid inträdande av krig i Danmark varit i kraft minst sex månader, skola utbetalas i vanlig ordning och till oförminskade belopp jämväl i anledning av sådana dödsfall, vilka inträffat som följd av deltagande i kriget. Som motprestation härför skall emellertid för varje försäkring, oavsett om den försäkrade är krigsdeltagare

eller ej, från krigstillståndets inträde årligen och förskottsvis erläggas en tilläggspremie (krigspremie) om 6 ‰ av försäkringssumman. Krigstillståndets inträde räknas från dagen för krigsförklaringen eller, om fientligheterna börja dessförinnan, från den dag så sker. Erläggandet fortgår därefter även efter krigets slut i första hand till dess sex månader förflutit från krigstillståndets upphörande, dock att premiebefrielse städse inträder, om den försäkrade dör. Bolaget gör sedermera efter sexmånaderstidens utgång en tablå, upptagande på inkomstsidan alla risk- och krigspremier under den gångna perioden samt så mycket av de fria fonderna som bolaget självt bestämmer. På utgiftssidan upptagas risksummorna för de inträffade dödsfallen. Uppstår härvid överskott, skall detta återbetalas. Om tablån i stället visar underskott, skall slutgiltigt avgöras, i vad mån för täckning av dessamma krigspremie allttjämt skall erläggas. Beslut om dylikt fortsatt erläggande av krigspremie skall för att få gällande kraft vara godkänt av tillsynsmyndigheten. För krigspremien gäller samma regler i fråga om respittid och betalningsförsummelse som för den vanliga premien. Om försäkringstagaren till följd av krigsförhållandena blir förhindrad att betala sin premie, håller bolaget försäkringen i kraft, dock endast så länge återköpsvärdet bereder täckning för premien.

I fråga om sådana före eller efter den 1 juli 1940 tecknade försäkringar, som vid utbrottet av krig i Danmark ej varit i kraft under den tid, vilken enligt de äldre respektive de nyinförda villkoren erfordras för att den försäkrade skall åtnjuta skydd med avseende å krigsrisk, stadgas i en särskild överenskommelse mellan bolagen, att förbehållet om försäkringsgivarens frihet från ansvar för krigsdödsfall kan hävas, om den försäkrade vid tidpunkten för sitt deltagande i kriget till bolaget inbetalar en krigspremie en gång för alla, utgörande minst 4 % av risksumman. Bolagen förklara emellertid därjämte, att de efter ett krigsutbrott normalt sett ej komma att upphäva förbehållet om ansvarsfrihet för nytecknade försäkringar, om och i den mån en försäkring överstiger 10 000 kronor.

Finland.

De finska livförsäkringsvillkoren hava icke såsom motsvarande svenska villkor med avseende å krigsrisk helt och hållet fritagit bolagen från ansvarighet i fråga om krigsdödsfallens risksummor. Ansvarigheten i fråga har emellertid enligt de hittillsvarande villkoren för Finlands vidkommande i allt fall varit starkt begränsad. Har sålunda en försäkrad, som tillhör Finlands krigsmakt, avlidit, sedan landet invecklats i krig och innan ett år förflutit från det slutliga vapenstillståndet, och har dödsfallet föranletts av skada eller sjukdom, som den försäkrade ådragit sig genom deltagande i krigsoperationerna, gäller enligt dessa villkor följande. Om försäkringen varit i kraft mindre än sex månader före krigsutbrottet, utbetalas såsom i Sverige allenast försäkringens återköpsvärde. Har däremot försäkringen ägt längre giltighet, utbetalas såväl återköpsvärdet som även ur för ändamålet disponibla fonder — och häri består skillnaden gentemot de svenska villkoren — ett särskilt tillskottsbelopp, som för samtliga ifrågakommande försäkringar beräknas enligt samma procent å skillnaden mellan försäkringssumman och återköpsvärdet. Ifrågavarande bestämmelse i de finska villkoren torde kunna sägas hava haft en viss motsvarighet för Sveriges vidkommande i de genom krigskon-sortieavtalet år 1914 för världskrigsåren här införda bestämmelserna.

Även i Finland hava sedan några år tillbaka starka krafter varit i rörelse för att i livförsäkringens krigsriskhänseende åstadkomma mer tidsenliga bestämmelser än förut. Härvidlag har man emellertid i motsats mot i Sverige kommit längre i fråga om det äldre livförsäkringsbeståndet än med avseende å nya villkor för framdeles tecknade försäkringar. Sålunda har, innan nya krigsförsäkringsvillkor ännu kommit till stånd, en lag om livförsäkring under krigstid så sent som den 24 oktober 1939 utfärdats med syfte att reglera förhållandena för bestående försäkringar.

Det är med avseende å denna lag att märka, att lagen i fråga på grund av det ingripande i bestående privaträttsliga förhållanden, som densamma förutsätter, måst tillkomma enligt de regler, som gälla för stiftande av finsk grundlag. Dessa regler innebära, att vederbörande lag först måste antagas av riksdagen med enkel röstövertvikt. Därefter skall nyval ske, varefter lagen på nästa riksdag för att få gällande kraft måste antagas med kvalificerad ($\frac{2}{3}$) majoritet. Emellertid kan ett snabbare förfaringsätt ifrågakomma, om lagen på den första riksdagen förklaras brådskande. Härför erfordras emellertid en majoritet av $\frac{5}{6}$. Kan en sådan majoritet åstadkommas, behöver lagen icke förekomma till behandling på någon ytterligare riksdag. Sistnämnda mera brådskande förfaringsätt har kunnat iakttagas med avseende å nu ifrågavarande lag. Densamma antogs enhälligt av riksdagen.

Enär berörda lag och därtill hörande följdförfattningar måste anses vara av alldeles särskilt intresse i förevarande sammanhang med hänsyn till de likartade spörsmål, som kommittén fått sig anförtrodd att lösa, må en närmare redogörelse för innehållet i vederbörande bestämmelser här lämnas.

Lagen i fråga, som innehåller endast fyra paragrafer, stadgar i 1 §, att den äger tillämpning med avseende å livförsäkringsavtal för döds- eller invaliditetsfall, där den försäkrade är finsk medborgare eller bosatt i Finland. Ingås sådant avtal först sedan Finland invecklats i krig eller väpnad konflikt, får emellertid i avtalet intagas förbehåll om att lagen ej skall vara tillämplig, så länge kriget eller konflikten varar. I 2 § inrymmes lagens mest väsentliga bestämmelse, som föreskriver, att i försäkringsavtal möjligen förekommande förbehåll, varigenom försäkringsgivare befrias från ansvarighet eller varigenom ansvarigheten minskas, därest den försäkrades död eller invaliditet föranledes av landets invecklande i krig eller väpnad konflikt, ej får av bolaget återopas. Vidare stadgas, att om i försäkringsavtalet något annat förbehåll finnes, som under vissa förhållanden minskar eller ökar försäkringsgivarens ansvarighet, socialministeriet skall vara berättigat förordna, att sådant förbehåll skall vara ogiltigt vid krig eller väpnad konflikt. I 3 § berättigas bolagen att uppbära krigstillskottspremie, så snart Finland invecklats i krig eller väpnad konflikt. Härjämte stadgas, att bestämmelser angående grunderna för krigstillskottspremien, dess erläggande och påföljderna av underlåtenhet att erlägga densamma meddelas av socialministeriet. Slutligen gäller enligt 4 §, att för tid, varunder krig eller väpnad konflikt varar, och för högst två år därefter ändring i administrativ väg kan ske med avseende å de villkor i försäkringsavtal, som angå utbetalning av försäkringsbelopp, återköp och lån mot försäkringsbrev.

Med stöd av det i 2 § givna bemyndigandet har socialministeriet bland annat förordnat, att förbehåll, som minskar försäkringsgivarens ansvarighet och som rör flygare eller hänför sig till de första försäkringsåren i fråga om livförsäkringar, som utan läkarundersökning beviljats vuxna personer, skall vara ogiltigt, om den försäkrades död eller invaliditet förorsakats därav, att Finland invecklats i krig eller väpnad konflikt.

De bestämmelser, som socialministeriet utfärdat med stöd av 3 §, innebära i hudsak följande. Sådana av krig (väpnad konflikt) i Finland åsamkade försäkringsfallsutgifter, till vilkas bestridande ett av ministeriet för detta ändamål godkänt, av försäkringsgivarens egna medel utgående belopp icke förslår, skola täckas med en krigstillskottspremie. Denna skall bestämmas särskilt för varje slag av försäkring och fastställas av ministeriet. Slutlig krigstillskottspremie uppbäres först efter krigets slut. Försäkringsgivaren är emellertid berättigad att redan efter krigets utbrott i förskott uppbära en interimistisk krigstillskottspremie för vissa försäkringar, nämligen dödsriskförsäkringar, livförsäkringar, som avslutats mot naturlig premie, kombinerade liv- och kapitalförsäkringar, som ej varit i kraft i tre år, samt vissa tillskottsförsäkringar. Belopp, som på detta sätt uppburits i för-

skott, skall gå i avräkning å den slutliga krigstillskottspremien eller, om sådan premie icke indrives, i stället återbäras. Den interimistiska krigstillskottspremien, som uppbäres för helt år åt gången, utgör som regel 1 % av försäkringsbeloppet. I vissa fall fastställer ministeriet vad som skall anses såsom försäkringsbelopp. Underrättelse om erläggande av interimistisk krigstillskottspremie och om dess förfallodag, som av socialministeriet på visst sätt bestämts, skall bringas till allmän kännedom genom tidningsannons eller på annat lämpligt sätt. Premien i fråga skall därefter erläggas inom trettio dagar från förfallodagen, dock ej tidigare än inom tio dagar från tidpunkten för allmänhetens underrättande. Om interimistisk krigstillskottspremie icke erlagts inom bestämd tid men vanlig premie däremot vederbörligen betalats, skall försäkringen under pågående krig och tills ett år förflutit från krigets avslutande hava upphört att äga bestånd med hälften av annars gällande försäkringsbelopp. För försäkring, som upphör eller ändras till fribrev, innan slutlig krigstillskottspremie fastställts, är försäkringsgivaren berättigad att såsom krigstillskottspremie som regel uppbära 1 % av försäkringsbelopp och därutöver samma belopp för varje år eller del av år, som förflutit från krigets början. Slutlig krigstillskottspremie skall erläggas inom två år från krigets upphörande. Om så ej sker, är försäkringsgivaren berättigad uppbära premien ur försäkringens fondandel. Försäkringsbelopp, tid för premiebetalning eller försäkringstid, som motsvarar sålunda nedsatt fondandel, beräknas enligt av ministeriet fastställda grunder.

Slutligen har också socialministeriet med stöd av 4 § i den utfärdade lagen bland annat förordnat, att försäkringsgivaren skall vara berättigad innehålla en av ministeriet fastställd del av sådant försäkringsbelopp, som förfallit till betalning under pågående krig (väpnad konflikt) eller inom ett år efter krigets upphörande. Detsamma gäller även de återköpsvärden, som försäkringsgivaren har att utbetala under nämnda tid. Belopp, som innehållits med stöd av detta medgivande, skola utbetalas senast inom två år efter krigets upphörande. Det belopp, som skall erläggas av försäkringsgivaren, anses ej förfallet till betalning, om försäkringsgivaren har fordran, som grundar sig på försäkringen.

De icke färdigställda finska krigsriskvillkoren för framdeles tecknade försäkringar måste tydligen med hänsyn till den nyinförda lagens bestämmelser, vilka enligt vad förut anförts äro tillämpliga å samtliga före ett krigsutbrott träffade försäkringsavtal, i huvudsak komma att bliva av samma innehåll som bestämmelserna i nämnda lag och i de följdförfattningar, vilka med stöd av lagen utfärdats. Slutligen kan anföras, att ett system för krigsriskens utjämning mellan de olika bolagen, liknande det svenska systemet, även för Finlands vidkommande införts.

Norge.

I Norge gäller som regel, att krigsdeltagarna endast ägt rätt till försäkringens matematiska värde, ehuru några bolag under senare år infört bestämmelser, vilka ej äro lika restriktiva ur försäkringstagarnas synpunkt. Det alltmör hotande läget har emellertid på sistone framtingat förändringar jämväl för de övriga bolagens vidkommande. Härvid har man gjort åtskillnad mellan det gamla försäkringsbeståndet och ett nyttillkommande bestånd. Beträffande det sistnämnda hava bolagen enat sig om nya försäkringsvillkor med avseende å krigsrisk. Dessa innebära, att samtliga försäkringar, oavsett om den försäkrade är krigsdeltagare eller ej och utan hänsyn till storleken av vederbörande försäkringssumma, vid krig i Norge skola bibehålla sin fulla giltighet. Den enda inskränknningen gäller de försäkringar, som vid krigsutbrottet ännu ej varit i kraft under tre månader. För dylika försäkringar skall bolagens ansvar bedömas efter regler, som fastställas av Kungl. Maj:t, så snart krig utbrutit. Såsom ökning i motprestationerna från för-

säkringstagarnas sida i fråga om de försäkringar, som äro äldre än tre månader, stadgas i villkoren blott, att försäkringssummorna för försäkringar, som varit i kraft under kriget, skola kunna nedsättas med Konungens samtycke och i överensstämmelse med regler, som godkännas av honom. Nedsättningen skall dock endast ske, om den på grund av förlust, som bolaget lidit till följd av kriget, måste anses erforderlig av hänsyn till bolagets fortsatta verksamhet. I stället för nedsättning av försäkringssumman skall försäkrings- eller premiebetalningstiden kunna förlängas.

Vad det äldre livförsäkringsbeståndet angår, hava bolagen ej kunnat enas om nya gemensamma bestämmelser. Det har framhållits, att behovet av nya bestämmelser för det äldre beståndet visserligen är lika starkt som för de nya försäkringarna men att förutsättningarna för genomförandet av en ändring te sig betydligt olika för olika bolag, särskilt med hänsyn till skillnaden i förefintliga bestämmelser om bonus till försäkringstagarna. För underlättande av möjligheterna för en utvidgning av ansvarigheten gentemot försäkringstagarna i det äldre beståndet hava emellertid bolagen hos tillsynsmyndigheten begärt ändrad lagstiftning, som skulle innebära, att nedsättning av försäkringssummorna utan likvidation skulle kunna ske jämväl med avseende å de äldre försäkringarna.

Belgien.

Vad Belgien angår torde numera såväl innehavare av nya försäkringar (om de icke avse längre försäkringstid än 25 år) som även sådana äldre försäkringstagare, som ej tidigare genom särskilda överenskommelser redan ordnat sina förhållanden i detta avseende, jämväl såsom krigsdeltagare få sin krigsrisk täckt. Härvidlag skola emellertid vissa restriktioner tillämpas. Sålunda gäller, att av belopp, som på grund av dödsfall, återköp eller av annan anledning förfalla till betalning, endast en fjärdedel omedelbart utbetalas. De övriga fjärdedelarna erläggas antingen senare med ett års mellanrum eller ock, om förmånstagaren så önskar, i samband med den första utbetalningen, varvid emellertid beloppen allenast utgå med ett till 95 respektive 90 och 80 % diskonterat värde. För temporära försäkringar skall en extrapremie erläggas.

Med avseende å civilbefolkningen gäller, att krigsriskens täckes utan några som helst restriktioner vare sig i form av extrapremier eller på annat sätt.

Frankrike.

I Frankrike förekomma ett flertal olika system för krigsförsäkringsskydd. Sålunda torde under förra världskriget krigsrisk i allmänhet hava täckts genom frivilliga tilläggspremier av engångsnatur. Dessa utgjorde därvid för försäkrade, som tillhörde den franska aktiva armén eller dess reserver, 10 % av vederbörande risksumma. I flera bolag visade sig emellertid dessa tilläggspremier otillräckliga, dock ej i vidare mån än att de uppkomna förlusterna kunde bäras av bolagen. Ej heller efter världskriget har krigsdeltagarnas krigsrisktäckning i allmänhet utgjort någon obligatorisk del av försäkringsavtalen. Beträffande några bolag synes emellertid gälla, att de i sina försäkringar kostnadsfritt och utan begränsning inbegripa risken för krigsdeltagarnas krigsdödsfall. I övrigt hava olika metoder framkommit, av vilka några gå ut på att genom en viss frigörelse av premiereserven bereda medel för krigsdödsfallens täckning. Härvid åstadkommes frigörelsen antingen genom en reduktion av det försäkrade kapitalet eller genom en förlängning av premiebetalningsperioden eller ock genom uppskov med försäkringsbeloppets utbetalning. På sistone har i fråga om nytecknade försäkringar en viss enhetlighet med lagstiftningens hjälp kunnat åvägbringas.

Nederländerna.

De nederländska livförsäkringsvillkoren hava i allmänhet tidigare icke innefattat täckning för krigsdeltagarnas krigsrisk. Det stora livförsäkringsbolaget Utrechts villkor utgöra emellertid härvidlag ett undantag i rakt motsatt riktning, enär desamma sedan flera år tillbaka kostnadsfritt och utan andra restriktioner i övrigt, än att försäkringarna skola hava uppnått viss ålder, bereda skydd jämväl för krigsdeltagare.

I början av oktober 1939 hava emellertid också övriga bolag infört en metod att täcka krigsrisk, detta med avseende å framdeles tecknade försäkringar. Enligt berörda metod skola bolagen från och med ett krigsutbrott för ifrågavarande ändamål äga disponera över en procentuell andel av vederbörande försäkringssummor. Försäkringstagarna behöva således icke göra någon direkt utbetalning, och någon förbindelse mellan parterna erfordras överhuvud taget ej. Bestämmelsen i fråga skall träda i kraft automatiskt, och man har med avseende å densamma beslutat, att nedsättningen skall gälla en tiondedel av försäkringssumman. Det är härvidlag meningen, att nedsättningen skall drabba alla försäkringar för hela återstoden av försäkringstiden och alltså även efter krigets slut. Samtliga de försäkrade komma således att bidraga till täckningen av den risk, för vilken de alla varit utsatta. Om nedsättningen i stället skulle ske allenast beträffande de utbetalningar, som göras under kriget, skulle 10 % antagligen ej vara tillräckligt. Nedsättningen i fråga skall emellertid endast avse försäkringar, som varit i kraft under minst tre år. Andra regler hava givits beträffande de försäkringar, som vid ett krigsutbrott haft kortare giltighet. Härvidlag gäller, att allenast de erlagda premierna skola återbetalas vid krigsdödsfall, som inträffar inom sex månader från försäkringens tillkomst. Vid de krigsdödsfall däremot, som inträffa efter sex men före tolv månader, utbetalas 50 % av försäkringssumman, och vid krigsdödsfall efter denna tid men inom tre år blir utbetalningen 75 %. Dör den försäkrade inom treårsperioden men är det härvid icke fråga om krigsdödsfall, skall 90 % av försäkringssumman utbetalas. Även fribrevs- och återköpsvärden nedsätts med 10 %. Inom treårsgränsen skiljer man, såsom av det anförda framgår, i så måtto mellan krigsdödsfall och civila dödsfall, att endast de sistnämnda föranleda en utbetalning av 90 %, medan krigsdödsfallen däremot åstadkomma ytterligare reduktion av försäkringssumman.

Schweiz.

Livförsäkringsbolagen i Schweiz företräda i fråga om krigsriskvillkoren en mångfald olika system. Sålunda finns exempelvis ett bolag, som kostnadsfritt och utan inskränkning täcker den med deltagande i eget lands krig förenade dödsrisken. Ett annat bolag täcker krigsrisk för alla vid ett krigsutbrott redan tecknade försäkringar men kräver en engångstilläggspremie upp till 5 % av försäkringsbeloppet för försäkringar, som tecknats först efter krigsutbrottet. Ett par bolag täcka krigsrisk för försäkringar å belopp upp till 10 000 respektive 40 000 schweiziska francs men fordra tilläggspremie för överskjutande belopp. Ett par andra bolag utbetala fulla försäkringssumman vid krigsdödsfall, sedan försäkringen varit i kraft i fem år, under det att allenast matematiska värdet respektive 25, 50 och 75 % av försäkringssumman utbetalas, om krigsdödsfallet inträffar under de två första försäkringsåren respektive under det tredje, fjärde och femte försäkringsåret. Tre bolag medgiva kostnadsfri krigsriskförsäkring åt landstörmspliktiga medborgare. Ett av de sistnämnda bolagen stadgar dessutom i fråga om värnpliktiga, att dessa få krigsrisk täckt, om de före ett krigsutbrott göra ansökan om krigsförsäkring. De sålunda krigsförsäkrade bilda därvid en gemenskap med skyldighet att efter krigets slut betala för förmånen genom s. k. »Umlagen» intill 5 % av risksumman. Ett bolag slutligen utbetalar vid krigsdödsfall allenast försäkringens matematiska värde, såvitt ej avtal om särskild krigsförsäkring träffats.

I trots av den förbistring, som sålunda råder med avseende å det äldre försäk-

ringsbeståndet, hava bolagen numera kunnat enas om gemensamma krigsriskvillkor för nytecknade försäkringar. Dessa villkor, som stadfästas av tillsynsmyndigheten den 2 september 1939, äro av följande innehåll. Om Schweiz råkar i krig eller blir indraget i krigsliknande handlingar, skall från krigets begynnelse för varje försäkring en gång för alla gäldas ett särskilt krigsbidrag av »Umlage»-typ. Detta förfaller till betalning ett år efter krigets slut. Bidraget, som skall erläggas oberoende av om den försäkrade deltagar i kriget eller ej och utan hänsyn till att vederbörande eventuellt uppehåller sig i utlandet, tjänar till täckning för sådana genom kriget direkt eller indirekt orsakade skador, som avse försäkringar, för vilka villkoren gälla. Fastställandet av dessa skador och bestämmandet av de medel, som stå till förfogande för skadornas täckande, ävensom fastställandet av bidragets storlek och möjligheterna att göra avbetalningar å detsamma — i förekommande fall genom nedsättning av försäkringssumman — skall ske av vederbörande bolag i samförstånd med tillsynsmyndigheten. Om försäkringssumman förfaller till betalning, innan bidragets storlek fastslagits, äger bolaget rätt att uppskjuta utbetalningen av lämplig del av försäkringssumman till dess ett år förflutit från krigets slut. Storleken av den del av försäkringssumman, vars betalning tillsvidare innehålles, ävensom den räntefot, efter vilken förräntningen av det innehållna beloppet skall ske, bestämmes likaledes i samförstånd med tillsynsmyndigheten. Denna fastställer också vilka dagar, som skola anses såsom krigets begynnelse- respektive slutpunkt. Bolagen förbehålla sig i villkoren att i samförstånd med tillsynsmyndigheten få ändra desamma jämväl sedan vederbörande försäkring trätt i kraft.

Storbritannien.

De engelska livförsäkringsvillkoren stadgade ursprungligen undantag för krigsrisk. De, som så önskade, kunde emellertid bereda sig skydd härutinnan genom extrapremier, vilka skulle erläggas redan under fred. Vid världskrigets utbrott 1914 beslöt sig bolagen för att utan anspråk på dylika extrapremier övertaga krigsrisk för samtliga då bestående försäkringar, som tecknats av civila personer. För nya försäkringar däremot fastställdes med avseende å krigsdeltagarna extrapremier jämväl för sådana personer, vilka före kriget icke varit militärer. Dessa extrapremier utgjorde i början av kriget 7 £ 7 sh. per 100 £ försäkringssumma och stego sedermera ända till 15 £ 15 sh. Även sistnämnda premie befanns emellertid för låg, och slutligen avböjdes därför krigsförsäkring överhuvud taget. Efter krigets upphörande införde de engelska bolagen full och kostnadsfri krigsrisktäckning i sina villkor, dock att vissa bolag därvid föreskrevo särskilda tilläggspremier för yrkesmilitärernas del.

De sålunda efter kriget införda bestämmelserna hava sedermera gällt till hösten 1939, då med avseende å framdeles tecknade försäkringar nya villkor kommit till stånd, i vilka krigsrisk återigen undantagits från att kostnadsfritt täckas av bolagen. På grund härav skall, om den försäkrades död direkt eller indirekt förorsakats av krig (vare sig krigsförklaring givits eller ej), av vederbörande försäkringssumma hädanefter endast utbetalas summan av erlagda premier eller, om återköpsvärdet är högre, ett belopp, motsvarande detta värde. Krigsriskskydd kan emellertid köpas för en särskild tilläggspremie. Denna förefaller låg mot bakgrunden av erfarenheterna från föregående krig. Premien i fråga, som är olika för militärer och civilbefolkning, håller sig nämligen för de förstnämnda mellan 3 £ 3 sh. och 5 £ 5 sh. per år för 100 £ försäkringssumma (i allmänhet med en begränsning av försäkringssumman till 5 000 £) samt utgör för civilbefolkning över 40 år 1 £ 1 sh. Vad civilbefolkningen angår täckes härvid krigsrisk (med uteslutande av risk vid flygning) utan ytterligare tillägg även för det fall, att den försäkrade senare, medan försäkringen ännu är i kraft, enrulleras vid armén eller flottan och deltagar i kriget. Sistnämnda förhållande är givetvis av mindre betydelse i de fall, då krigs-

risken, såsom hos vissa bolag, endast täckes för ett år i sänder, men blir så mycket mer anmärkningsvärt i andra fall, där bolagen betagit sig rätten att under försäkringstiden göra någon ändring av tilläggspremiens belopp. Vad civilbefolkningen angår kan även nämnas, att en del bolag tillämpa ungefär samma tilläggspremie för alla civila, oberoende av försäkringssökandens ålder och den därav betingade större eller mindre möjligheten för att vederbörande skall tagas i anspråk för krigstjänst.

Tyskland.

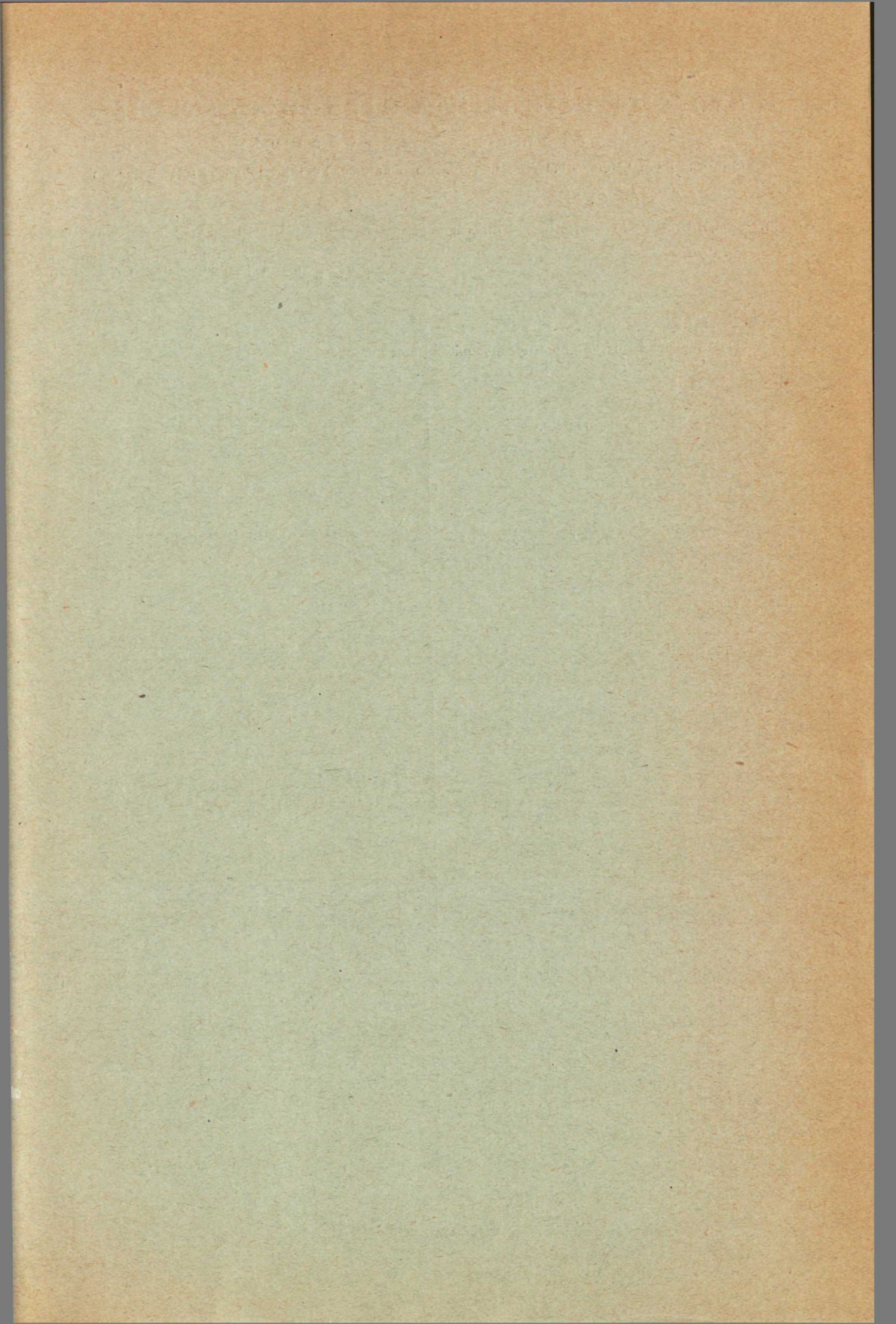
I Tyskland, där krigsriskproblemet ventilerats på det mest grundliga sätt, hade så gott som alla livförsäkringsbolagen redan före utbrottet av nu rådande krig sådana bestämmelser i sina villkor, att försäkringarna ägde sin giltighet jämväl vid krigsdödsfall. I sina detaljer voro emellertid bestämmelserna mycket olika hos olika bolag. Det fanns således bolag, som överhuvud taget icke krävde någon tilläggspremie för krigsrisken, medan andra bolag i sådant hänseende fordrade premier antingen i förskott eller att betalas vid krigets slut. Vissa bolag använde den metoden att låta alla försäkrade från och med ett krigs utbrott erlægga en årlig krigsriskpremie. På andra håll förekom i stället en »Umlage»-metod, enligt vilken den genom krigsdödsfall uppkommande förlusten avsågs att efter krigets slut bli uttaxerad på samtliga de försäkrade. De flesta bolagen föreskrev förutom den ökade premien en karenstid, i det att man fordrade, att försäkringarna vid krigets utbrott skulle hava varit i kraft under viss tid för att berättiga till utbetalning i anledning av krigsdödsfall. Även försäkringsbolagens egna prestationer reglerades olika av olika bolag. Medan således de flesta bolagen i sina villkor medgävo full utbetalning av vederbörande försäkringssumma vid krigsdödsfall, stadgade andra bolag, att allenast det matematiska värdet eller exempelvis hälften av försäkringssumman skulle utbetalas genast, varjämte återstoden skulle erläggas senast sex månader efter krigets slut. Även andra metoder kommo härvid till uttryck i villkoren.

Berörda olikheter i krigsriskvillkoren hos olika bolag hava emellertid genom ett av den tyska tillsynsmyndigheten den 7 oktober 1939 utfärdat cirkulär i ämnet numera upphävts.

Enligt detta cirkulär, som gäller såväl bestående som framdeles tecknade försäkringar, har ett enhetligt »Umlage»-förfarande föreskrivits för samtliga i Stor-Tyskland arbetande större livförsäkringsanstalter. Det förklaras till en början, att försäkringarna täcka krigsrisken för krigsdeltagare på tyska rikets och dess bundsförvanters sida så, att vid den försäkrades död i direkt eller indirekt samband med stridshandlingar eller andra krigshändelser fulla försäkringsprestationen skall fullgöras. Är försäkringssumman högre än 100 000 riksmark, skall för den del, som överskjuter detta belopp, krigsrisken ej täckas. Allmänna karenstider, som exempelvis gälla för försäkringar, vilka tecknas utan föregående läkarundersökning, samt särskilda karenstider för ur hälsosynpunkt ej normala risker skola icke gälla för krigsdödsfall. Den genom krigsdödsfallen uppkommande överdödligheten skall i första hand täckas genom en särskild krigsfond, som bolagen skola bilda genom tillskott i den omfattning tillsynsmyndigheten bestämmer. I andra hand täckes överdödligheten av försäkringstagarna själva genom »Umlagen», vilka även skola åvila nytecknade försäkringar, trots att ett särskilt krigsrisktillägg, såsom i det följande anges, därjämte skall erläggas för dylika försäkringar. I fråga om uttagandet av »Umlagen» råder den avsikten, att försäkringstagarna skola så litet som möjligt direkt belastas. Det stadgas därför, att dessa »Umlagen» kunna få avräknas på eventuellt vinststillgodohavande, täckas genom försäkringens belåning eller med tillsynsmyndighetens medgivande gäldas på annat sätt. Tillsynsmyndigheten kommer härvidlag också att bestämma den tidpunkt, då »Umlagen» efter krigets slut eller eventuellt dessförinnan skola få uppbäras. De företag, som på

grund av sina tidigare villkor redan uppburit »Umlagen» för tiden efter den 1 september, måste återbära dessa. Emellertid skola sådana försäkringar, som upphöra efter nämnda tidpunkt på grund av försäkringstidens utgång eller återköp m. m., redan vid utbetalningstillfället vidkännas ett »Umlage» i form av avdrag å försäkringssumman. Detta avdrag skall för varje påbörjad krigsmånad utgöra 0 ‰ för de första 500 riksmarken, 0.25 ‰ för de därefter följande 4 500 riksmarken etc. ända till 1.5 ‰ för den 40 000 riksmark överstigande delen av försäkringssumman. Med avseende å nytecknade försäkringar, d. v. s. försäkringar, som tecknats efter krigsutbrottet den 1 september 1939, stadgas i cirkuläret, såsom förut anförts, att ett särskilt krigsrisktillägg dessutom skall utgå. Vissa försäkringar äro emellertid i detta hänseende fritagna. I övrigt bestämmes tillägget även i detta fall enligt en skala, som av sociala skäl gjorts särskilt gynnsam för de smärre försäkringarna. Tillägget, som är obligatoriskt, utgår såsom ett engångsbelopp, vilket skall erläggas inom sex månader från försäkringsbrevets utlösande. Beloppet i fråga utgör i allmänhet för de första 500 riksmarken 0 ‰, för de därefter följande 4 500 riksmarken 10 ‰ etc. samt för den 40 000 riksmark överstigande delen av försäkringssumman 30 ‰.

Bestämmelserna i cirkuläret, vilka kunna ändras med tillsynsmyndighetens medgivande jämväl i fråga om sådana försäkringar, som redan vid ändringen äga bestånd, hava icke avseende å invaliditetstillskottsförsäkringar, livränteförsäkringar och pensionsförsäkringar. För dessa försäkringsarter skola bolagens hittills förefintliga villkor alltjämt gälla.

Statens offentliga utredningar 1940

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. [5]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande ang. uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. [3]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. [4]

Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. [7]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande och förslag ang. reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. [1]

Försvarsväsen.

Betänkande ang. omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. [2]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.